

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА
ЖОВТОВОДСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ
БАЛТСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

ВИВЧЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРАКТИКУ СЬОГОДЕННЯ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ
5-6 ЖОВТНЯ 2023 РОКУ
(електронне видання)

м. Кропивницький

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА
ЖОВТОВОДСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ
БАЛТСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

ВИВЧЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ
ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО
В ПРАКТИКУ СЬОГОДЕННЯ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ
5–6 ЖОВТНЯ 2023 РОКУ

(електронне видання)

м. Кропивницький
2023

УДК 378.01
М 34

Вивчення і впровадження ідей Василя Сухомлинського в практику сьогодення: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів та молодих науковців (5–6 жовтня 2023 року, м. Кропивницький) / за ред. І. Г. Баранюк, О. С. Радул. – Кропивницький: ФОП Піскова М. А., 2023. – 168 с.

У збірнику вміщено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Вивчення і впровадження ідей Василя Сухомлинського в практику сьогодення», яка відбулася 5–6 жовтня 2023 року на факультеті педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка. У тезах доповідей та статтях педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського розглянута в контексті теорії і практики дошкільної, початкової та вищої освіти, як джерело збагачення сучасної педагогічної науки.

Для студентів, магістрів, педагогічних та наукових працівників.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 1 від 13 жовтня 2023 року).

© Авторський колектив, 2023
© Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2023

ЗМІСТ

<i>Калініченко Надія.</i> ВИХОВУЮЧЕ СЕРЕДОВИЩЕ В ШКОЛІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО.....	7
<i>Аммар Маріам.</i> РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ОСНОВИ «НОВОЇ ШКОЛИ» ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО.....	10
<i>Бабій Інна.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В РОБОТУ ШКОЛИ.....	13
<i>Бандушкіна Анна.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ У ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО .	17
<i>Біланчин Ірина.</i> ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ЗАСВОЄННЯ НАРОДОЗНАВЧОЇ ЛЕКСИКИ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	20
<i>Верещак Катерина.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГРИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО...	23
<i>Вихрист Єлизавета.</i> ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ В КОНЕКСТІ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	27
<i>Голиш Алла.</i> В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	30
<i>Голімбієвська Ірина.</i> ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	33
<i>Горбунова Анна.</i> ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У КОНТЕКСТІ ПОГЛЯДІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	37
<i>Горват Ірина.</i> ПОГЛЯДИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	40
<i>Дарієва Анастасія.</i> РОЗУМОВЕ ВИХОВАННЯ – СКЛАДОВА ТЕОРІЇ ВИХОВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	44
<i>Дворовенко Віолета.</i> ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ЕМОЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ.....	47

<i>Довбиш Єва.</i> ВЧИТЕЛЬ ЯК ОСОБИСТІТЬ І ПРОФЕСІОНАЛ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	50
<i>Дяченко Альона.</i> ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ТА СУЧАСНА ШКОЛА.....	52
<i>Дяченко Надія.</i> СПАДЩИНА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛО ЗБАГАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	54
<i>Єлизавета Журавльова.</i> ГУМАННО-ОСОБИСТІСНА ПЕДАГОГІКА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО – ПЕРШООСНОВА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕФЕКТОЛОГА	58
<i>Іванова Тетяна.</i> ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО МІСЮ ПЕДАГОГА...	60
<i>Вікторія Катишева.</i> ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ ТВОРІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ....	63
<i>Кисільова Вероніка.</i> ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЩОДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ...	66
<i>Кілочок Валерія.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В ОРГАНІЗАЦІЮ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	70
<i>Коваленко Олена.</i> АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ Р. ШТАЙНЕРА ТА ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	74
<i>Козак Марія.</i> ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНІ РЕСУРСИ ПІДРУЧНИКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	77
<i>Кривко Юлія.</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ КАЗОК В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	80
<i>Євгенія Липецька.</i> ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	83
<i>Лисенко Катерина.</i> ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ОСНОВІ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО	86
<i>Лихошерст Аліна.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛИ.....	89

<i>Малишко Анна.</i> ФОРМУВАННЯ АВТОРИТЕТУ ПЕДАГОГА НА ОСНОВІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО.....	92
<i>Мочернюк Іванна.</i> СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	95
<i>Недобійчук Ольга.</i> СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	97
<i>Ніколенко Лоліта.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У РОБОТІ КЕРІВНИКА ХОРЕОГРАФІЧНОГО КОЛЕКТИВУ	101
<i>Панасюк Вікторія.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	103
<i>Педченко Анна.</i> ВИВЧЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРАКТИКУ СЬОГОДЕННЯ.....	106
<i>Пентелюк Юлія.</i> ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ «ЩОДЕННІ 3» ЯК ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ.....	109
<i>Перун Яна.</i> РОЗВИТОК ЕМОЦІЙ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗА ТВОРАМИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	112
<i>Підплетня Ольга.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕС ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	115
<i>Піскова Вікторія.</i> ЗАСАДИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО.....	118
<i>Правда Ольга.</i> НЕСТАНДАРТНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ У СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	122
<i>Райніч Маргарита.</i> ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА-МАЙСТРА	125
<i>Савенко Анастасія.</i> СПІВЗВУЧНІСТЬ ПЕДАГОГІКИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО З СУЧАСНОЮ УКРАЇНСЬКОЮ ШКОЛОЮ ..	128
<i>Самолюк Едуарда.</i> В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ГРИ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	131

<i>Сіряк Олександра.</i> ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ І СУЧАСНА ШКОЛА ...	134
<i>Тамбовець Ольга.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ І ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВУ	136
<i>Томіленко Юлія.</i> В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	138
<i>Трифанова Крістіна.</i> ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	142
<i>Філатова Олена.</i> ВИКОРИСТАННЯ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ВИХОВАННІ ЛЮБОВІ ДО ПРИРОДИ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	145
<i>Філімонова Анастасія.</i> ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	149
<i>Холопенко Мар'яна.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	151
<i>Худик Валерія.</i> СПАДЩИНА В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО – ФУНДАМЕНТ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	154
<i>Чорноморець Марія.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В УПРАВЛІННІ ОСВІТНИМИ ЗАКЛАДАМИ	158
<i>Шевченко Аліна.</i> ЗНАЧУЩІСТЬ ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО «ОЛЕКСАНДРІЯ»	162
<i>Шевченко Христина.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ	164
<i>Шитик Яна.</i> МАЙСТЕРНІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ	167

ВИХОВУЮЧЕ СЕРЕДОВИЩЕ В ШКОЛІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

КАЛІНІЧЕНКО Надія

*доктор педагогічних наук, професор, заслужений вчитель України,
лауреат обласної педагогічної премії імені Василя Сухомлинського*

Анотація. У статті розкриваються компоненти виховуючого середовища у Павлівській середній школі, які сприяли саморозвитку й самовихованню учнів, створювали умови для естетичної творчості, облагородження творчої праці.

Ключові слова: виховуюче середовище, природа, праця, музика, живопис, В. О. Сухомлинський.

Реалії сьогодення визначають мету школи: це суттєве підвищення теоретичної і практичної підготовки учнів, методологічна переорієнтація процесу навчання і виховання на особистість, реалізація її здібностей, потреб, інтелектуального і духовного потенціалу в процесі життєдіяльності. Ці провідні напрями в роботі школи проєктують зміст роботи вчителя, визначають рівні вимог до його професійної підготовки.

Широкий аспект актуальних проблем в педагогічних працях та практичній діяльності Василя Олександровича Сухомлинського досліджено вітчизняними та зарубіжними вченими. Проблеми гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського присвячені дослідження О. Савченко, О. Сухомлинської, В. Кузя, І. Беха, Л. Березівської, А. Богуш, Л. Бондар, В. Деркач, Лі Цзихуа, Дугласа Ларша та інших.

В. О. Сухомлинський впродовж десятиліть наполегливо працював над системою роботи вчителя – основи його професійної діяльності. Відмовившись від авторитарної концепції виховання, він прагнув створити кожному вихованцеві умови для саморозвитку. Роль вчителя в цьому процесі особлива: це і поводитир, і керівник, і високоосвічений фахівець, і в той же час – друг, товариш дитини, високий авторитет якого тримається на силі духовності та інтелекту самого вчителя. Учитель, вихователь, наставник у Василя Олександровича сприяє саморозвитку й самовихованню учнів, гармонізує оточення дитини, створює умови для естетичної творчості як джерела облагородження сили праці. Про облагороджуючу красу соціально-педагогічного процесу, яка приносить дітям радість, наш земляк дбав постійно. Це було органічною потребою його особистої життєтворчості, такою він бачив школу, до якої прагнув і яку зумів створити і звеличити [1].

Для розвитку естетичної творчості своїх вихованців у Павлівській школі директор і вчителі використовували навколишню дійсність, яка внаслідок спільних зусиль вдосконалювалася, збагачувалася, як і самі вихованці та вихователі. Джерелом естетичної творчості була музика – «мова почуттів, переживань, найтонших відтінків настрою»; живопис, природа – «вчимо дітей слухати музику природи»; літературні спроби учнів – яскраве свідчення

потреби у творчості; екскурсії і туристичні походи тощо. У школі створювалися умови для естетичної творчості всіх без винятку учнів. «Усе, що бачить дитина, переступивши поріг нашої школи, – зазначав Учитель, – усе, з чим вона тут стикається, красиве. Красивий загальний вигляд школи, яка потопає в зелені; красиві зелені кущі винограду з янтарними гронами; красиві троянди, які в'ються вздовж доріжки від одного шкільного корпусу до інших. Гарні в усі пори року крони дерев у шкільному саду. Красиво обрамлений диким виноградом ганок головного входу до школи...» [2, 385]. Гармонія речей, які оточували дитину, підсилювалася значимістю того, що про неї дбав кожен школяр. «Створюй, роби красу, вчимо ми дітей. Нехай поруч з пшеничним колосом цвіте хризантема, поряд із соняшником – троянда, поряд з кущем картоплі – кущ бузку» [2, 386]. Кожний клас у першу осінь свого шкільного життя саджав свій кущ троянди і доглядав за ним. Кожен колектив мав власний куточок краси на шкільній садибі – квіти, частину яких з настанням холодів діти пересаджували в теплицю, троянди, бузок, виноград, персики. Уроки мислення викликають захоплення. Вчителька 4-го класу Людмила Іванівна Розкос провела урок мислення на тему «Осінні самоцвіти» в затишному куточку шкільного подвір'я. Вона, немов талановитий режисер, спрямовує дійство. Дівчатка і хлопчики у барвистому вбранні разом із «Поштариком» натхненно декламують вірші про осінь, розповідають, чим красива наша земля, відгадують загадки. На балу осінніх квітів діти впізнали чорнобривці й айстри, майори та жоржини, космею і петунію. Осінь називали золотою, золотокою, чарівницею. Відшукали у чорнобривців брівки, а у квіток петунії – схожість з метеликами, дзвіночками, грамофонами... Про айстри вчителька розповіла дітям легенду Впала з неба зірочка і розсипалася на блискітки. І кожна блискітка стала квіткою з дивною назвою – айстра. І не злічити її барв і відтінків... Діти, – запитала вчителька, – про що шепочуться айстри із зірочками? Секунди роздумів – і відповідь готова. – Про свою красу – Про те, що прийшла осінь. – Про бал, на який нас запросили квіти. А потім діти склали казку про осінній бал, де музикантами були бджілки, оси й метелики, а гостею – білокора берізка. І ми, дорослі, теж були зачаровані дбайливою роботою над словом, думкою, процесом пізнання краси навколишньої природи.

Праця дітей зі створення потрібних речей була водночас і естетичною творчістю. А оскільки ця праця була безкорислива, облагороджуюча, то естетична оцінка результатів праці поєднувалася з моральною оцінкою особистості. Багато видів дитячої праці були синтезом творчості з прикладним мистецтвом (випилювання, випалювання, ліплення, вишивання тощо). Поряд з вимогами технології під час роботи у майстерні, теплиці, на навчально-дослідній ділянці, у полі перед учнями ставилася вимога творити красу, формувати почуття прекрасного [3]. Естетична обстановка в коридорах, класних кімнатах створювала відчуття світла, простору, перспективи, стіни «розсувалися» і кімнати наповнювалися простором. Картина золотої осені у плодовому саду продовжувалася справжнім садом за стіною кімнати, який був прекрасний і в пору цвітіння, і влітку, і пізньої осені. Дивував красою і

взимку – вкритий снігом, інеєм. Поруч приваблює красою могутніх кущів виноградник. Навчаються садити чубуки діти ще в початковій школі – і всі роки навчання спостерігають за яскравою красою, створеною природою у поєднанні з естетичною творчістю дитячої праці й фантазії.

Слухати музику природи з ранньої весни до пізньої осені діти приходили на пасіку, яку обрамляли медоносні рослини. Найдопитливіші приходили сюди з Учителем у тихі ранкові й вечірні години. На тлі квіткового пейзажу бджолина музика породжувала дивні картини, які діти пробували відтворити пензлем і словом, передати всі відтінки барв. Слухати музику природи для кожного вихованця ставало необхідністю, творчість і краса входили в духовне життя дитини, ставали потребою, яка підкріплювалася вправлінням якомога красивіше, яскравіше сказати про те, що вона відчуває, бачить, переживає. Дитячі роботи вміщували у шкільні рукописні журнали «Наша творчість» і «Наша думка». Вони захоплюють своєю красою відчуття навколишньої дійсності, вмінням змалювати картину словом, як пензлем, де кожне слово, мов пелюстки квітки, має неповторний колір і аромат. Такими є десятки і десятки учнівських робіт.

Естетичною творчістю діти з учителями займалися і на навчально-дослідній ділянці, у теплицях, у кабінеті живої природи. Культури добиралися так, що ділянки зеленіли до глибокої осені. До морозів цвіли осінні квіти. У теплиці своєю красою дивували хризантеми, проліски, конвалії. Краса «ніби струмками розтікалася по всьому селу» зі шкільної навчально-дослідної ділянки, де вирощувалися саджанці плодкових дерев. Квіткові композиції теж дивували творчістю – маленька квіточка або зелена гілочка з неповторними стеблами і листками, що рельєфно виділялася на фоні неба. Квітам у школі відводилося вагоме місце як засобу виховання естетичної творчості. Ось приклади: у глиняну вазочку на столі вчителя черговий щодня ставить живу квітку або гілочку декоративної рослини. Квіточка не лише відповідає порі року, а й виражає настрій колективу. У теплиці, куточках краси, кабінеті живої природи не тільки вирощували квіти, а й виразно, гармонійно їх поєднували. Це був органічний, яскравий компонент реального шкільного життя, де немає місця буденності, сірості, і в творенні якого повноцінну участь бере кожен школяр. Краса оточення впливає і на зовнішній вигляд вчителів і учнів. Основні вимоги до одягу – простота і елегантність, плавність, м'якість ліній, тонів. А також простота, вишуканість зачісок. Одяг і зачіска мали підкреслювати індивідуальність вихованця. Естетична творчість проявлялася і в тому, що кожна дівчина вчилася конструювати одяг, нерідко з вдалим використанням елементів українського національного костюма. В. О. Сухомлинський вважав, що діти мають захоплюватись красою в усіх її вимірах, але в його педагогіці красі праці творення, яка супроводжувалася переживаннями почуття радості як основи діяльності колективу школи та індивіда, відводилося провідне місце.

У Павлівській школі рівень художньо-естетичної культури особистості, – потреб, почуттів, поглядів, переживань, оцінок, а також розвиток умінь активної перетворювальної діяльності у праці, побуті, природі,

взаємовідносинах, –спрямовувався на гармонізацію навколишньої дійсності, де домінуючою була дитина, становлення і розвиток її гуманістичних світоглядних переконань. Сухомлинський своєю новаторською педагогічною діяльністю, рівнем інтелекту, загальною і педагогічною культурою, громадянською позицією, духовністю, дивовижною працьовитістю, організованістю та відповідальністю, а також відкритістю, доступністю мав великий вплив на розвиток творчого педагогічного потенціалу Кіровоградщини. Він чітко і безпомилково визначав перспективний розвиток вчителя, складові його індивідуальної творчої лабораторії. На освітянському небосхилі Василь Олександрович засвітив чимало яскравих педагогічних зірок, і це закономірно, бо його дивосвіт був сповнений святою любов'ю до дітей, людей, до життя.

Бібліографія

1. Калініченко Н. А. Світлий геній Павлиша. Збірник статей. Видання третє, доповнене. Кропивницький : ТОВ «Імекс ЛТД», 2018. 268 с., іл.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Т. 4. К. : Рад. школа, 1976. 640 с.
3. Сухомлинський В. О. Разум и руки. Советская педагогика. 1960. № 7. С. 13–21.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ОСНОВИ «НОВОЇ ШКОЛИ» ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЛІТЕРАТУРНО- ХУДОЖНОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

АММАР Маріам

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету української філології,*

іноземних мов та соціальних комунікацій)

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент М. М. Дубінка

Анотація. У статті на основі аналізу літературно-художньої спадщини Василя Сухомлинського окреслюється проблема формування емоційного інтелекту як важливого джерела розумового розвитку молодших школярів. Автор, на основі психолого-педагогічних характеристик досліджуваного утворення, розкриває особливості виявлення й розвитку емоційного інтелекту у молодших школярів та показує його вплив на рівень емоційної культури.

Ключові слова: емоційний інтелект; спадщина В. Сухомлинського; молодший школяр; процес навчання; творчість; емоційна культура.

Зорієнтованість нових освітніх векторів передбачає реорганізацію змісту шкільної освіти, розвантаження всіх видів діяльності школяра, підтримання і збереження здоров'я дитини, розвиток пізнавальних сил та здібностей учнів через різні чинники стимулювання освітнього процесу тощо. Не випадково, провідними завданнями, що відстоює Нова українська школа, є «читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово; критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати свою позицію, вміння конструктивно керувати своїми емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими людьми» [1, с. 93]. Більшість із цих характеристик є ознаками добре розвиненого емоційного інтелекту, тому й діяльність педагога Нової української школи має бути спрямована на його розвиток.

У світлі окресленої проблеми цінним є науково-педагогічна спадщина В. Сухомлинського, де знаходимо важливі поради щодо розвитку думки дитини, її інтелектуального розвитку. Так, видатний педагог досить тонко відчував душу вихованця, у своїх художніх творах розкривав усю різноманітність внутрішнього світу дитини, з усіма її переживаннями, думками і мріями. Навіть найпростіші його сюжети змушують задуматися. Він був майстром коротких оповідань, казок, легенд, притч з чітко структурованим, як правило, діалогічним сюжетом, що написані доступною для сприйняття і водночас образною мовою. Тому, природним є звернення до творів В. Сухомлинського як до джерела духовного збагачення школяра, де однією з граней особистісного становлення дитини є розвиток емоційного інтелекту, що є зараз особливо актуальним.

У контексті визначеної проблеми, доречним є звернутися до книги американського дослідника Деніела Гоулмана «Емоційний інтелект», де розкривається етимологія співвідносного поняття, яке вперше використали у 1990 роках психологи Джон Мейер та Пітер Селоуей. Тепер для його позначення у світі поширена англійська аббревіатура EQ або EI [2, с. 78]. Д. Гоулман пише, що лише нещодавно з'явилася в літературі наукова модель емоційного розуму, котра пояснює, як об'єднуються у свідомості людини поняття «емоційність» та «інтелект», як вони взаємодіють у різних видах діяльності. «Емоційний розум реагує набагато швидше, ніж раціональний, – починає діяти, не зволікаючи ані секунди, навіть не зупиняючись, щоб подумати, що він власне робить» [2, с. 492].

Відомо, що у школах деяких зарубіжних країн є спеціальні інтегровані курси для розвитку у дітей емоційного інтелекту (Велика Британія, Іспанія, Мальта, Канада та ін.). Освітняни знають наскільки важливими в японських школах є уроки милування в природі, створення учнями малюнків, віршів за враженнями від побаченого. Цей досвід є аналогічним досвіду В. Сухомлинського.

Один із ефективних прийомів, який змушує дітей уважніше вдивлятися і глибше сприймати навколишній світ, полягає у тому, щоб дати можливість дітям малювати природу з натури. Василь Олександрович виводив дітей на «плєнер», коли вони, перебуваючи на повітрі, захоплено малювали те, що їм

подобалося. Діти давали волю своїй буйній фантазії, і вчитель не стримував їх, не вимагав правдоподібності, бо був переконаний, що «творчість дітей – глибоко своєрідна сфера їхнього духовного життя, самовираження і самоутвердження, в якій яскраво виявляється індивідуальна самотність кожної дитини» [4, с. 54].

Якщо прийом «діти на пленері» давав можливість спрямувати зорову увагу дітей на природу, активізувати їхні творчі сили, то прийом, а, точніше, система прийомів «слухаємо музику природи» не тільки спрямовували слух дитини на сприймання розмаїття звуків, що йшли від природи, а й призвичаювалися слухати звуки як музику. Саме такий особливий звуковий лад сприймання викликав у дітей естетично забарвлені емоції.

Методика слухання музики природи як педагогічного прийому, розробленого В. Сухомлинським, складається з кількох взаємопов'язаних дій.

Перша дія – це безпосереднє слухання природи. Педагог, виводячи дітей на природу, навчав їх вслухатися у її звуки.

Друга група педагогічних прийомів полягала у тому, щоб поступово привчати дітей слухати власне музику. Слухали музику, як правило, класичну, але доступну для дітей завдяки своїй природонаслідувальності (напр.: «Політ джмеля» з опери «Казка про царя Салтана» М. Римського-Корсакова).

«Дитяче бачення світу – це своєрідна художня творчість. Образ, сприйнятий і водночас створений дитиною, несе в собі яскраве емоційне забарвлення... Емоційна насиченість сприйняття – це духовний заряд дитячої творчості... без емоційного підйому неможливий нормальний розвиток клітин дитячого мозку. З емоційністю пов'язані й фізіологічні процеси, які відбуваються в дитячому мозку: в моменти напруги, піднесення, захопленості відбувається посилене харчування клітин кори півкуль. Клітини в ці періоди витрачають багато енергії, але водночас і багато отримують її від організму. Ці спостереження по-новому висвітлили процес навчання дітей. Думка учнів початкових класів невіддільна від почуттів і переживань. Емоційна насиченість процесу навчання, особливо сприйняття довколишнього світу – це вимога, яку висувають закони розвитку дитячого мислення», – підкреслював В. Сухомлинський [3, с. 99–100].

Емоційне виховання дітей видатний педагог вбачав у взаємозв'язку із емоційним розвитком вчителя. Він висловлював переконання у тому, що «Без постійного духовного спілкування вчителя і дитини, без взаємного проникнення у світ думок і почуттів, переживань одне одного немислима емоційна культура як плоть і кров культури педагогічної. Найважливіше джерело виховання почуттів педагога – це багатогранні емоційні стосунки з дітьми в єдиному, дружньому колективі, де вчитель є не тільки наставником, а й другом, товаришем» [4, с. 48].

Молодші школярі емоційно відверті, щирі, їхня душа, свідомість відкриті для позитивного впливу. Тому Василь Олександрович наголошував, що виключне значення для малюків має емоційний образ вчителя: зовнішність, голос, жест, погляд, його вміння малювати, співати, розуміти природу, тобто бути цікавою для дітей людиною [3, с. 507–516].

Отже, вивчаючи проблему формування емоційного інтелекту, як важливої складової особистісного розвитку сучасного школяра, зазначаємо, що це вміння характеризується як здатність прояву своїх емоцій та розуміння емоцій інших людей, через їх усвідомлення, оцінку та багатогранний вияв. Продуктивним шляхом розвитку цих ментальних здібностей є включення особистості до різних видів творчої діяльності. Про що неодноразово зазначав видатний В. Сухомлинський, про що засвідчують і сучасні дослідники.

Бібліографія

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Пер. з англ. С.-Л. Гумецької. Харків : Віват, 2019. 512 с.
2. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380). С. 93.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / редкол. О. Г. Дзевєрін (голова та ін.). Київ : Радянська школа, 1976. Т. 2. 670 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибр. твори : в 5-ти т. Т. 3. Київ : Радянська школа, 1977. С. 5–279.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В РОБОТУ ШКОЛИ

БАБІЙ Інна

*(студентка III курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Д. Ж. Завітренко

***Анотація.** У статті розкрито основні ідеї В. О. Сухомлинського про надання педагогічної підтримки учням, серед яких визначені: вплив вихователя на розвиток учня, важливість діалогу дорослого та дитини, допомога у формуванні позитивного уявлення дитини про себе, особливості створення психолого-педагогічних умов для саморозвитку та самовиховання учня. Зазначена актуальність цих ідей в умовах сьогодення.*

***Ключові слова:** педагогічна підтримка, педагогічний супровід, індивідуальний підхід, розвиток дитини, особистість, самовиховання.*

Постановка проблеми: Школа ХХІ століття в Україні – школа полікультурного виховання, самовизначення, самореалізації особистості. У такій школі учні опановують духовні цінності українського народу та світової цивілізації. В умовах становлення нової освітньої системи в Україні

особливого значення набуває проблема формування світогляду молодого покоління.

Аналіз досліджень. Аналізу педагогічної діяльності В. О. Сухомлинського присвячені дисертаційні дослідження Г. В. Калмикова, І. І. Буєвої, Ю. Г. Новгородської та інших.

Теоретичні основи формування світогляду в учнів початкових класів розкриті в працях О. Дмитрієва, Т. Ладиженської, М. Львова, Т. Рамзаєвої, О. Савченко, Н. Светловської, Н. Скрипченко тощо.

Метою статті є висвітлення поглядів В. О. Сухомлинського щодо особливостей формування наукового світогляду у молодших школярів через засвоєння ними концепцій та ідей в процесі оволодіння знаннями.

Виклад основного матеріалу: Основним завданням школи на сучасному етапі її розвитку є виховання всебічно розвинутої особистості. Ядром структури особистості є світогляд, який спрямовує процес усвідомлення навколишньої дійсності і виконує роль орієнтира у практичній та перетворювальній діяльності. У зв'язку з цим, до основних завдань школи входить і завдання формування наукового світогляду учнів.

Загально визнано науковцями, що педагогічні, публіцистичні та літературні праці й учительський досвід В. О. Сухомлинського значно вплинули на практичну діяльність педагогів, збагатили педагогіку України новими положеннями і думками.

Система освіти сьогодні зазнає великих змін, що пов'язано з гуманізацією освітнього процесу. Саме завдяки багатьом новаторським ідеям, головне місце серед яких займає ідея виховання гуманізму і людяності через створення людям добра, творча спадщина В. О. Сухомлинського становить значний теоретичний і практичний інтерес для сучасної педагогіки [1, с. 1–4].

Поняття «педагогічна підтримка» у спадщині В. О. Сухомлинського відсутнє. Проте більшість його праць присвячена питанням індивідуального підходу до учнів, важливості та необхідності підтримки дитини вчителем, особливостям взаємодії з учнями, які по суті вирішують проблеми розбудови цього феномену.

Педагог-новатор В. О. Сухомлинський наголошував, що важливу роль у вихованні та розвитку дитини відіграють дорослі. Основні з головних завдань, дорослих, які знаходяться поруч з дитиною, полягають у тому, щоб допомогти їй сформувати позитивне уявлення про себе, усвідомити свою цінність та неповторність. В. О. Сухомлинський уважав, що вчителі та вихователі повинні забезпечити для дитини психолого-педагогічні умови, за яких її шанси на успіх збільшаться, в яких дитина зможе оволодівати знаннями, розвиватися та розкриватися, прагнути до самовдосконалення, водночас зможе опанувати прийняті в суспільстві моральні та етичні норми [1, с. 1-4].

Основні праці В. О. Сухомлинського розпорошені по газетних і журнальних публікаціях, немало їх зібрано і упорядковано в численні тематичні збірки та у тритомному і п'ятитомному виданнях вибраних творів «невтомного» трударя педагогічної ниви; він є автором цілого ряду педагогічних праць «Павлиська середня школа», «Серце віддаю дітям», «Сто

порад учителеві», «Народження громадянина», «Батьківська педагогіка» і ін. Загалом ним написано 41 монографію, понад 600 наукових статей [3, с. 133].

Педагогічна спадщина Сухомлинського багатоаспектна, її пронизує проблема проектування людини, яка ґрунтується на ідеї всебічного розвитку особистості. Всі сторони виховання (розумове, моральне, естетичне, трудове, фізичне) він розглядав у єдності, вважаючи, що при упушенні чогось одного не розв'яжеться жодне виховне завдання. Зокрема, у Павлиській середній школі, якою керував педагог, виховна робота була спрямована на те, щоб дитині дати, перш за все, духовну повноту і насиченість життя. Авжеж, кожен учень, хлопчик чи дівчинка, більш за все прислухаються до свого вчителя; вони запам'ятовують всі слова свого вчителя та прямують з ними у своє життя [2, с. 160].

Сухомлинський вважав, що успішне розумове виховання можливе за умови, коли педагог буде одночасно викликати жадобу до навчання і вчити їх вчитися. Так, з цією метою у Павлиші практикувалися уроки мислення, творчі завдання, створення високого інтелектуального фону, прищеплення любові до читання, створення гуманного і вимогливого підходу до оцінювання, вміла організація виконання домашніх завдань, виховання самодисципліни у розумовій праці.

Переслідуючи ідею залучення учнів до розумової праці, Сухомлинський стверджував, що остання є не просто «сидіння на уроці або дома за книжкою»; розумова праця – це зусилля думки. Мислення в учнів з'являється там, де є потреба відповісти на запитання, прагнучи до поєднання праці душі, мислення і рук. Важливе місце великий педагог відводив проблемному навчанню, коли новий матеріал учитель подає як проблему, яку учні разом із ним повинні розв'язати [5, с. 162-165].

Сухомлинський помітив, що думка в дітей починає працювати, якщо їх повести у ліс, на луг, в поле, і там ставити дітям тисячу запитань «чому», там чекати відповіді і добиватися її [4, с. 672].

Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського – наше всенародне багатство. Кожне покоління педагогів звертається до неї як до невичерпного джерела досвіду та натхнення, вона втілює в собі перевірені практикою педагогічні ідеї, знахідки та рекомендації, що не втрачають актуальності й сьогодні. Особливо цінними є твори письменника у морально-етичному вихованні дітей дошкільного віку, адже теми, порушені в цих оповіданнях та казках, доступні для дитячого сприймання й розуміння [1, с. 1-4].

У ранньому віці закладається фундамент взаємин між особистістю та людьми, які її оточують. Моральні норми поступово формують зміст вчинків, визначають, що саме слід робити, а культура поведінки розкриває, як реалізуються у поведінці вимоги моралі, наскільки органічно злилися вони зі способом життя дитини, стали для неї повсякденними життєвими правилами. Сучасна компетентна дитини – активна особистість, вона має не лише робити вчинки, а й відповідати за них, тому дуже важливо організувати в дошкільному закладі цілеспрямовану роботу з морально-етичного виховання.

Потрібно працювати над вивченням та впровадженням спадщини Василя Сухомлинського в роботу з морального виховання дітей дошкільного віку. Це спонукає вихователів до збагачення змісту своєї професійної діяльності ідеями Великого педагога. У роботі з дітьми варто керуватися системою поглядів видатного педагога щодо формування особливого світу дитинства – світу добра, людяності, співчуття, справедливості, любові. Девізом роботи може бути вислів: «Виховувати серцем, через серце, для серця», адже найкращі людські почуття – любов, дружба, взаємоповага, доброзичливість, відвертість – йдуть від серця. Тож цей напрям роботи з дітьми можна визначити трьома словами: відчувати, пізнавати, творити [4, с. 672].

Твори Василя Сухомлинського стали незамінними в роботі, адже вони спонукають розум і почуття кожної дитини до аналізування вчинків літературних персонажів, викликають бажання їх наслідувати, або, навпаки, чинити по-іншому, збагачують лексику дітей, розвивають уміння вільно висловлювати свої думки. Провідні ідеї педагога дають підстави стверджувати, що ростити дитину можна лише з розумінням, любов'ю та чуйністю. «У дитинстві закладається людський корінь. Жодної людської рисочки природа не відшліфовує, вона лише закладає, а відшліфовувати нам, батькам, педагогам, суспільству», – говорив Василь Сухомлинський. Дитяче серденько легко поранити, складно потім заживити рану. Дитина чутлива до добра і зла, до правди і неправди, і найголовніше, що слід утвердити в душі дитини, - це віра. Тепло свого серця дитина віддає тій людині, яка розуміє, співчуває їй. Дитяче серденько розкривається тоді, коли ми обережно, лагідно доторкаємось до нього, оберігаємо його. Що ближче ми приймаємо до серця радощі й горе, то довірливіше відкриває дитина перед нами свої таємниці, частіше звертається до нас за порадою. Сутність гуманістичної педагогіки Василя Сухомлинського в тому, щоб навчати дитину бачити, розуміти, відчувати серцем людей [5, с. 162-165].

Висновок: Підготовка та проведення уроків, на яких формуються світоглядні уявлення молодших школярів, потребує від учителя глибокого розуміння психологічних закономірностей усього процесу, творчої роботи і високої педагогічної майстерності. Однак, поставлена мета повністю виправдовує затрати часу та праці. Адже, як зазначав у свій час В. О. Сухомлинський «життя – найкращий критерій не тільки істинності знань, а й стійкості переконань, єдності думки й почуття».

Отже, формування наукового світогляду – процес комплексний. Науковий світогляд найбільш успішно формується в учнів тоді, коли вчитель одночасно поглиблює їх світоглядні уявлення, поняття і формує переконання, ідеали.

Бібліографія

1. Савченко О. Екологія дитинства: В. О. Сухомлинський і сучасна початкова школа. *Початкова школа*. 2000. №11. С. 1-4.
2. Білюк О. Сухомлинський В. О. Про виховання особистості школяра: навч. - метод. посіб. Миколаїв: Іліон. 2007. 160 с.

3. Сухомлинский В. Избранные произведения: в 5 т. Т. 2. К.: «Радянська школа», 1977. 713 с.

4. Сухомлинский В. Избранные произведения: в 5 т. Т. 4. К.: Радянська школа, 1977. 672 с.

5. Поліщук Р. Рецепція проблеми «Василь Сухомлинський про фізичне здоров'я учнів» у педагогічних дослідженнях останніх десятиліть: основні тенденції. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Черкаси. №125. С. 162-165.

ВПРОВАДЖЕННЯ У ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

БАНДУШКІНА Анна

(студентка II курсу другого(магістерського) рівня вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент С. М. Єлдінова

***Анотація.** У даній статті розглядаються концепції та погляди В. Сухомлинського на формування моральних цінностей учнів початкової школи, а також на створення сприятливого середовища для розвитку гармонійно розвиненої творчої особистості молодших школярів.*

***Ключові слова:** виховний процес, сучасна початкова школа, творча особистість, В.О. Сухомлинський.*

Постановка проблеми. Концепція сучасної освіти України акцентує на важливості розвитку творчої особистості учня на етапі початкової школи, покладаючи основний акцент на формування гармонійно розвиненої особистості, яка стає цінністю для суспільства. Ця концепція вимагає сприяння умов, що сприяють розкриттю потенціалу кожної дитини. У цьому контексті важливим стає залучення педагогічної науки до проблем виховання широкого спектра моральних цінностей учнів початкових класів. В. Сухомлинський акцентував на значущості народного виховання, використовуючи національну культуру як надійний ресурс для формування молодого покоління. Цей резерв національного виховного досвіду ще не повністю реалізований в сучасній теорії та практиці виховання дітей, але залишається важливим джерелом впливу на їхні цінності та світогляд.

Аналіз основних досліджень і публікацій. До вивчення педагогічної спадщини В. Сухомлинського звертається не одне покоління науковців у галузі педагогіки. Це проявляється в публікаціях і дослідженнях учених та

працівників освіти, зокрема В. Антонця, О. Сухомлинської, С. Білецької, М. Богуславського, В. Ликова, М. Мухіна, С. Соловейчик, Л. Подольної, І. Старцевої, Т. Челпаченко та ін. У їхніх наукових роботах розглянуті гуманістичні ідеї вченого, його методологічні принципи виховання дітей різних вікових груп; питання, пов'язані зі співвідношенням особистого і громадського в дитячому колективі; проблеми дидактики; підвищення психолого-педагогічної майстерності вчителів.

Мета статті полягає в дослідженні та обґрунтуванні важливих педагогічних концепцій, які належать В. О. Сухомлинському, і їх впливу на сучасний виховний процес у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний, літературно-педагогічний внесок і практична діяльність видатного українського педагога В. О. Сухомлинського стали значущими частинами історії вітчизняної педагогічної думки. Його педагогічні, публіцистичні твори та вчительський досвід істотно вплинули на практику освіти, збагатили педагогіку України новими ідеями та поглядами.

В. О. Сухомлинський докладно аналізував та відображав важливість початкової школи як суттєвого чинника у вихованні особистості з різних аспектів. Школа – це місце, де дитина повинна відчувати щастя, повноцінність свого духовного життя, радість праці і творчості. До школи педагог підходив діалектично – від «школи під голубим небом» [2, с. 300], школи природи, чуттєвого, емоційно-конкретного сприйняття світу, до школи як джерела духовності, культури, моральних цінностей, місця розв'язання протиріч і конфліктів.

В. О. Сухомлинський ставив високі вимоги до вчителя, вимагав, щоб педагог був авторитетом для дітей. Під авторитетом він розумів не звеличеність і відокремлення від дітей ерудицією, вимогами і формальним управлінням дитиною, а багатогранні емоційні стосунки з дітьми в дружньому колективі, де вчитель не лише наставник, а друг і товариш [1, с. 306].

Ідеї В. Сухомлинського виявилися передовими для свого часу, і він успішно втілював їх у навчальний процес Павлівської школи, де він виступав керівником протягом багатьох років. Створивши концепцію Школи Радості, він не лише поклав основу цього реального навчального закладу, а й проявив високий рівень педагогічної майстерності. Ці ідеї мають важливе значення не лише для української педагогіки, а й для загальної гуманітарної думки світу.

Під час формування незалежності України, погляди В. Сухомлинського, що гармонізуються з загальними цивілізаційними тенденціями, набули все більшого визнання в країні та стали активно втілюватися в систему освіти. Ці ідеї і досі залишаються основою філософії освіти та педагогіки в Україні, структуруючи реформаторські зусилля в галузі освіти. Ключова реформа Міністерства освіти і науки України, яку назвали Новою українською школою (НУШ), опирається на провідні ідеї теоретичного доробку В. Сухомлинського: розвитку особистості шляхом впровадження особистісного підходу до організації навчання і виховання.

Нова українська школа – це школа, до якої приємно ходити учням. Це школа, що втілює концепцію, в якій навчання є захопливим для учнів. Вона віддана ідеї слухати думку кожного учня, сприяючи розвитку їхнього критичного мислення та навичок висловлювання власних поглядів. Це навчальний заклад, де акцент робиться на формування відповідальності перед суспільством. У цій школі панує атмосфера співпраці та взаєморозуміння, що сприяє гармонійному розвитку кожної особистості..

В. О. Сухомлинський вірить в силу виховання та підкреслює, що успіх його залежить від глибокого проникнення в духовний світ школяра: «Кожна дитина є світом особливим, унікальним» [3, с. 80]. В. Сухомлинський підкреслював важливість для педагога розуміти цей світ, оскільки процес виховання відображає спільні ідеали, інтереси, думки та емоції вчителя і учня. Ця взаємодія допомагає створювати гармонійну атмосферу навчання та розвитку особистості.

Як відомо, В. Сухомлинський одним із перших у світовій педагогічній практиці звертався до принципу наступності у процесі формування компетентності «учити учитися». Функція педагога Нової української школи полягає в реалізації вміння організувати навчання на компетентній основі, інтеграції змісту на основі ключових компетентностей тощо.

В. Сухомлинський першим у вітчизняній педагогіці розпочав організацію педагогічного просвітництва батьків. У педагогічній системі В. Сухомлинського утвердилася певна система родинно-шкільного виховання, за якої батьки повинні були стати активними помічниками вчителів. Цьому сприяло не лише навчання батьків, але й спільне проведення свят, різноманітних суспільно-корисних справ.

В. Сухомлинський прагнув до створення ідеального виховання, спрямованого на розвиток гармонійної та морально чистої особистості. Це вимагало від нього ретельного контролю над тим, які педагогічні впливи відбуваються. За його переконаннями, найскладніше у цьому процесі — людина сама, тож неможливо досягти впливу на учня за допомогою окремих засобів. Гармонія педагогічних впливів, яка забезпечує глибокий і гармонійний розвиток, є головним законом виховання, на який слід спиратися. «Будь-який вплив на особистість втрачає свою силу, якщо немає сотні інших впливів»[4, с. 450].

Висновки і перспективи вивчення проблеми. Отже, науково-педагогічна спадщина В. Сухомлинського відкриває перед нами найзначущі виклики, пов'язані з процесом навчання та виховання. Вона є надійною основою для будівництва національної освіти та розвитку концепції Нової української школи. Його погляди стали фундаментом для трансформації освітнього середовища, сприяючи створенню належних умов для зростання та розвитку молодого покоління в Україні.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Т. 4. К.: Рад. шк., 1976. 640 с.
2. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. К.: Радянська школа, 1976. 370 с.
3. Сухомлинський В. О. Людина неповторна. Вибрані твори: в 5 т. Т. 5. К.: Рад. школа, 1977. С. 80-96.
4. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Вибр. твори: в 5 т. К., 1976. Т. 2. 670 с.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ЗАСВОЄННЯ НАРОДОЗНАВЧОЇ ЛЕКСИКИ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

БІЛАНЧИН Ірина

*(магістрантка II курсу спеціальності Початкова освіта)
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ*

*Науковий керівник – доктор педагогічних наук,
професор кафедри початкової освіти А. В. Струк*

***Анотація.** Здавна вважалось що вплив національно-культурних традицій позитивно впливає на формування особистості дитини, її духовного розвитку. Засвоєння учнями народознавчої лексики ознайомлює їх з багатствами культури нашого краю, виховує громадянську свідомість, патріотизм. Тобто сприяє формуванню особистості, яка є носієм та представником рідної мови і культури. Звідси виходить постановка важливої проблеми, як підготовка кваліфікованих спеціалістів, які компетентні у народознавчому спрямуванні та здатні застосовувати ці знання і уміння під час навчально-виховного процесу.*

***Ключові слова:** лексика, народознавча лексика, підготовка, майбутні вчителі початкової школи.*

У педагогічних джерелах зазначено, що народознавство – це «рідна мова, історія нашого народу, національні традиції, звичаї та обряди, етнографія, народна педагогіка, усна народна творчість, різні види мистецтва й художньої творчості, народні символи та національна символіка». Народознавча компетентність – це «обізнаність у всіх вище перелічених пунктах» [6].

Формування народознавчої компетентності має починатися з народження у сім'ї, пізніше у дитячому садку, а згодом і в освітніх закладах. Народознавство виховує національну гідність, патріотизм, зберігає загальнолюдські і національні цінності, генетичний код етносу. У школах та вузах повинні вивчати історію рідного краю, приказки, прислів'я, вірші, проводити екскурсії.

Важливими для удосконалення технології навчання народознавства є методичні розробки для вузів А. Богуш, О. Ковальчук, Н. Лисенко, Р. Скульського, М. Стельмаховича, А. Струк, Б. Ступарика, В. Хрущ та інші.

Введення народознавства в педагогічних вузах особливо позитивно впливає на вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів. Вивчення предмета сприяє формуванню особистості справжнього вчителя – патріота та професіонала. Незалежно від рівня підготовки і професійної спрямованості майбутній учитель повинен успішно засвоїти теоретичні знання, а також навчитися практично їх застосовувати в повсякденному житті, вміти прилучати до них своїх вихованців.

Під лексико-народознавчою готовністю майбутнього педагога Н. Ємельянова розуміє формування в нього лексичної, народознавчої компетенції: уміння використовувати особливості мовленнєвої поведінки у відповідних ситуаціях спілкування, що визначають професійну спрямованість педагогічної діяльності; забезпечувати формування культури спілкування, ознайомлення з нормами етикету, сформованість знань та умінь щодо правил ввічливості; вміння визначати акцент та діалектні особливості мовлення, уміння складати й презентувати усні відгуки про побачене, почуте, пережите; доречно використовувати малі жанри фольклору, народної лексики, образних виразів народознавчої спрямованості в навчально-мовленнєвій діяльності дітей [3, с. 9].

Поняття готовності визначається вченими (М. Дьяченко, І. Зимняя, Л. Кандилович) як процес створення майбутнім педагогом свого зразка професійної діяльності залежно від отриманих у період підготовки знань, умінь, навичок та утвореного рівня обізнаності. Готовність до ефективної професійної діяльності в етнокультурному навчально-виховному процесі є важливою передумовою професійної педагогічної освіти, що потребує організації цілеспрямованої підготовки студентів до педагогічної підтримки і формування суб'єктивної позиції носія етнокультури.

Вчитель у початковій школі повинен уміти пристосувати свої засвоєні знання до рівня дитячого сприймання. Має навчитися добирати потрібний навчальний матеріал (малий фольклорний жанр) для учнів, складати конспекти уроків, виховних заходів та свят, планувати навчально-виховну роботу з учнями. Уся ця праця потребує від вчителів, постійного творчого пошуку, уміння аналізувати, зіставляти, знаходити найефективніші та найдоцільніші шляхи ознайомлення учнів із народознавчою лексикою.

Ю. Бабанський стверджував, що ефективність педагогічного процесу закономірно залежить від умов, у яких він проходить. Оскільки сьогодення потребує запровадження нових підходів до підготовки майбутніх спеціалістів, то студентам запроваджено курс лексико-народознавчої роботи з учнями. Метою курсу є формування у майбутніх вчителів системи знань з народознавства та методики роботи над народознавчою лексикою в початковій школі.

Поставлені такі завдання:

- ознайомлення студентів з українською народною культурою, звичаями, традиціями;
- формування умінь планувати роботу з учнями;
- формування умінь складати конспекти уроків та сценарії виховних заходів із використанням народознавчої лексики;
- формування умінь оцінювати та аналізувати свою роботу.

На заняттях студентам повинні розвивати навички працювати з народознавчим матеріалом, використовувати його з метою збагачення словникового запасу молодших школярів, уміння підбирати ефективні методи та прийоми, форми та види словникової роботи, розвивати самостійність і творчість, а також поглиблювати, розширювати і конкретизувати ті знання, які майбутні педагоги отримали в самостійній навчальній діяльності. На заняттях студенти можуть виконувати різні завдання. Формами роботи може бути: колективне обговорення теми, повідомлення студентів, робота в малих групах, індивідуальне усне опитування, підготовка проєктів на різні народознавчі теми. Студенти можуть представити надбання здійсненої навчально-дослідницької та науково-дослідницької роботи.

Висновки. Отже народознавча лексика несе важливе змістове, емоційне й естетичне навантаження, оскільки в ній зберігаються загальнолюдські і національні цінності. Ефективність формування народознавчої компетентності у студентів педагогічних вишів потребує спеціально створених педагогічних умов. В ході навчання студенти повинні отримувати систему знань з народознавства, закріплювати ці знання, вміти їх використовувати в початковій школі та здобути практичні уміння щоб здійснювати лексико-народознавчу роботу з дітьми. Проведена робота повинна посприяти також збагаченню народознавчого словника студентів.

Бібліографія

1. Будник О. Моделювання етновиховного середовища загальноосвітнього навчального закладу. Формування етновиховного простору навчальних закладів західноукраїнського регіону : збірник наукових праць / за ред. проф. Лисенко Н. Івано-Франківськ, 2010. С. 36-47.
2. Гриньова В. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя : автореф. дис. ...доктора пед. наук : 13.00.04. Київ, 2001. 45 с.
3. Ємельянова Н. Підготовка майбутніх вихователів до роботи над засвоєнням старшими дошкільниками народознавчої лексики: автореф. дис. канд. пед. наук. Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т (м. Одеса) ім. К. Ушинського. О., 2003. 21 с.
4. Корнещук В. Сучасна професійна освіта в Україні і надійність спеціалістів. *Наука і освіта*. 2007. №1-2. С. 147-151.
5. Лисенко Н. Етнопедагогіка дитинства: навч.-метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів: Видавничий Дім «Слово», 2011. С. 19-28.
6. Михасюк Т. Мовленнєвий розвиток дітей засобами народознавства. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: *Наукові*

записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 26. Рівне, 2003. С. 30-34.

7. Савченко О. Дидактика початкової школи: підручник для студ. пед. факультетів. Київ: Абрис, 1997. 416 с.

8. Скульський Р. Кому і для чого потрібна педагогіка народознавства. *Як використовувати народознавство в школі*. Івано-Франківськ, 2000. С. 18-40.

9. Стараєва Г. Формування творчої активності майбутніх педагогів: *Науковий вісник Миколаївського державного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки*. 2000. Вип. 3. С. 82-87.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГРИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ВЕРЕЩАК Катерина

*(студентка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – д-р пед. наук, професор О. М. Ткаченко

***Анотація.** У статті акцентовано увагу на особливостях організації ігрової діяльності молодших школярів, відображених у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського, розкрито ідеї застосування ігор в навчально-виховному процесі «Школи радості».*

***Ключові слова:** гра, початкова школа, гра як засіб навчання і виховання, молодші школярі, ідеї В. О. Сухомлинського.*

Постановка проблеми. Найбільш доступним, природним та улюбленим видом діяльності для дітей була й залишається гра. Граючись, вони сприймають навколишній світ, застосовують свої вміння та навички на практиці, спілкуються з однолітками. Науковці гру вважають важливим чинником розвитку функцій мозку, серцево-судинної, нервової систем організму дитини, засобом задоволення потреб в активності, нових враженнях, вияві здорових емоцій та нормалізації перебігу всіх важливих фізіологічних і психічних процесів в організмі. Не випадково гра набуває особливого освітнього значення в сучасній початковій школі. Вона являє собою першу доступну для молодшого школяра форму діяльності, що припускає набуття нових знань та формування свідомої поведінки в різних життєвих ситуаціях.

На жаль, ще не всі вчителі початкової школи достатньо уваги приділяють грі, важливості її застосування саме в цій ланці загальної освіти.

Вирішенням зазначених питань у свій час займався Василь Олександрович Сухомлинський, який був переконаний в тому, що «навчання повинно міцно пов'язуватися з багатогранною грою розумових і фізичних сил, щоб ця гра пробуджувала яскраві, хвилюючі почуття, а навколишній світ поставав перед дітьми як цікава книжка, яку хочеться почитати» [3, 125]. Тому для вчителя початкових класів є актуальними особливості організації ігрової діяльності молодших школярів, помічені видатним педагогом.

Аналіз досліджень. Ігрова діяльність у її виховному значенні завжди привертала увагу педагогів і психологів. Необхідність гри для навчання, виховання та розвитку дітей і способи її застосування відзначали Я. А. Коменський, А. С. Макаренко, Л. С. Виготський та інші вчені. Питання визначення сутності гри, організації ігрової діяльності молодших школярів вивчали Т. Г. Гільберг, О. М. Ворожейкіна, Н. В. Кудикіна. Так само і педагогічна творчість В. О. Сухомлинського сповнена ідеями застосування ігор у навчально-виховній роботі з молодшими школярами. Особливість поєднання навчання з грою в початковій школі, відображена в педагогічній спадщині Василя Олександровича Сухомлинського, не знайшла належного висвітлення в науковій літературі, що й зумовило мету даної статті.

Мета статті – висвітлення окремих ідей Василя Олександровича Сухомлинського щодо особливостей застосування гри в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Гра як специфічна форма дитячої діяльності використовувалась в якості одного із засобів виховання і розвитку дітей задовго до того, як стала предметом наукових досліджень. Словом «гра» позначаються різні і навіть мало схожі між собою явища. Знайдено кілька основних значень цього слова, що віддзеркалено у словниках. Це, по-перше, дія зі значенням грати (зокрема й на музичних інструментах та акторська), гратися, забава, заняття дітей, по-друге, підпорядковане сукупності правил, прийомів або основане на певних умовах заняття, що є розвагою або розвагою та спортом одночасно, по-третє, ряд дій, спрямованих до певної мети [2, 150].

Широким і багатогранним естетичним поняттям називає гру видатний український педагог В. О. Сухомлинський і зазначає: «Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник любові і допитливості до знань» [4, 95]. Тому можна погодитися з думкою Н. В. Кудикіної, яка вважає педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського насиченою повагою до гри як до нагальної дитячої потреби. Дослідниця зауважує, що однією з провідних позицій педагогічного бачення гри В. О. Сухомлинським є інтеграція з грою різних видів дитячої діяльності (фізичної, трудової, інтелектуальної тощо) [3, 20].

Природно, що діти, які приходять до школи, вже знайомі з грою. «Школа, – на думку Василя Олександровича, – не повинна вносити різкий перелом у життя дітей. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що вона робила вчора. Нехай нове з'являється в її житті поступово» [4, 96]. Він наголошував на потребі використання педагогами ігор в період адаптації дітей до школи, поступовому переході до навчання і зауважував, що на першу сходинку пізнання діти піднімаються в процесі гри, при цьому їхнє розумове життя одухотворяється красою, казкою, музикою, фантазією, творчістю, грою уяви» [4, 82]. Звична дітям діяльність, зокрема й ігрова, – знайома, зрозуміла – викликає приємні емоції, створює атмосферу відкритості та готовності до сприйняття та засвоєння нового у процесі пізнання.

В. О. Сухомлинський вважав дитину допитливим дослідником і відкривачем світу, що має виявлятися для неї «у живих фарбах, яскравих і трепетних звуках, у казці та грі, в особистій творчості» [4, 32]. Він вбачав вірний шлях до серця дитини через казку, фантазію, гру. Дитина відкривається вчителю лише в атмосфері довіри. За таких умов – немає місця авторитарності вчителя, яка обмежує розвивальні можливості навчання.

Деякі ідеї О. В. Сухомлинського вже сьогодні реалізовані в практиці застосування гри в початковій школі. Це і повторення написання літер в контейнерах із сипучими матеріалами, і викладення букв, слів з пластиліну, ЛЕГО, інших м'яких предметів, і створення образів за малюнками різних літер: буква «ж» «нагадувала жука-невдачу, який розправив крильця і хотів злетіти», «л» – як зігнута стеблина трави тощо. Можна погодитись з педагогом, що легше запам'ятовується те, що не обов'язково запам'ятовувати; емоційне забарвлення образів, які сприймаються, відіграє винятково велику роль у запам'ятовуванні [4, 78-81]. Набутим досвідом ділиться з вчителями Василь Олександрович: «І водночас я бачив, як легко запам'ятовують діти літери, складають з них слова, коли це заняття осяяне якимось інтересом, пов'язане з грою, і, що особливо важливо, коли від дитини ніхто не вимагає» [4, 77].

Такі ідеї В. О. Сухомлинського, як колективні справи, використання різних видів організації діяльності учнів, серед яких і гра, віршів, мініатюр самого вчителя, складання казок про природу, які збагачують зміст шкільної освіти, успішно втілює в життя А. Алексєєва, учитель початкових класів комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання «Загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ступенів №1 Дитячий юнацький центр «Перлінка» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області» [1].

При вдалому поєднанні вчителем процесу навчальної діяльності з елементами ігрової у дітей виникають позитивні емоції, які підвищують їхню пізнавальну активність. О. В. Сухомлинський вважає, що успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для подолання

трудношів, бажання вчитися [4, 164]. Поза всяким сумнівом, кожна дитина в ігровій діяльності може досягти неабияких результатів.

Педагог покликаний навчити школяра користуватися інструментами розвитку та саморозвитку, допомогти розкрити повний потенціал дитини і вивести його на дорогу творчості. Досліджуючи педагогічну спадщину Сухомлинського, звертаємо увагу на те, що гра дітей полягає не тільки в змаганнях у швидкості й спритності, а й у великому напруженні творчих здібностей, уяви. Адже «без гри розумових сил, без творчої уяви неможливе повноцінне навчання» [4, 96]. Зрештою, немає нічого страшного в тому, що дитина вчиться писати граючись, що на якомусь етапі інтелектуального розвитку гра поєднується з працею. Дійсно «навчання – праця, і його не можна перетворювати на гру. Та не можна відгородити китайською стіною працю від гри» [4, 95].

Важливим для молодших школярів є спілкування, вміння домовлятися, орієнтуватися на чесність, правдивість тощо. Цьому сприяли колективні ігри, які діти придумували самі, але спрямовувались в потрібне русло педагогами Павліської середньої школи [4, 123].

Висновки. У результаті можна дійти висновку, що реалізація ідей В. О. Сухомлинського є доцільною сьогодні для організації педагогами ігрової діяльності дітей в початковій школі. Гра, як підкреслює педагог, є формою діяльності молодших школярів, яка відповідає їх віковому розвитку та сприяє формуванню пізнавальних процесів, уяви, мислення, волі та особистості дитини в цілому. Застосування педагогами гри в початковій школі надає дитячій діяльності емоційного забарвлення, що сприяє підвищенню самооцінки учнів, покращенню їх розумових здібностей, мотивує до навчання та робить його ненав'язливим для школярів.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаємо у вивченні особливостей організації гри молодших школярів при дистанційному навчанні.

Бібліографія

1. Алексеева А. Використання ідей В. О. Сухомлинського вчителями початкових класів в контексті нової української школи. *Jimdo* : веб-сайт. URL : <https://konferenciya2019.jimdofree.com/3/3-1/> (дата звернення: 07.06.2023).

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. URL : <https://archive.org/details/velykyislovnyk> (дата звернення: 04.02.2023).

3. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: монографія. Київ : КМПУ, 2003. 272 с.

4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. *Сухомлинський В. О. Вибрані твори* : у 5 т.. Т. 3. Київ : Рад. школа, 1977. 670 с.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ В КОНЕКСТІ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ВИХРИСТ Єлизавета

*(студентка 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – к. пед. н., доцент Д. Г. Завітренко

Анотація. *Реалії життя ставлять систему освіти в такі умови, коли вона має бути готовою до адекватної відповіді викликам сучасності. А воно випробовує суспільство на міцність, витривалість і винахідливість. Сьогодні зростає кількість дітей із різними інклюзивними потребами. Відповідно, ми маємо дослідити вплив педагога на розвиток, його професійну діяльність та творчість у працях В. Сухомлинського.*

Ключові слова: *педагогіка, інклюзія, творчість, гуманізм, майстерність, В. О. Сухомлинський.*

Постановка проблеми заявленої теми зумовлена необхідністю вивчення аспектів педагогічної майстерності вчителя. Пріоритет державної освітньої політики полягає сьогодні у створенні умов для здобуття учнями якісної освіти відповідно до їх здібностей та індивідуальних можливостей. Маємо на увазі всі категорії дітей, зокрема й з особливими освітніми потребами, адже вони, як ніхто інший, потребують додаткової (тимчасової чи постійної) підтримки в освітньому процесі. У вирішенні питань рівного доступу до якісної освіти, покращення умов навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами особливого значення набуває організація інклюзивної освіти. На сайті Міністерства освіти і науки України цей вид освітньої діяльності трактується як такий, коли учні або студенти з особливими освітніми потребами навчаються в загальноосвітньому середовищі за місцем свого проживання, що є альтернативою інтернатній системі, за якою вони утримуються та навчаються окремо від інших дітей, або домашньому чи індивідуальному навчанню.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти спадщини видатного українського педагога були предметом наукових пошуків як вітчизняних, так і зарубіжних учених, серед яких: М. Антонець, І. Бех, М. Библюк, Л. Бондар, В. Деркач, М. Мухін, О. Петренко, В. Риндак та ін. Спробу цілісного аналізу педагогічної системи В. Сухомлинського здійснено у публікаціях М. Богуславського, Т. Кочубей, А. Розенберга, О. Савченко, О. Сухомлинської, Т. Челпаченко. Ідеї В. Сухомлинського щодо освіти й виховання дітей з особливими освітніми потребами в останні роки проаналізували І. Демченко, С. Іноземцева, Н. Калініченко, Т. Філімонова, О. Хромова, Л. Штефан

Спадщина Василя Сухомлинського надзвичайно багатогранна, та в центрі його уваги передусім – дитина, особистість, її духовний світ та моральні цінності. Він першим у вітчизняній педагогіці розпочав організацію педагогічного просвітництва батьків. Як вважав педагог, батьки мають вчитися стільки ж років (у батьківській школі), скільки й діти. Загалом у педагогічній системі В. Сухомлинського утвердилася певна система родинно-шкільного виховання, за якої батьки повинні були стати активними помічниками вчителів. Цьому сприяло не лише навчання батьків, але й спільне проведення свят, різноманітних суспільно-корисних справ.

Метою статті є визначення особливостей педагогічної думки, поглядів, ідей В. Сухомлинського щодо педагогічної майстерності вчителя, у процесі формуванні особистості учнів, а також роль гуманізму в роботі вчителя в інклюзивному середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Василь Олександрович тримав фокус на педагогічну діяльність, бо вважав, що саме вчитель є Мойсеєм для дітей у світ знань. А тому вкрай важливо аби педагог умів проявляти свою творчість, майстерність, креативність. А так як логопед-дефектолог співпрацює з великою командою спеціалістів ці навички вкрай необхідні.

Василь Сухомлинський був прихильником ідей гуманізму, він вважав, що людяність проявляється під час творення добра. Цій проблемі присвячена велика кількість творів педагога. У праці «Як виховати справжню людину» подається справжній моральний ідеал, який увібрав у себе найкращі риси менталітету українського народу. В ній розкриваються конкретні принципи, істини, повчання, настанови, рекомендації тощо.

Усі праці пройняті гуманним ставленням до дитини, пошаною до її особистості, розумінням її інтересів, почуттів, позиції. У книзі «Серце віддаю дітям» він писав: «Дитячий світ – це особливий світ. Діти живуть своїми уявленнями про добро й зло, честь і безчестя, людську гідність. «...Я завжди вважав за необхідне стати деякою мірою дитиною. Тільки за цієї умови діти не будуть дивитися на вас як на людину, що випадково потрапила за ворота їхнього казкового світу і якій байдуже, що діється всередині цього світу». «Серце віддаю дітям» – твір, що характеризує автора як особистість. Ця праця – підсумок роботи В. Сухомлинського як педагога та учителя. У ній автор підкреслює роль праці, природи у вихованні школяра. Саме ці роботи вчитель-дефектолог має брати за основу, адже пріоритетом є саме гуманність та толерантність. [2, с. 247]

За В. Сухомлинським, складовими педагогічної майстерності є: гуманізм, педагогічні здібності, педагогічна взаємодія.

Гуманізм вчителя – це його ставлення до дитини, визнання її особистості найвищою цінністю, прояв доброти, любові, милосердя.

Педагогічні здібності педагога проявляються як:

- комунікабельність,
- інтуїція,
- переконання,

- оптимізм,
- здатність до творчості.

Педагогічна взаємодія – це професійний такт учителя, його культура мовлення та те, як він здійснює комунікацію з учнями, враховує їх психічні та фізіологічні особливості, звертає увагу на їх особисті потреби..

Гуманність – це запорука успішного самоствердження вчителя як особистості. В. Сухомлинський визначає, що «...щоб стати справжнім вихователем, треба пройти школу сердечності – протягом тривалого часу пізнавати серцем усе, чим живе, що думає, з чого радіє й чим засмучується дитина». Тобто, перш за все, ми маємо пам'ятати про дитячі думки, мрії, бажання а тому слід згадувати і своє дитинство. Адже часто дорослі забувають, що були дітьми. Сухомлинський постійно акцентує увагу на тому, що педагог має бути терплячий і уважний, і тоді матиме гарний результат.

Важливою складовою педагогічної майстерності, за В. Сухомлинським, є саморозвиток, а саме – читання: «удосконалення педагогічної майстерності кращих учителів, – писав він, – якраз і зумовлене тим, що систематичне читання безперервно наповнює море їхніх знань» Для цього В. О. Сухомлинський рекомендував педагогам створювати власну бібліотеку, щомісяця купувати книжки. Отже, саме власний саморозвиток і збагачення знаннями можуть стати основою вдосконалення професійних вмінь та навичок вчителя. Так як інклюзивне навчання і середовище загалом поняття відносно нове у нашому суспільстві, то і дослідження, статті, література стають все новіші, і аби бути провідним дефектологом педагог має постійно поповнювати свій багаж знань, умінь та навичок.

Одним із головних завдань вчителя, на думку В. Сухомлинського, є індивідуальний підхід до учня, відповідно до його психічних, фізіологічних особливостей та здібностей: «справжнє навчання, за В. Сухомлинським, – це індивідуально-творчий розвиток кожної дитини» [3, с. 355].

Особливою складовою педагогічної майстерності, яка відрізняє справжнього майстра своєї справи, за В. Сухомлинським, є педагогічна творчість – «бачення людиною свого внутрішнього світу, передусім свого розуму, свого напруження інтелектуальних сил, свого розуміння і творення краси в наслідках своєї праці, своїх зусиль». Творчість, на думку педагога, – це «одна з ділянок педагогічної цілини», якій властиві «риси дослідження, творчого узагальнення своєї праці».

Висновки. Вивчення педагогічних ідей В. Сухомлинського щодо проблеми педагогічної майстерності дозволило окреслити її структуру, яку складають гуманізм, педагогічні здібності, педагогічна взаємодія. Педагогічні здобутки педагога є джерелом розвитку теорії і практики освіти та виховання, яке сьогодні, в першу чергу, націлене на формування особистості з національними, духовними та ціннісними маяками. Отже, спираючись на праці В. Сухомлинського ми можемо побачити ґрунт педагогічної майстерності: Це гуманізм, постійне прагнення до розвитку, творчість та любов до свого діла. Педагогами не народжуються, а ними стають!

Бібліографія

1. Барбіна Є. С. Педагогічна майстерність у контексті гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського. *Зб. наук. пр.: пед. науки Херсон. держ. ун-т.* Херсон, 2009. №. 53. С. 321–326.
2. Зотова О. Ідеї творчості в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* Ужгород, 2008. № 15. С. 70–71.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. школа, 1977. Т. 1. 654 с.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. Київ : Рад. школа, 1988. 304 с.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

ГОЛИШ Алла

*(студентка II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – д-р пед. наук, професор О. М. Ткаченко

Анотація. У поданій статті проаналізовано сутність поняття «комунікативна компетентність», розглянуто особливості її формування у молодших школярів; виявлено специфіку впровадження концептуальних положень педагогічної системи В. О. Сухомлинського щодо формування комунікативної компетентності учнів в сучасній початковій школі.

Ключові слова: мовленнєва культура, комунікативна компетентність, початкова освіта, В. О. Сухомлинський, молодший школяр.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства вимагає вдосконалення освітньої системи України. Вагоме місце у цьому реформуванні посідає початкова ланка, де закладаються основи загальноосвітньої підготовки людини.

Із запровадженням положень Концепції Нової української школи та Державного стандарту початкової освіти значна увага педагогічних працівників акцентується на важливості формування комунікативної компетентності учнів. Проте у світлі реалізації сучасних освітніх концепцій означена парадигма не знаходить належної реалізації, оскільки зводиться

здебільшого до характеристики комунікації як суто технологічного засобу передачі інформації. Водночас окремі аспекти зазначеної проблеми знаходять оригінальне розв'язання в педагогічних системах педагогів минулого, зокрема В. О. Сухомлинського, які потребують детального спрямованого вивчення.

Аналіз досліджень. На сьогоднішній день в науці склалися передумови для осмислення сутності комунікативної компетентності. Складники цього поняття у своїх працях розглядали М. М. Забродський, І. О. Зимня, О. Д. Кулик, Н. Хомський, інші вчені. Психологічні аспекти проблеми формування комунікативної компетентності відображені у працях О. О. Бодальова, Л. С. Виготського, Г. С. Костюка, Л. А. Петровської. Окремі питання формування комунікативної компетентності у молодших школярів вивчали О. В. Васильєва, М. С. Вашуленко, Л. В. Канішевська, О. М. Марущак, К. І. Пономарьова, А. С. Толкачова та ін.. Варто зауважити, що потенціал творчої спадщини В. О. Сухомлинського у розв'язанні проблеми формування комунікативної компетентності у молодших школярів не знайшов належного вивчення у науковій літературі, що й зумовило мету цієї роботи.

Метою статті є вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського з метою уточнення шляхів розв'язання проблеми формування комунікативної компетентності у молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку суспільства вимагає вдосконалення освітньої системи України. Вагоме місце у цьому реформуванні посідає початкова ланка, де закладаються основи загальноосвітньої підготовки людини, підвалини різних видів її культури, зокрема й мовленнєвої. Зважаючи на цей факт, сучасне українське суспільство потребує інтелектуально розвинених, високоосвічених та патріотично відданих своїй державі громадян. Для досягнення та реалізації цієї мети на практиці варто звернутися до творчої спадщини В. О. Сухомлинського, яка має дуже велике значення для прогресивної розбудови української держави, розвитку її науки й культури та утвердження національної самосвідомості українського народу в цілому. Використання ідей та педагогічного досвіду видатного педагога дає змогу сучасному педагогу знайти нові творчі підходи на шляху до розв'язання різних методичних проблем та для розроблення нових сучасних підходів до формування у дітей, зокрема й молодшого шкільного віку, мовленнєвої культури, комунікативної компетентності.

У сучасній науковій літературі існує чимало інтерпретацій поняття «комунікативна компетентність». «У вітчизняній науковій літературі, – вважає Ю. С. Вторнікова, – під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, а також певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування» [1, 92]. На структурі поняття у його визначенні акцентує увагу М. Д. Прищак, який комунікативну компетентність розглядає як «сукупність знань про спілкування, умінь і навичок, потрібних для сприймання чужих і побудови власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам і ситуаціям спілкування» [2, 133].

Відповідно до цього, творчий доробок В. О. Сухомлинського упродовж багатьох років є підґрунтям для створення концепцій мовленнєвого розвитку особистості молодшого школяра, тому у новому вдосконаленому Державному стандарті початкової загальної освіти знаходимо відображення педагогічного досвіду та ідей цього педагога. Вчений був переконаний, що саме рідне слово формує глибоку людську духовність, відчуття краси, здатність передавати найтонші відтінки думок і переживань. Духовний потенціал народу ґрунтується на його мові, культурі, зокрема багатому фольклорі, високих моральних цінностях. Рідна мова – це невичерпне джерело цього потенціалу, з якого дитина черпає знання про свою Батьківщину, свій народ, його традиції та звичаї.

Особливу увагу В. О. Сухомлинський акцентував на розвитку у молодших школярів умінь та навичок усного й писемного мовлення, вдосконалення їх мовленнєвої культури. «Слово – це найтонший різець, здатний доторкнутися до найніжнішої рисочки людського характеру. Вміти користуватися ним – велике мистецтво», – був переконаний видатний педагог [3, 167].

У Державному стандарті початкової загальної освіти зазначено, що основна мета вивчення української мови полягає у формуванні ключової комунікативної компетентності молодшого школяра, яка виявляється насамперед у здатності успішно користуватися всіма видами мовленнєвої діяльності в процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань. «Мовленнєва культура людини, – зазначав з цього приводу В. О. Сухомлинський, – це дзеркало її духовної культури. Важливим засобом впливу на дитину, облагородження її почуттів, душі, думок, переживань є краса і велич, сила і виразність рідного слова. Роль цього засобу в початковій школі неможливо переоцінити» [4, 216]. Ту мить, «коли дитина сказала своє слово», педагог вважає ознакою інтелектуального зростання школяра [5, 537–538].

Таким чином, кожен педагог повинен прагнути до того, щоб «животворне джерело – багатство рідного мовлення – було відкрите для дітей з перших кроків їхнього шкільного життя, ... щоб вони відчували красу мови, бережно ставились до слова, турбувались про його чистоту» [4, 216]. З цього приводу В. О. Сухомлинський писав: «Азбучною істиною є те, що праця – могутня виховна сила. Але й ця сила буде сплячим велетнем, якщо найчутливіших куточків людської душі не торкається найтонший інструмент людського виховання – слово. Неповага до слова, невіра в слово породжує педагогічне безкультур'я і примітивізм» [4, 177].

Життєвість педагогічних ідей В. О. Сухомлинського підтверджується їх актуальністю для сучасної школи та реалізацією нинішніми вчителями початкових класів. Так, учителька початкових класів Охтирської загальноосвітньої школа І-ІІІ ступенів №5 ім. Р. К. Рапія (Сумська область) Т. І. Кохан у своїй практичній діяльності з метою формування у молодших школярів різних складників комунікативної компетентності активно

впроваджує інноваційні методи і нестандартні форми навчання, на чому наголошував і Василь Олександрович.

Отже, у сучасному освітньому просторі концептуальні освітні позиції В. О. Сухомлинського, що стосуються формування у молодших школярів комунікативної компетентності, є беззаперечно актуальними. Кожен вчитель початкових класів повинен дивувати своїх учнів красою рідної мови, формувати у них бережне ставлення до слова, залучати до різних видів мовленнєвої діяльності з метою пізнання дітьми навколишнього світу, виявлення їхнього духовного потенціалу, удосконалення спроможності учнів сказати власне слово, виявити свої творчі здібності та особистісну позицію.

Перспективи подальшого вивчення проблеми вбачаємо у дослідженні особливостей використання художньої літератури в процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Бібліографія

1. Вторнікова Ю. С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук. праць. Полтава, 2011. С. 88–94.
2. Прищак М. До питання комунікативного підходу в освіті першокласників. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2013. № 1. С. 133–136.
3. Сухомлинський В. О. *Вибрані твори: в 5 т.* Т. 5. Статті / голова ред. кол. О. Г. Дзевєрін. Київ : Радянська школа, 1977. 639 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: в 5 т.* Т. 3. Київ : Радянська школа, 1977. С. 7–279.
5. Сухомлинський В. О. Творчість в колективі. Роль казки в колективному житті дітей. *Вибрані твори: в 5 т.* Т. 1. Київ : Радянська школа, 1977. С. 535–549.

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

ГОЛІМБІЄВСЬКА Ірина

*(магістрантка II курсу спеціальності Початкова освіта)
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ
Науковий керівник – д-р пед. наук, професор А. В. Струк*

Анотація. У теперішній час можна спостерігати значне зростання потоку інформації в сучасному суспільстві й стрімкому розвитку інформаційно-комунікативних технологій, без яких уже не обходяться будь-які види діяльності людини. Для учня стає

актуальною різнобічна пізнавальна діяльність, заснована на використанні різноманітної інформації, що відображає різні точки зору. Людина повинна орієнтуватися в інформаційних потоках, освоювати нові технології, шукати і використовувати нові знання. Актуальність проблеми формування інформаційної компетентності учнів молодшого шкільного віку є надзвичайно важливою на сьогодні, адже саме вміння самостійно мислити, спираючись на знання й досвід, цінується вище, ніж просто ерудиція, володіння знаннями без уміння застосовувати їх для вирішення конкретних проблем.

Ключові слова: технології, мультимедійні технології, компетентність, комунікативна компетентність молодших школярів.

Комунікативна компетентність молодшого школяра пов'язана з формуванням уміння комунікувати, тобто учень бере участь в обговоренні проблеми, формулює запитання, що уточнюють, яка саме інформація потрібна; використовує загальні джерела інформації для ознайомлення з проблемою, визначає наявність (відсутність) потрібних відомостей; розрізняє ключові поняття й терміни в потрібному полі інформації; розуміє, що знання організоване за дисциплінами й що це впливає на доступ до інформації; розрізняє мету та призначення потенційної інформації для тієї чи іншої аудиторії; визначає придатність потрібної інформації [1].

Комунікативна компетентність означає не лише вміння спілкуватися рідною мовою, а ще й характеризується умінням взаємодіяти з людьми, навичками роботи у групі, умінням володіти різними соціальними ролями у колективі. Вона включає три складові: мовну, мовленнєву і соціокультурну. Комунікативна компетентність характеризується цілою низкою інших здібностей людини, що виявляються у швидкості, глибині та міцності оволодіння засобами і прийомами діяльності, таким як: умінням слухати, сприймати і відтворювати інформацію; вести діалог; брати участь у дискусіях; вести переговори; уміння переконувати і відстоювати свою точку зору, тобто спілкуватися; добре володіння усним та писемним мовленням; вміння формувати власну точку зору; вміння доводити власну позицію; вміння адаптуватися в мовному середовищі; адекватне ставлення до критики; вміння презентувати свій продукт; культура мовлення; вміння користуватися довідниковою літературою; здатність до відтворення інформації з елементами логічного опрацювання матеріалу [3].

Комунікативна діяльність допомагає зробити клас інтерактивною групою, де учні почуватимуться впевнено, висловлюючи свої погляди та думки, а також заохочують товаришів до співпраці. У результаті складається стимулююча, творча атмосфера.

Формування комунікативної компетентності учнів – тривалий процес. Він вимагає неабияких зусиль, витримки, наполегливості і залежить від багатьох чинників. Лише за правильної організації навчання, добору вчителем оптимальних методів, прийомів і форм роботи зв'язне мовлення може стати підґрунтям до формування у молодших школярів допитливості, яка згодом

переросте в стійку рису характеру. Досягнути цієї мети, сформувати у дітей різні компетентності, є завданням кожного вчителя.

Для розвитку комунікативних здібностей учнів у практиці широко застосовують інноваційні технології.

Використання інноваційних технологій для формування компетентностей учнів початкової школи передбачає активне залучення кожної дитини до навчального процесу. Школярі набувають навичок здорової міжособистісної комунікації, критичного мислення для розв'язання складних проблем, пошуку альтернатив, висловлення думок.

Реалізація інноваційного підходу до навчання учнів дозволяє підняти на якісно новий рівень педагогічний процес, підвищити рівень навчальних досягнень, забезпечує психолого-емоційну комфортність і подальшу соціальну адаптованість школярів, готовність реалізувати особисті якості в індивідуальній чи колективній діяльності (в системі «учитель – учень», «учень – учень») [2].

Сьогодні нові інноваційні технології – це невід'ємна частина нашого життя. Головне – правильно показати їх можливості.

Застосування комп'ютера та мультимедійної дошки на уроках значно підвищує інтенсивність навчального процесу, засвоюється значно більша кількість матеріалу, ніж при традиційному навчанні. Крім того, цей матеріал закріплюється міцніше.

На заняттях активно використовують оригінальні навчальні матеріали, які мотивують та націлюють учнів на успішні результати. Мультимедійні презентації дають змогу викласти необхідну кількість матеріалу з теми та здійснюють наглядну підтримку процесу навчання. Досвід використання мультимедійної презентації свідчить про те, що її використання сприяє поєднанню різноманітної текстової, аудіо та відеонаочності.

Можливе використання для презентацій як інтерактивної, так і мультимедійної дошки, що дозволяє краще систематизувати новий матеріал та створити підтримку під час навчання всіх видів мовленнєвої діяльності. Також можна використовувати окремі слайди як роздатковий матеріал.

Використання мультимедійної презентації сприяє активізації уваги всього класу; співвідношенню класної та позакласної самостійної роботи учнів; економії навчального часу; формуванню комп'ютерної мультимедійної компетентності як учителя, так і учня; розвитку креативних здібностей учні [6].

У результаті ми досягаємо головної мети навчання – виховання особистості, яка здатна розвиватися в умовах сучасного суспільства.

На жаль, ми часто йдемо не шляхом опанування певної технології, а через використання окремих прийомів, технік, які, безперечно, урізноманітнюють навчальний процес, однак нічого суттєво не змінюють. Разом з тим, зважене і систематичне використання цих прийомів дає змогу вчителю навчати із

задоволенням, а учням охоче набувати цілої низки життєво необхідних вмінь: чути одне одного, прислухатися до думки іншого, відстоювати власну позицію, знаходити оптимальне рішення, організувати власну роботу й працювати спільно, допомагати, приймати допомогу, радіти власним успіхам і досягненням інших тощо [4].

Оскільки групова діяльність від початку її організації і до презентації результатів будується на спільних діях і спілкуванні, то створюється дружня атмосфера, в якій учні вільно висловлюють власні думки, сприймають ідеї інших членів групи, підтримують їх і самі звертаються по допомогу до товаришів. Таким чином, у процесі групової діяльності формується соціально-комунікативна активність, вибудовується позиція життєдіяльності, відбувається розвиток необхідних соціальних навичок: взаємодії та взаємодопомоги, самооцінки та взаємооцінки, що є основою формування життєвих компетентностей.

Вчителями на кожному уроці широко використовується дидактичний матеріал (пам'ятки, тести, сюжетні малюнки), роздатковий матеріал, ІКТ та мультимедійний супровід, якими їх повністю забезпечують автори науково-педагогічного проекту «Інтелект України» [1].

Отже, використання різних інноваційних технологій на уроках в початкових класах дає можливість доповнити їх різноманітною інформацією, а різноманітні види діяльності викликають у дітей інтерес і заохочують їх до роботи. Процес формування умінь і навичок стає набагато результативнішим, якщо організувати навчання у співробітництві, яке ґрунтується на спільній діяльності та взаєморозумінні вчителя й учнів. Саме таке навчання з використанням інтерактивних технологій сприяє формуванню ключових компетентностей учнів, підвищує інтелект дитини, зміцнює її віру у власні здібності, стимулює активність і творчість.

Бібліографія

1. Концепція Нової української школи / упор. Гриневич Л., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Шиян Р. та ін. заг. ред. Грищенко М. Київ, 2016.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Косенко Ю. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми, 2011. 187 с.
4. Соняк Н. Дидактичні умови формування комунікативної компетентності Луцьк – Тернопіль, 2018. 254 с.
5. Юрченко В. Формування в учнів комунікативної компетентності – важливе завдання початкової школи. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 4. С. 59–62.
6. Інноваційні технології навчання в початковій школі / Упор.: В. П. Телячук, О. В. Лесіна. Харків: Вид. група «Основа», 2007. 240 с.

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У КОНТЕКСТІ ПОГЛЯДІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ГОРБУНОВА Анна

*(студентка II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – д-р пед. наук, професор **О. М. Ткаченко***

***Анотація.** У статті проаналізовано погляди В. О. Сухомлинського на деякі аспекти проблеми становлення творчої особистості, виокремлено ідеї, цінні для формування креативності у молодшого школяра.*

***Ключові слова:** творчість, творча особистість, креативність, В. О. Сухомлинський, формування креативності молодшого школяра.*

Постановка проблеми. В нинішніх умовах розвитку суспільства, стрімких змін в науці та техніці перед системою освіти постає завдання реалізації нових підходів до формування особистості. Сучасний учитель покликаний виховати творчу особистість, з новим рівнем самосвідомості, здатну розв'язувати нестандартні завдання. Не випадково серед рис і чеснот, визнаних пріоритетними в багатьох країнах світу, названо креативність як запоруку творчості [1, 56]. Відповідно, основною місією Нової української школи є не тільки розвинути цю якість, а й допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками.

Багатий досвід формування творчої особистості міститься у спадщині видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського, яка набуває неабиякої актуальності у контексті завдань початкової освіти, визначених Концепцією Нової української школи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До визначення сутності та змісту поняття «творчість» звертались Д. Б. Богоявленська, Дж. Гілфорд, Е. Торренс. Питанню розвитку креативності, її взаємозв'язку з творчістю присвятили свої наукові праці А. М. Данилова, Л. С. Виготський, А. Маслоу, В. О. Моляко, С. О. Сисоєва, І. М. Станіславчук та ін.. Вивченням педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського займалися М. Я. Антоненко, М. В. Богуславський, О. Я. Савченко, Н. В. Слюсаренко, О. В. Сухомлинська та ін. Погляди видатного педагога на залучення молодших школярів до творчості, що є запорукою розвитку креативності, потребують детальнішого вивчення.

Метою статті є розкрити ключові ідеї та погляди Василя Олександровича Сухомлинського на становлення творчої особистості, що мають цінність для формування креативності в учня сучасної початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Вчені наголошують, що рису креативності варто розглядати в системі особистості людини. Відповідно, креативність є характеристикою особистості, здатною продукувати незвичайні та оригінальні ідеї, творчо мислити, швидко знаходити вихід із проблемних ситуацій, та базується на розвитку вищих психічних функцій людини. С. О. Сисоева розглядає креативність як фундаментальну основу творчої особистості та її творчої діяльності.

Василь Олександрович Сухомлинський стверджував, що «творчість є шаблінкою самостійного мислення, на якій дитина пізнає радість власної думки, переживає моральну гідність творця» [2, 434]. Саме творчість, за його переконаннями, є вершиною духовного життя людини, показником найвищого ступеня розвитку її інтелекту, емоцій, почуттів, сили волі.

Творчість, на думку В. О. Сухомлинського, не приходить до дітей просто з натхнення, її неможливо сформувати за короткий проміжок часу. «Творчості треба вчити», – пише педагог [2, 426]. В залежності від того, як учитель організує освітнє середовище та змотивує дітей до творчої діяльності, залежить не тільки обсяг знань та вмінь учнів а й те, як дитина зможе реалізувати себе в різних видах діяльності.

Працюючи директором Павлиської школи, В. О. Сухомлинський зміг організувати освітнє середовище, головною метою якого було створити умови для творчого розвитку кожного учня. Він писав, що саме «відкрити в кожній людині задатки і здібності, дати їй щастя цікавої, інтелектуально повноцінної творчої праці для суспільства, для щастя народу – таке завдання школи» [3, 17–18]. І надзвичайно важлива роль у цьому процесі, на думку педагога, належить учителю, який з перших днів шкільного навчання повинен вчити дітей бачити, сприймати, відчувати, а також розуміти красу навколишнього світу. Адже саме творчість є «суттю життя у світі знань і краси, а творча діяльність учня молодшого шкільного віку – це стимул до розвитку пізнання» [4, 434].

Важливим періодом у становленні та самореалізації творчої особистості, на думку В. О. Сухомлинського, є молодший шкільний вік, для якого характерним є схильність до фантазування, творчого мислення. Діти молодшого шкільного віку готові не лише сприймати інформацію, а й самостійно створювати творчий продукт. Одним з основних завдань вчителя на даному етапі є навчити учнів це робити. Найважливішим першоджерелом творчості, за В. О. Сухомлинським, є слово, яке може стати фундаментом, з якого дитина може щось створити. Василь Сухомлинський рекомендує починати розвиток дитячої творчості з казки, коли учні намагаються створювати казкові образи, виявляючи тим самим образне мислення, творчі здібності. За його переконанням, дитяча казка, складена дитиною самостійно, є цілим духовним світом, що визначає спрямованість думок та почуттів дитини.

Великого значення у процесі формування творчої особистості В. О. Сухомлинський надавав пробудженню інтересу учнів до творчої діяльності. Як зазначав педагог, «у кожній дитини дримають задатки якихось здібностей». Тому колектив Павлівської середньої школи, яку очолював В. О. Сухомлинський, приділяв увагу розвитку художньої творчості своїх вихованців. У цій школі була своя маленька керамічна майстерня, де діти виготовляли з глини різноманітні вироби. У гуртку художнього випалювання вони робили фігурки з фанери. Учні, які мали нахили до малювання, розвивали свої здібності в гуртку живопису, а якщо до музики, то й у хорових гуртках, у дитячому оркестрі народних інструментів, гуртку баяністів [3, 345]. У таких осередках творчості діти мали змогу виявити творчу активність і знайти те заняття, яке кожному до душі.

Аналіз педагогічного досвіду сучасних вчителів початкових класів засвідчив, що вони активно реалізують окремі ідеї В. О. Сухомлинського у своїй педагогічній діяльності. Зокрема більшість вчителів використовують у роботі нестандартні форми занять – екскурсії, прогулянки, які, за словами практиків, дають вчителю можливість не тільки розвинути загальнонавчальні навички, а й навчити мислити дітей творчо. З цією ж метою для розвитку творчого та критичного мислення вчителі дедалі частіше проводять уроки мислення поза межами класу, де школярі мають змогу спостерігати за певним явищем наживо, проводити дослідження та на практиці пізнавати цей світ. На уроках, виховних заняттях учителі, реалізуючи ідеї педагогіки партнерства, читають та обговорюють з молодшими школярами твори В. О. Сухомлинського, організовують різноманітні родинні свята та майстер-класи, запрошуючи до співпраці батьків учнів. Опрацьовуючи ці твори на різноманітних заходах, вчителі орієнтують учнів на літературну творчість та стимулюють дітей створювати щось нове і прекрасне.

З метою уточнення ідей Сухомлинського, які не втратили своєї привабливості для сучасних вчителів, нами під час виробничої практики було здійснено аналіз педагогічного досвіду вчителя початкових класів Комунального закладу загальної середньої освіти гімназії №8 Жовтоводської міської ради Дніпропетровської області Сліпак Юлії Сергіївни. До кожного уроку вчителька підбирала цікаві та нестандартні методи роботи, які стимулювали розвиток творчої активності учнів. Цікавим є те, що вона завжди намагалась підбирати найбільш влучні твори В. О. Сухомлинського на різноманітні морально-етичні теми, які змушували дітей замислитися та запропонувати свій варіант розвитку подій у творі. Для вияву творчої активності учнів Юлія Сергіївна, незважаючи на дистанційне навчання, стимулювала бажання дітей пізнати навколишній світ. Тому деякі уроки вона з невеликими групами дітей проводила поза межами класу, де учні мали змогу спостерігати за змінами природи і на основі власних спостережень творчо виконувати завдання. Постійне бажання вчителя залучити дітей до творчої діяльності позначилося на підвищенні якості освітнього процесу.

Висновки. Аналіз творчої спадщини В. О. Сухомлинського засвідчує, що успішність формування дитини як творчої особистості залежить від залучення

молодших школярів до різних видів творчої діяльності, стимулювання до творчої активності під час організації всіх складників педагогічного процесу. Досвід вчителів початкових класів переконав нас у тому, що використання дієвих форм і методів залучення учнів до творчої діяльності, запропонованих видатним педагогом, зокрема уроків-екскурсій та уроків мислення, допомагає педагогам доволі просто та життєво збуджувати інтерес дітей до творчості, що є передумовою формування креативності. Окрім цього, щоб формувати креативність, учитель має актуалізувати потребу дитини у творчості.

Перспективу вивчення проблеми вбачаємо у вивченні зарубіжного досвіду реалізації ідей В. О. Сухомлинського щодо формування творчої особистості дитини в початковій школі.

Бібліографія

1. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv : TOB «Vydavnychij dim «Plejady», 2017. 206 s.
2. Сухомлинський В. О. Вчити вчитися. *Вибрані твори : в 5 т. Т. 5.* Київ : Радянська школа, 1976. С. 426-436.
3. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа. *Вибрані твори : в 5 т. Т. 4.* Київ : Радянська школа, 1976. С. 7-390.
4. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи. *Вибрані твори : в 5 т. Т. 4.* Київ : Радянська школа, 1977. С. 391–626.

ПОГЛЯДИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

ГОРВАТ Ірина

*(студентка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтва)
Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – д-р. пед. наук, професор **О. М. Ткаченко***

***Анотація.** У статті розглянуто особливості формування творчого мислення у дітей молодшого шкільного віку в освітньому процесі початкової школи, зокрема й засобами образотворчого мистецтва.*

***Ключові слова:** естетичне виховання, початкова освіта, ідеї В. О. Сухомлинського, творче мислення, молодші школярі, образотворче мистецтво.*

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство ставить завдання формувати людину нового покоління, яка б відмовилася від застарілих

стандартів та стереотипів, що здатна творчо мислити, брати активну участь у житті суспільства, розв'язувати складні проблеми сьогодення. У зв'язку з цим головною метою освіти країни є створення умов для розвитку й самореалізації кожної дитини як особистості. Саме тому пріоритетним напрямом роботи як загальноосвітніх, так і позашкільних закладів є особистісний розвиток молодших школярів, який пов'язаний з виявленням їхнього творчого потенціалу, розвитку творчого мислення різними педагогічними засобами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На важливості розумового розвитку особистості наголошували К. Д. Ушинський, В. А. Крутецький, І. Я. Лернер. Особливості формування творчого мислення, зокрема й у молодших школярів, вивчали С. А. Дмитрієва, В. Т. Кудрявцева, О. М. Матюшкін, Р. С. Немов. Специфіку використання образотворчого мистецтва як засобу естетичного виховання молодших школярів досліджено В. О. Сухомлинським, Л. М. Масол, І. І. Пацалюк, О. С. Шестобуз та іншими науковцями. Педагогічний потенціал образотворчого мистецтва у розвитку мислення учнів виявляли Л. С. Виготський, Л. М. Калініченко, В. О. Моляко та ін.. Питання вдосконалення творчого мислення молодших школярів засобами образотворчого мистецтва не знайшли належного вивчення в сучасній науковій літературі, хоча у контексті розвитку уяви та фантазії учнів знаходять висвітлення в наукових працях В. О. Сухомлинського.

Мета статті полягає у виявленні поглядів В. О. Сухомлинського, що стосуються формування творчого мислення учнів в освітньому процесі початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Серед науковців, які досліджували проблему творчого мислення, виникало чимало питань дискусійного характеру щодо визначення дефініцій мислення і творчості [1]. Вивчення й аналіз праць зарубіжних психологів, доводить, що поняття мислення досить багатогранне. «Мислення – це процес опосередкованого й узагальненого відображення людиною предметів та явищ об'єктивної дійсності в їх істотних зв'язках і відношеннях», – вказував С. Д. Максименко [4, 168].

Спроби розкрити сутність творчості та його закономірності здійснювались філософами, психологами, наукознавцями. На думку В. В. Рибалко, творчість є одним із засобів підвищення емоційного тону людини, закріплення комплексу емоційно-вольової регуляції і, головне, актуалізації позитивної гами переживань, яка супроводжує ефективну працю – переживання радощів від зробленого, досягнутого, почуття впевненості у своїх силах, у своєму творчому потенціалі [2, 23].

Для сучасної освіти світового рівня творче мислення вважається дуже важливим ресурсом у здобутті нових знань. В. Г. Кремінь визначає поняття «творчість мислення» як «здатність перетворювати наявні теоретичні і практичні знання в стратегії розв'язання проблем, методи перетворення нового знання на власне, особистісне мислення та відчуття» [3, 152].

Педагогічна спадщина вітчизняного педагога В. О. Сухомлинського має велике теоретичне і практичне значення, оскільки є багатим джерелом ідей

щодо формування дитини-творця. В. О. Сухомлинський, глибоко обізнаний з особливостями дитячої творчості, визнавав, що вона властива кожній дитині. Для здійснення поступального розвитку творчого потенціалу молодших школярів В. О. Сухомлинський використовував у процесі навчання завдання творчого характеру, що сприяли розвитку продуктивного мислення та формуванню навичок самостійного розв'язання певних протиріч чи проблем; також створював ситуації, які активізували творчу активність учнів (ініціатива у виборі завдань, їх розв'язанні, організації пошукової пізнавальної діяльності тощо). Особливі можливості для організації творчої діяльності дітей мали і нестандартні уроки: уроки мислення, уроки-мандрівки, уроки творчості, уроки-ігри та ін. «Учити творчості» молодших школярів, як вважав Василь Олександрович, слід і в процесі позаурочної діяльності, зокрема під час гурткової роботи. Так, у Павлівській школі щорічно працювало 40 – 45 гуртків, кількість яких у різні роки змінювалася, залежно від індивідуальних нахилів та інтересів дітей [5].

Особливого значення у творчому розвитку молодшого школяра В. О. Сухомлинський надавав елементам дослідництва. «Самостійність, творчий характер розуму формується завдяки тому, що у розумовій праці учнів на уроці та в процесі первинного виховання і, особливо, в процесі розвитку, поглиблення знань є елементи дослідництва», – зазначав вчений [5, 278]. Кожного учня важливо залучати до такої діяльності та виявляти тим самим його творчий потенціал.

Вагомим для розвитку творчого мислення можна вважати літературну творчість, до якої видатний педагог теж залучав усіх своїх учнів. В. О. Сухомлинський вважав, що якщо дитина зможе придумати зв'язний текст, зокрема казку, зможе «зв'язати в своїй уяві декілька предметів навколишнього світу то це означає, що вона навчилася мислити». Варто зазначити, що вчений неодноразово акцентував, що він не ставив своїм завданням підготувати майбутніх письменників, художників чи музикантів. Для нього було цінним особистісне зростання кожної дитини [5, 279].

Окремі ідеї В. О. Сухомлинського, що стосуються формування творчого мислення учнів, знайшли відображення у практиці сучасних вчителів початкових класів. Під час педагогічної практики ми переконалися в істинності думки про можливість формування творчого мислення молодших школярів засобами різних видів мистецтва, зокрема образотворчого. Так, учитель початкових класів Новоукраїнського ліцею № 4 Новоукраїнського району Кіровоградської області Н. І. Гриценко практикує на уроках образотворчого мистецтва гру «Ляльковий театр». Діти під час цієї гри спостерігають і залучаються до захоплюючого процесу створення казкової іграшки. Керуючись ідеями В. О. Сухомлинського про залучення учнів до різних видів діяльності, зокрема і творчої, учитель у своїй роботі широко використовує інтерактивні методи та нестандартні форми організації уроку на різних його етапах. Так, під час актуалізації опорних знань учнів Ніна Іванівна використовує різні методи і прийоми роботи з класом. Наприклад:

«Ланцюжок», «Пінг – понг», «Так – ні», побудова асоціативного куща, використання сигнальних карток, «Третій зайвий». На уроках читання, української мови для учнів стало звичним завдання на складання сюжетного оповідання за конкретною картинкою. А от запитання до оповідання – незвичні: Що відбулося до події, зображеної на картинці? Що думають намальовані герої? Що буде далі? Цікавим є завдання й іншого характеру: уяви, що на деякий час ти можеш стати домашньою твариною. Спробуй уявити, ти перетворився на собаку, конячку або кішку. Щоб ти їв? Чим би займався вдень? Хто би був твоїм господарем і як би до тебе ставився? Склади оповідання від імені обраної тварини. Свої знахідки, враження діти передають малюнками та творами чи казками. Беручи участь в таких іграх, учні розширюють знання, набувають акторських, виконавських навичок, осмислюють характер героя, перевтілюючись у нього, набувають здатності творчо мислити.

Висновки. Отже, формування творчого мислення учнів є важливим завданням початкової школи, що відповідає основним положенням Концепції Нової української школи. Умовами, що сприяють формуванню творчого мислення, В. О. Сухомлинський вважав: забезпечення реалізації творчих можливостей в урочній та позаурочній діяльності учнів, використання в навчально-виховному процесі творчих ситуацій і завдань, проведення нестандартних уроків, залучення дітей до різних видів творчості (літературної, образотворчої, музичної), створення позитивного емоційного фону в освітньому процесі тощо. Переосмислені положення та висновки вченого можуть бути творчо використані у роботі сучасної початкової школи.

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у з'ясуванні особливостей використання різних видів образотворчого мистецтва в процесі формування творчих якостей особистості у дітей молодшого шкільного віку.

Бібліографія

1. Богомолець А. А. Поняття мислення. Класифікація видів мислення. *Освіта*. 2019. URL: <https://studfile.net/preview/8501608/> (дата звернення 06.09.2023).
2. Гузій Н. В. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 427 с.
3. Жовтий О. О. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць / за ред. Н. С. Побірченко. Умань : ФОП, 2013. 353 с.
4. Максименко С. Д. Психологія управління : навч. посібник. Київ : «Центр навчальної літератури», 2013. 271 с.
5. Сухомлинський В. О. Елементи творчості в діяльності молодших школярів. *Вибрані твори : в 5 т..* Т. 1. Київ : Рад. школа, 1977. С. 278–279.

РОЗУМОВЕ ВИХОВАННЯ – СКЛАДОВА ТЕОРІЇ ВИХОВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ДАРІЄВА Анастасія

*студентка 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнський
державний університет імені Володимира Винниченка
м.Кропивницький*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **Завітренко Д. Ж.***

Анотація. Система розумового виховання В. О. Сухомлинського з кожним роком привертає все більше уваги широкої наукової і педагогічної громади як в нашій країні, так і за кордоном, адже сучасний етап розвитку суспільства висуває нові вимоги до організації освіти. Процес реформування освіти здійснюється у напрямку зміни мети навчання. Першочерговим його завданням є не організація передачі знань, а процес формування навичок і вмінь самостійного їх здобуття. За такого підходу нової актуальності набувають погляди В. О. Сухомлинського на розумове виховання.

Ключові слова: В. О. Сухомлинський, розумове виховання, Ж.-Ж. Руссо, теорія виховання, умови, навчально-виховний процес, внутрішня свобода.

Постановка проблеми. Розумове виховання – одна із найважливіших складових системи всебічно розвиненої особистості. Сухомлинський вважав, що воно передбачає набуття знань, і формування наукового світогляду, розвитку пізнавальних і творчих здібностей, створення культури розумової праці, виховання інтересу і потреби в розумовій діяльності, в постійному збагаченні науковими знаннями, в застосуванні їх на практиці.

Величезне значення в розумовому вихованні, на думку В. Сухомлинського, має праця. Багаторічні спостереження педагогів впевнено показали, що в трудолюбивих дітей формується живий допитливий розум. Однак важлива не всяка праця, а перш за все складна, яка вимагає тонкого уміння і майстерності, праця, у якій проявляються здібності до вдумливого аналізу фактів, явищ, зв'язків, закономірностей.

Аналіз досліджень і публікацій. Дана проблема є досить дослідженою в наш час. Її вивченням займалась велика кількість вчених та педагогів. Серед них: М. Орап, А. М. Борисовський, С. П. Максимюк, М. І. Мухін, Л. В. Калужька, Л. Бондар та ін.

Формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості виступає не тільки як об'єктивна потреба, а й стає основною **метою**, тобто ідеалом сучасного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розумовому вихованню, на думку В. Сухомлинського, сприяють такі види праці: конструювання і монтування діючих моделей установок, механізмів, приладів; вибір способів передачі, перетворень, трансформації енергії і руху; вибір способів обробки

матеріалів, вибір інструментів і механізмів, технологічних прийомів обробки та ін.

Під час трудових операцій, підкреслював видатний педагог, «відбувається складне явище: у кожний момент багато разів передаються сигнали від руки до мозку і від мозку до руки; мозок учить руку, рука розвиває, учить мозок» [3, с. 537].

Фізична праця тісно пов'язана з розумовим вихованням. Майстерність рук це матеріальне втілення допитливого розуму. Під час проходження навчальної практики необхідно прививати любов до праці, стверджував Сухомлинський.

Виховна роль ручної праці залежить від того, що і як робить людина своїми руками, як процес праці пов'язаний з ходом думки працівника. В ручній праці вчителям необхідно надавати велике значення умінню, розрахунку, сумісності точності рухів з фізичними зусиллями у впливі на матеріал в процесі його обробки, з метою створення чогось нового. При цьому також турбуватися, щоб людина вміла працювати не лише правою, а й лівою рукою, щоб обидві руки під час роботи взаємодіяли між собою. В. Сухомлинський вважав це виключно важливим питанням трудового виховання.

Також ручна праця грає велику роль в розвитку і абстрактного мислення. Від характеру ручної праці залежить формування таких узагальнюючих понять, як машина, механізм, технологічний процес та інші. Уміння мислити про працю, аналізувати мислено трудові процеси здобувач освіти набуває лише після того, як протягом тривалого часу вчився думати, працюючи, впливаючи на предмет руками, конструюючи, моделюючи.

Робота рук, як говорив Сухомлинський, в процесі якої здійснюється замисел, сприяє розвитку таких якостей розуму, як критичність, гнучкість, широта і активність думки, здатність піддавати припущення і висновки перевірці. В одноманітній, із року в рік повторній роботі вони завжди повинні бачити щось нове.

Із такою метою педагогам потрібно намагатися, щоб в ході трудової діяльності змінювались умови, обставини – це доповнює замисел новими деталями, показує декілька способів досягнення мети. «Побільше простору для свідомої зміни обставин, для створення нових умов – цими педагогічними вимогами в більшій мірі визначається виховна цінність праці. Творчість починається тоді, коли в процесі праці народжуються нові ідеї, розвиваються замисли» [1, с. 640].

Також Василь Олександрович говорив, що особливо важливе виховання сумісної діяльності розуму і рук для засвоєння уміння охопити мислено складний процес праці, зрозуміти взаємозалежність ряду обставин і явищ. Широта думки залежить в першу чергу від того, наскільки тісно в одній особі об'єднується творець замислу і виконавець роботи, конструктор і майстер, який втілює конструкцію життя. Тому педагогам потрібно не допускати, щоб менш здібним і недостатню активним здобувачам освіти в період проходження навчальної практики відводилась роль простих виконавців того, що придумують більш активні і здібні. Здібності формуються лише за тих умов, коли людина сама здійснює свій замисел.

В. Сухомлинський вважав, що дуже важливо, щоб у кожного на певному етапі його трудової діяльності виник замисел більшої чи меншої складності трудового процесу (виконати складні розрахунки конструкції, зробити дійсний макет будівлі і т.д.). Спочатку цей замисел має загальний характер, його деталі ще не мають чітких контурів. Потім в процесі роботи він набуває все більш ясні контури деталізується. Так, у замислі зробити дійсний макет на прикладі справжньої будівлі спочатку немає конкретних уявлень про деталі конструкції, є тільки уявлення про головні принципи побудови і дії. Уміння перенести конструктивні особливості справжньої будівлі на макет залежить від широти думки [2, с. 670].

«Розум людини на кінчиках її пальців», – підкреслював Сухомлинський [4, с. 18]. Чим більше впевненості і винахідливості в рухах руки, чим складніші ці рухи, тим більш творчою є ця дитина; чим краще вона володіє інструментом, тим спостережливішою, уважнішою, здібнішою є. Іншими словами: чим більше майстерності в дитячій руці, тим розумніша дитина. Майстерність залежить від розумових і фізичних сил. «Сили розуму міцніють по мірі того, як удосконалюється майстерність, але і майстерність черпає свої сили з розуму» [4, с. 125]. В. Сухомлинський прагнув того, щоб пізнання оточуючого світу було активною взаємодією дитячих рук з оточуючим середовищем, щоб дитина спостерігала не тільки очима, але й руками, проявляла і розвивала свою допитливість не тільки запитаннями, а й працею. Природа не здатна сама по собі творити чудеса – розвивати природні сили дитини, виховувати її розум, збагачувати думки. Без активних зусиль, без праці не можна розкрити всі задатки природи.

Отже, що означає ідея: праця – основа всебічного гармонійного розвитку? За ідеями Сухомлинського в практичній роботі зі здобувачами освіти це означає, що трудова діяльність міцно пов'язана з інтелектуальним, моральним, естетичним, емоціональним, фізичним розвитком. Зв'язок навчання і праці не слід сприймати спрощено, як практичне закріплення, перевірку знань на практиці, отриманих на занятті. Знайти таку трудову діяльність, яка б розвивала розумові сили і здібності – одне із головних завдань розумового і трудового виховання.

Висновки. Основною з поставлених цілей розумового виховання є розумовий розвиток, що відбувається в процесі одержання наукових знань. А щодо завдань, то серед них можна виокремити такі, як набуття, свідоме засвоєння та уміле використання на практиці знань, які стануть світоглядними переконаннями особистості, її духовним багатством, які будуть позначатися на ідейній спрямованості людини, на результаті її діяльності, на її суспільній активності та інтересах.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа. Вибрані твори в 5 т. К.: Радянська школа, 1976. Т. 4. С. 7-390.

2. Сухомлинський В. О. Підготовка учнів до трудової діяльності. К.: Радянська школа, 1957. 23 с.

3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям: Вибрані твори: в 5 т. К.: Радянська школа, 1976. Т. 2. С. 419-656.

4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5 т. К.: Радянська школа, 1977. Т. 3. С. 7-279.

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ЕМОЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

ДВОРОВЕНКО Віолета

*студентка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв*

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент І. Г. Баранюк

Анотація. У статті визначено, в яких аспектах В. Сухомлинський використовував поняття «емоція», відображено окремі погляди педагога на емоційний розвиток особистості. З'ясовано, що у своїх педагогічних працях вчений неодноразово звертався до проблеми емоційного розвитку особистості, яку називав найважливішою в діяльності кожного педагога, роль якого для повноцінного розвитку дітей переоцінити неможливо. Розкрито основні складники емоційного розвитку особистості. Акцентовано увагу на тому, що ефективним методом емоційного розвитку особистості є «емоційні ситуації», а також підкреслено, що запорукою успішного емоційного розвитку особистості В. Сухомлинський вважав гармонію взаєностосунків вихователя та вихованців.

Ключові слова: емоції, емоційний розвиток, особистість, педагог, В. Сухомлинський.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, суспільно значущою проблемою сучасної освіти є емоційний розвиток особистості. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах прогресуючої зміни всіх сторін життя суспільства. Умови життєдіяльності сучасних дітей констатують небажані тенденції, серед яких: поступове збільшення кількості дітей з наявністю депресивності, емоційної напруги, агресивності, із нейротичними ускладненнями розвитку, підвищеною емоційною чутливістю, розладами в адекватному емоційному реагуванні на оточення тощо.

Педагогічна спадщина В. Сухомлинського багата ідеями, пов'язаними з емоційним розвитком особистості. Творче переосмислення та застосування цих ідей, робить їх могутнім засобом вирішення надзвичайно актуальної проблеми сьогодення – емоційного розвитку дітей, що зможе вберегти їх від емоційної інтоксикації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема емоційного розвитку досліджувалася багатьма психологами та педагогами такими, як Л. Виготським, О. Запорожцем, Л. Зінківським, Л. Неверович, Л. Стрелковою та ін. До педагогічної спадщини В. Сухомлинського, щодо емоційного виховання зверталися: М. Антонєць, А. Богущ, Т. Кочубей, Л. Пархета, О. Савченко, О. Сараєва та ін. Проте розкриття педагогічних поглядів видатного педагога В. Сухомлинського на емоційний розвиток особистості потребує детального вивчення, що і зумовило мету цієї статті.

Мета статті полягає у висвітленні основних педагогічних ідей В. О. Сухомлинського щодо розвитку емоційного виховання особистості.

Виклад основного матеріалу. Емоційний розвиток людини проявляється у підвищенні здатності організму до саморегуляції емоційних станів, накопиченні словесних і невербальних виразів емоцій, збагаченні емоційного досвіду дитини, появі нових емоцій (насамперед соціальних та інтелектуальних), умінні розрізняти і більш тонко диференціювати емоційні стани партнера по спілкуванню.

Аналізуючи праці В. Сухомлинського ми намагалися знайти, як часто і у якому контексті він вживав поняття емоції. Виявляється, що досить широко і у різних аспектах. У кожної дитини він намагався викликати емоції до певної ситуації, щоб зрозуміти, як вона сприймає природу, своїх рідних, однолітків, власні вчинки тощо. Для того, аби усвідомити в яких смислах педагог вживає поняття «емоції», наведемо його роздуми з книги «Серце віддаю дітям»: «Дитяче бачення світу – це своєрідна художня творчість. Образ, сприйнятий і водночас створений дитиною, несе в собі яскраве емоційне забарвлення... Емоційна насиченість сприйняття – це духовний заряд дитячої творчості» [3, с. 99–100]. Педагог наголошував, що без емоційно-естетичної складової неможливий у цілому повноцінний розвиток дитини, зокрема її мозку: «Я глибоко переконаний, що без емоційного підйому неможливий нормальний розвиток клітин дитячого мозку. З емоційністю пов'язані й фізіологічні процеси, які відбуваються в дитячому мозку: в моменти напруги, піднесення, захоплення відбувається посилене харчування клітин кори півкуль. Клітини в ці періоди витрачають багато енергії, але водночас і багато отримують її від організму» [3, с. 99–100]. Отже, В. Сухомлинський звертав увагу на те, що не можна перебільшувати роль раціонального і недооцінювати емоційний складник у вихованні особистості: «Добрі почуття, емоційна культура – це осердя людяності... У дитинстві людина мусить пройти емоційну школу – школу виховання добрих почуттів» [3, с. 123].

В. О. Сухомлинський вважав емоційне невігластво однією з найбільших небезпек, з якими доводиться зустрічатися у житті дитини. Тому емоційний розвиток дитини педагог називав важливим завданням кожного педагога, а емоційне сприйняття – азбукою будь-якого виховання, оволодіння якою в дитячі роки забезпечує здатність швидко і свідомо читати світ людини.

Емоційний розвиток особистості В. О. Сухомлинський розглядав як інтегрований феномен, складниками якого є: емоційні стани, емоційні відчуття і сприймання, емоційне ставлення, емоційне співпереживання у

взаємовідносинах з іншими, емоційні ситуації, емоційні стимули, емоційна оцінка й самооцінка, емоційна чутливість, емоційна культура. Результатом емоційного розвитку, на переконання вченого, повинні бути сформовані високі морально-етичні почуття і духовна спрямованість життєдіяльності дитини. Гаслом педагогічної діяльності педагога було: «Емоційний стан життєрадісного пізнання світу – найхарактерніша ознака духовного життя дитячої особистості» [4, с. 521].

Зазначимо, що показником емоційного розвитку особистості є рівень її емоційної культури, яка, на думку педагога, передбачає «емоційну чутливість» – здатність «відгукуватися серцем, почуттями на все те, що відбувається в навколишньому світі» [1, с. 24]; переживання широкого спектру емоцій; «внутрішню емоційну самодисципліну»; «емоційну спрямованість особистості як єдність моральних, інтелектуальних, естетичних почуттів, щоб «навчити молоду людину виховувати в собі благородні людські потреби» [2, с. 500].

Ефективним методом емоційного розвитку особистості є пропонувані вчителем «емоційні ситуації» – це психологічні ситуації, які збуджують «емоційне ставлення до навколишнього світу. Благородство й різноманітність цих ситуацій залежить від того, наскільки глибоко вихователь зуміє проникнути в духовний світ дитини: збудити в дитині емоційну чуйність до того, що вона бачить; створити в ній емоційне ставлення до самої себе; спонукати її до виявлення благородних почуттів» [2, с. 25].

Важливим є те, що запорукою емоційного розвитку дитини В. Сухомлинський вважав гармонію взаємостосунків вихователя і вихованців, де вияв емоцій є виваженим і здійснюється відповідно до індивідуальних особливостей кожної дитини, а основне – ні в якому разі не чинити насилля над душею людини, адже місія педагога полягає у тому, щоб бути творцем дитячого щастя, лікарем і цілителем дитячих душ.

Висновки і перспективи подальших розвідок напряму. Отже, здійснений аналіз праць педагога, а також наукових розвідок, присвячених висвітленню ідей педагога з означеної проблеми, дав змогу констатувати, що у своїй практичній діяльності В. Сухомлинський надавав важливого значення питанням емоційного розвитку особистості. Погляди В. Сухомлинського щодо емоційного розвитку особистості не втратили актуальності, а є цінними для їх творчого впровадження в роботі з сучасними дітьми в яких підвищена емоційна чутливість, емоційна напруга, агресивність тощо. Тому емоційний розвиток особистості – є необхідним та складним процесом, що має стати підґрунтям формування не лише світобачення людини, а й комплексу якостей і властивостей особистості. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаємо у розкритті потенційних методів та засобів емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа. Розмова з молодим директором. *Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Т. 4.* Київ : Рад. школа, 1977. 640 с.

2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Сухомлинський В. О. *Вибрані твори : в 5 т. Т. 3.* Київ : Рад. школа, 1977. 670 с.

3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Харків : Акта, 2012. 537 с.

4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Сухомлинський В. О. *Вибрані твори : в 5 т. Т. 2.* Київ : Рад. школа, 1976. С. 521.

ВЧИТЕЛЬ ЯК ОСОБИСТІТЬ І ПРОФЕСІОНАЛ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ДОВБИШ Єва

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету української філології, іноземних мов та соціальних комунікацій) Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Ляшенко Р. О.

***Анотація.** У статті проаналізовано ідеї В. О. Сухомлинського про особистість вчителя. Виокремлено характеристики вчителя, як особистості і професіонала. Зроблено висновок, що уявлення Василя Сухомлинського про особистість вчителя можна вважати актуальними в сьогоденні і такими, що вдало співвідносяться з сучасними уявленнями про неї як професіонала.*

***Ключові слова:** педагогічні ідеї В. Сухомлинського, гуманістична педагогіка, вчитель, особистість, професіоналізм.*

Василь Олександрович Сухомлинський – видатний педагог та мудрий учитель, письменник та публіцист. Через призму його ідей ми спостерігаємо багатогранність педагогічної діяльності, різноманітності підходів до виховання нового покоління. На його працях та ідеях вже багато років ґрунтується уявлення про особистість вчителя та учня, а його поради актуалізуються в сучасній педагогічній думці.

Незмінним порадником кожному вчителеві є його книга «Сто порад учителеві» [5]. Саме тут ми спостерігаємо найважливіші секрети, якими має володіти учитель, аби виховати справжню людину. У своїх висловах Сухомлинський вказує на те, що педагог має бути не лише фахівцем своєї справи, а й людяною особистістю.

«Учитель готується до хорошого уроку все життя» [1] – так уважав Сухомлинський і наголошував на тому, що постійне набуття досвіду та безперервна самоосвіта педагога стає запорукою його професіоналізму й майстерності.

В. Сухомлинський однозначно вказує на те, що дитина, її почуття завжди мають бути на першому місці. В його працях чітко прослідковуються ідеї

дитиноцентризму. Крім того, він наголошує: «Від педагога залежить, чим стане дитина – ніжною квіткою чи засушеною корою» [1]. Цей вислів є підтвердженням того, що учитель може як надихнути дитину, розкрити її таланти й здібності, допомогти реалізувати себе, так і нашкодити їй.

«Урок – це дзеркало загальних і педагогічної культури вчителя» [1]. Під час уроку вчитель застосовує усі способи, методи та прийоми аби зацікавити, заохотити дітей. Важливу роль відіграють тут як психолого-педагогічні якості особистості вчителя, так і загальнолюдські.

Досить велику увагу працях Сухомлинського зосереджено на «важких» дітях, їх вихованню та розумінню того, що потрібно саме їм, пошуку індивідуального підходу до кожного учня. Як зазначає Сухомлинський: «Шаблон і трафарет взагалі неприпустимі в школі, а щодо підлітків – згубні» [1].

Праця «Серце віддаю дітям» починається так: «Здоров'я, здоров'я і ще раз здоров'я» [4]. Василь Олександрович підносив важливість здоров'я, загартовування для дитячого організму і намагався донести цю важливість до всіх оточуючих [3]. Ціннісному ставленню до здоров'я дитини, її фізичному і духовному стану приділялася особлива увага. Важлива значення у практиці зміцнення здоров'я особистості дитини в різних планах відводилася водночас діяльності і вчителя і батьків.

Новою ідеєю Сухомлинського була «співдружність родини та школи». В родині мають закладатися найважливіші духовні багатства та цінності. Гармонійна взаємодія школи і сім'ї у виховання підростаючої особистості відображається на ефективності виховання. Не складно провести тут аналогію з педагогікою партнерства, розуміння якої розкривається в концепції [2] «Нової української школи».

Отже, на основі проведеного аналізу науково-педагогічних джерел можна зробити висновок, що ідеї Василя Сухомлинського і його уявлення про особистість вчителя можна вважати актуальними і сьогодні. Вони вдало перегукуються з сучасними уявленнями про виховання і навчання. Креативність, людяність, закоханість у свою справу, які підкреслював В. Сухомлинський виступають рисами, що характеризують особистість сучасного вчителя.

Бібліографія

1. «Вислови та афоризми Василя Сухомлинського» : вебсайт. URL: <https://vislovi.in.ua/vyslovy-ta-aforyzmy-vasylya-suhomlynskogo/> (дата звернення 19 вересня 2023).
2. Концепція Нової української школи. (2022). Нова Української Школа. *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>. (дата звернення 19 вересня 2023).
3. Сухомлинська О. В. Василь Олександрович Сухомлинський – наукова біографія. Укр. пед. в персоналіях : у 2-х т. К. : Либідь, 2005. Т. 2. С. 380-386.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: у 5 т. Т. 3. К.: Рад. шк., 1976.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. К. : Рад. шк., 1988. 304 с.

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ТА СУЧАСНА ШКОЛА

ДЯЧЕНКО Альона

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Н. М. Андросова

***Анотація.** У статті аналізується педагогічний досвід Василя Сухомлинського та порівнюється зі сучасними методиками навчання. Висвітлено ключові аспекти роботи видатного педагога та їх віддзеркалення в сучасному навчанні.*

***Ключові слова:** Василь Сухомлинський, сучасна школа, педагогічний досвід, навчальні практики.*

Педагогічний досвід видатного українського педагога і письменника Василя Сухомлинського вирізняється унікальністю та актуальністю навіть у сучасних умовах. Його методика виховання і навчання дітей залишила глибокий слід в історії української освіти. Спробуємо порівняти досвід Василя Сухомлинського із шкільною практикою, щоб виявити спільні риси та відмінності.

Співпраця між вчителем та учнями. Василь Сухомлинський наголошував на важливості взаєморозуміння та стосунків співпраці між учителями та учнями. Він уважає, що вчитель для учня не тільки вчитель, а й друг. Сучасна школа також прагне створити атмосферу довіри та взаєморозуміння між учителями та учнями.

Співпраця між учителями та учнями в початковій школі є важливою для успішного навчання й розвитку дітей. Такий зв'язок сприяє вдосконаленню розвитку особистості та соціальних навичок учнів.

Під час перебування на навчальній практиці у першому класі спостерігали відносини співпраці між колегами та учасниками освітнього процесу. Вчителька створювала умови для того, щоб учні могли вільно досліджувати та висловлювати свою думку: надихає дітей досліджувати та вивчати нові матеріали самостійно; сприяє розвитку комунікативних навичок учнів, навчає їх слухати та розуміти інших, а також чітко та аргументовано висловлювати свої думки та ідеї; підтримує та створює позитивне навчальне середовище, хвалить досягнення учнів і допомагає їм долати труднощі. Наприклад, на уроці «Я досліджую світ» учениця розплакалася через те, що неправильно навела штриховку. Вчителька, у свою чергу, підбадьорила і сказала, що помилки не є чимось страшним, їх можна і потрібно виправляти.

Важливо відзначити, що відносини співпраці між учителем і учнем підтримуються взаємною повагою та довірою. Такий підхід допомагає

створити позитивне та інклюзивне навчальне середовище, де кожен учень має можливість реалізувати свій потенціал і досягти успіху.

Використання інформаційних технологій. У сучасному світі інформаційні технології є невід'ємною частиною освіти. Звичайно, Василь Сухомлинський не міг використовувати комп'ютер та Інтернет у своїй педагогічній діяльності. Однак він використовував наявні технічні ресурси (кінопроектор, магнітофон) і власні навчальні можливості. Зараз же стає надважливим і доцільним використання технічних приладів і власних освітніх можливостей, адже школам необхідно навчити учнів ефективно використовувати інформаційні технології.

Використання інформаційних технологій у початковій школі має великий потенціал для покращення навчання та розвитку учнів. Учні можуть виконувати завдання та вести зошит в електронному вигляді. Це полегшує відстеження прогресу. Вчителі можуть використовувати відеоуроки та вебінари, щоб пояснити складні поняття або продемонструвати експерименти. Це допоможе учням краще зрозуміти матеріал. Використання навчальних ігор на комп'ютерах та інших пристроях може зробити навчання більш захоплюючим і ефективним. Стимулювати інтерес до навчання можуть ігрові елементи.

Сухомлинський казав: «Духовне життя дитини повноцінне лише тоді, коли вона живе в світі гри, казки, музики, фантазії, творчості, без цього вона – засушена квітка» [1, с. 10].

Активне навчання та досвід реального життя. Одним із важливих аспектів діяльності Василя Сухомлинського було впровадження активних методів навчання та практичних занять. Він прагнув зробити навчання цікавим і зрозумілим для дітей, щоб вони отримали практичні навички. Сучасні школи також активно використовують інтерактивні методи навчання, розвиваючи практичні навички учнів.

Активне навчання та практичний досвід відіграють соціалізуючу та комунікативну роль у початковій школі, оскільки вони сприяють глибшому розумінню предмету, розвивають критичне мислення та навички, а також стимулюють інтерес до навчання.

Учителі на практиці організовували практичні заняття, які допомагали учням побачити та відчувати об'єкти та ситуації, які вони вивчають. Вчитель розігрувала та моделювала реальні життєві ситуації, щоб вивчати історію, суспільствознавство та мову. Це допомогло школярам краще зрозуміти та відчувати історичні події чи соціокультурні аспекти. Наприклад: на уроках англійської мови вчитель роздала учням маски героїв із книг і запропонувала їм познайомитися в ролі цих героїв. Вона заохочувала учнів до роботи в групах, що сприяло розвитку комунікативних навичок, уміння працювати в групах і вирішувати проблеми з іншими.

Заохочувати учнів висловлювати думки, дискутувати з іншими – це одне з головних завдань НУШ.

Підходи до активного навчання та практичний досвід можуть відрізнитися залежно від предмета та цілей навчання, але загальна мета полягає в тому, щоб

зробити навчання цікавим і практичним для учнів, допомагаючи їм розвивати корисні для них навички в житті.

Висновки. Досвід Василя Сухомлинського залишається актуальним і важливим для сучасної освіти. Його підходи до розвитку особистості, активні методи навчання та партнерський підхід до взаємин учителя й учня відображають кращі традиції наукової педагогіки. Сучасна школа використовує ці цінності для підвищення якості освіти та формування гармонійних громадян.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Вибрані педагогічні твори. Київ: Видавництво «Освіта», 1991. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/10/%D0%9A%D0%9D%D0%98%D0%96%D0%9A%D0%90%D0%A1%D0%A3%D0%A5%D0%9E%D0%9C%D0%9B%D0%98%D0%9D%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%98%D0%99-3.pdf> (дата звернення 10.09.2023 р.).

2. 3 листів дітей репресованих до «Меморіалу». Архів: А. Н. Яковлева. Документ № 19. 01.02.2002. URL: <http://www.alexanderyakovlev.org/almanah/inside/almanah-doc/123> (дата звернення 12.09.2023р.).

3. Сухомлинський В. Сто порад вчителю. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/library/xrestomatia/sukhoml_100porad.pdf (дата звернення 12.09.2023р.).

СПАДЩИНА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛО ЗБАГАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ДЯЧЕНКО Надія

*(магістрантка I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
кафедри дошкільної і початкової освіти)*

*Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка,
м. Суми*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **О. В. Шаповалова***

Анотація. У статті обґрунтовано педагогічні погляди Василя Сухомлинського як джерело збагачення сучасної дошкільної освіти, які виокремлюють важливість в роботі з дітьми, довіри та любові, значення сім'ї у вихованні дитини.

Ключові слова: дошкільна освіта, активні методи навчання, виховання, освітній процес, творча активність.

Постановка проблеми. Одним із основних завдань закладу дошкільної освіти є виховання дошкільника як життєво та соціально компетентної особи, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати адекватні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях. Досягти цієї мети шляхом використання лише традиційних форм та методів організації навчальної діяльності неможливо. Вирішенню цієї проблеми значною мірою сприяє впровадження у навчально-виховний процес дошкільного закладу активних методів навчання, зокрема методу гри. Прибічником цієї позиції був В. Сухомлинський, який стверджував, що без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку дітей. Основні питання, які розглядав у своїх працях Василь Сухомлинський, актуальні і нині у сучасних закладах освіти. Найважливішими засобами навчання і виховання дітей дошкільного віку він вважав слово вихователя, словники, довідники, наочність, технічні засоби. Педагог розробив ефективну методику навчання мови, яка є актуальною і для сучасної школи та закладу дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Питанням гуманізації освітнього процесу на засадах спадщини Сухомлинського присвячено багато наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців: М. Антонця, А. Богуш, В. Будака, О. Грицай, І. Зязюна, Г. Сагач та ін. До вивчення педагогічної концепції педагога новатора звертається багато сучасних та вітчизняних дослідників, зокрема В. Антонець, О. Сухомлинська, С. Білецька, Г. Біушкін, М. Богуславський, А. Гранкін, Н. Карпова, В. Ликова, М. Мухін, С. Соловейчик, Л. Подольна, Т. Челпаченко та ін. У їхніх наукових роботах розглянуті ідеї вченого, його методологічні принципи виховання дітей різних вікових груп; питання, пов'язані зі співвідношенням особистого і громадського в дитячому колективі; проблеми дидактики; підвищення психолого-педагогічної майстерності педагогів.

Мета статті – розкрити впровадження ідей Василя Сухомлинського в освітній процес сучасної дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. «Дитинство – яскрава, неповторна сторінка в житті кожного, а дитячий садок – це світ, в якому дитина проживає найважливіший період свого розвитку, і від того, хто буде поряд із нею, яким буде зміст її виховання, що буде використовуватись для її розвитку, залежить не тільки майбутнє дитини, а й майбутнє родини, країни та народу». Отже, літературна спадщина В. Сухомлинського – незаперечна універсальна скарбниця для використання у роботі з дітьми [2]. «Лихо багатьох вчителів у тім, що вони вимірюють і оцінюють духовний світ дитини тільки оцінками і балами, поділяють всіх учнів на дві категорії у залежності від того, чи вчать, чи не вчать діти уроки».

В. О. Сухомлинський вважав, що правом користатися гострим інструментом оцінки має тільки той педагог, що любить дітей. Учитель повинний бути для дитини такою же дорогою людиною, як мати. Віра учня

в вчителя, взаємну довіру між ними, доброта і людяність – от те, що необхідно вихователю, те що хочуть бачити діти у своєму наставнику. Одне із самих коштовних його якостей – людяність, у якій сполучається серцева доброта з мудрою строгістю батьків [4].

В. Сухомлинський надавав великого значення сім'ї у вихованні дитини, прикладу батьків та вихованню в дітей любові та поваги до батьків. Дитина починає пізнавати світ від матері та батька. З того, як говорить мати з дитиною, як ставиться батько до матері. З цього всього і складаються перші уявлення про добро та зло [2].

У дитинстві закладаються основи взаємин людини з оточуючими. Моральні норми поступово визначають зміст вчинків, характеризують, що саме слід робити, а культура поведінки виявляє, як вимоги моралі реалізуються в поведінці, вони природно вбудовуються в спосіб життя дитини та стають для неї повсякденним правилом. У своїх роботах педагог чимало уваги приділяв вихованню наймолодших дітей. Роки дитинства – дошкільний і молодший шкільний вік – відіграють важливу роль у формуванні особистості, як вважав він. Це не підготовка до майбутнього, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя, і від того, яким було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її розуму і серця з навколишнього світу, від цього істотно залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк.

Сучасна талановита дитина – активна особистість, вона повинна не тільки робити вчинки, а й відповідати за них, тому дуже важливо організувати в закладі дошкільної освіти цілеспрямовану роботу з морально-етичного виховання [1].

Виховання словом – це найскладніше у педагогіці. Безглуздим вважав він твердження, нібито всі недоліки навчально-виховної роботи зумовлені словесним вихованням. В. Сухомлинський вбачає причину в іншому: у примітивності такого виховання. З особливою турботою В. О. Сухомлинський ставився до формування у дітей високої культури мовлення, атмосфери чуйності до слова, його правильної вимови і грамотного написання. Для нього слово – могутній борець за дитячу душу, і все залежить лише від того, що саме лежить за промовленим педагогом словом. У бесідах про найзаповітніше і високе педагог торкався струн, які називаються Громадянськість, Людяність, Честь, Гідність. Взагалі, у творах В. Сухомлинського зустрічаємо багато золотих розсипів-поглядів на проблему виховання, розвитку дітей живим усним словом, знайомство з яким збагатить професійну культуру майстерність педагога.

Тож перед нами, педагогами дошкільних закладів, стоїть мета не тільки опанування мовленням як засобом спілкування, а й формуванням у дітей дару слова пов'язаного з його пізнавальним розвитком та залученням до основ морально-етичної та художньої культури. Важливими рисами художньо-

мовленнєвої діяльності дітей є наявність трьох структурних компонентів: сприйняття, виконання та творчої активності [3].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, підсумовуючи зазначене, можна констатувати, що педагогічні погляди Василя Сухомлинського як джерело збагачення сучасної дошкільної освіти мають вагоме значення та виокремлюють важливість в роботі з дітьми, довіри та любові, значення сім'ї у вихованні дитини. Гуманістична педагогіка В.Сухомлинського є особистісно-орієнтованою, базується на дитиноцентризмі, за якого дитина – людина розглядається як найвища цінність. Вона має бути оточена добром, ласкою, повагою, мудрою любов'ю; мати право на власну думку і власну помилку, відчуті її наслідки і зробити певні висновки; бути активним учасником педагогічного процесу, що в результаті сприятиме виробленню поглядів на життя та дотриманню гуманістичних принципів у життєвих контактах з оточенням.

Таким чином, щороку творчість В. О. Сухомлинського привертає все більше уваги світової наукової та педагогічної спільноти, як у нашій країні, так і за кордоном. Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського не тільки збагачує педагогічну науку новаторськими ідеями і положеннями, вносить вклад як у теорію, так і в практику освіти та виховання, але і складає значний, революційний етап у розвитку сучасної дошкільної освіти.

Бібліографія

1. Глюза О. А. Спадщина В. О. Сухомлинського – джерело збагачення сучасної педагогічної науки, 2020. URL: <https://naurok.com.ua/spadschina-v-o-suhomlinskogo---dzherelo-zbagachennya-suchasno-pedagogichno-nauki-47486.html>

2. Спадщина Василя Сухомлинського – невичерпне джерело морально-етичного виховання дітей. Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 238 комбінованого типу Харківської міської ради». URL: http://dnz238.edu.kh.ua/navchaljno-vihovnij_proces/pedagogichna_spadschina_v_o_suhomlinsjkogo/

3. Красноленська Н. Г. Використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського у розвитку особистості дитини, 2021. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-pedagogicnoi-spadsini-vo-suhomlinskogo-u-rozvitku-osobistosti-ditini-414492.html>

4. Лісна І. В. Використання педагогічної спадщини В. Сухомлинського, 2019. URL: <https://naurok.com.ua/vistup-vikoristannya-pedagogichno-spadschini-v-suhomlinskogo-109854.html>

ГУМАННО-ОСОБИСТІСНА ПЕДАГОГІКА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО – ПЕРШООСНОВА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕФЕКТОЛОГА

Єлизавета Журавльова

*(студентка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Л. В. Каиуба

***Анотація.** В статті розглянуто проблему гуманного ставлення до дитини як першооснови навчально-виховної діяльності педагога у творчій спадщині В. О. Сухомлинського. Звертається увага на навчання та «захисне виховання» дітей із особливостями в розвитку.*

***Ключові слова:** гуманізм, людська гідність, особистісно орієнтоване навчання, культура педагогічної праці, В.О. Сухомлинський.*

Постановка проблеми. Василь Олександрович Сухомлинський увійшов в історію української педагогіки як педагог-гуманіст, творець педагогічної системи, у центрі якої перебуває дитина як унікальна особистість. Адже до очолюваної павиським вченим школи приходили діти з найрізноманітнішими ранами душі, травмовані, а то й скалічені злом сімейного родинного оточення. Такі діти були на особливому обліку директора, а їх виховання він називав «захисним». Без захисного виховання такі діти можуть вирости жорстокими людьми і стати на неправильний життєвий шлях.

Аналіз досліджень. «Захисне» виховання директор вважав пробудженням і виявом любові вчителя до дитини, показником сформованості високого рівня його загальної і психолого-педагогічної культури. Лікування любов'ю, добротою, радістю, красою – це невід'ємні складові системи В. О. Сухомлинського. А у статті «Без довір'я немає виховання» славетний педагог наголошує: «Найпотворніше, найзловісніше в нашій педагогічній справі – не вірити в людину. Там, де немає віри в людину, в добре начало в ній, будь-яка педагогічна система розсипається на порошок» [2, 335].

Він твердо вірив, що немає дитини, в якій було б менше доброго, хорошого, ніж злого, поганого. Мистецтво навчати вчений убачав в умінні побачити непомітний з першого погляду пагінець добра, у плеканні і перетворенні його в ідеали краси, людяності. Розглядаючи науково-дослідну роботу з ряду актуальних психолого-педагогічних проблем, не можемо не звернути увагу на те, як великий гуманіст ХХ століття відносився до навчання і виховання дітей, розвиток яких з різних причин відстає від вікової норми [1].

Таких дітей називали малоздібними, повільно мислячими і навіть слабоумними дітьми з тимчасовою затримкою психічного і розумового розвитку. Деякі спеціалісти вважали, що діти цієї категорії перебувають на межі розумової відсталості, а окремі психологи рекомендували їх навчати у спеціальних закладах.

Василь Олександрович був глибоко переконаний у тому, що «учити і виховувати таких дітей треба у звичайній школі: повноцінне середовище, що постійно інтелектуально збагачується, – одна з найважливіших умов їх порятунку» [2, 585]. Взагалі до таких дітей Василь Олександрович проявляв особливу увагу і підхід. Насамперед – це забезпечення однакових порівняно з іншими прав і умов, уникнення будь-яких проявів дискримінації, навчання разом з усіма у звичайних класах.

Мета статті: розкрити важливість гуманно особистісної педагогіки В. О. Сухомлинського та організацію «захисного» виховання дітей із особливими потребами

Виклад основного матеріалу. Як знавець людських душ, вчений-гуманіст прагнув знайти і зрозуміти причини відставань у розумовому розвитку дітей. Він вивчав спадковість побут, харчування, духовне життя більше ніж дві тисячі сімей. В процесі констатував такі причини: перенесення в ранньому дитинстві хвороби (ревматизм, рахіт, менінгоінцифаліт тощо); посилення перебігу хвороби неправильним вихованням у ранньому дитинстві (сімейні конфлікти, алкоголізм батьків, обмеженість, надзвичайна убогість інтелектуального та емоційного життя сім'ї, відсутність повноцінного материнського виховання у перші 2-3 роки життя дитини).

До таких учнів директор знову ж таки розробляв і застосовував методику «захисного» навчання і виховання. Саме «захисне» виховання – одна із найгуманніших, найтактовніших, безболісних методик.

Василь Олександрович створив групу підтримки батьків ослаблених (слабоумних) дітей. Програма психолого-педагогічної освіти батьків цих дітей передбачала розгляд наступних питань: інтелектуальна культура сім'ї і розумовий розвиток дитини; причини розумової слабкості окремих дітей; суть, особливості розумового розвитку слабоумних, повільно мислячих, малоздібних дітей; розвиток розумових здібностей (а не оволодіння певним колом знань!) – головне завдання шкільного і сімейного виховання дітей з розумовими ослабленнями; стимули, що спонукають до розумової праці; мислення як праця; читання в духовному житті розумово ослабленої дитини; емоційне виховання та розумовий розвиток дитини; художнє мислення слабоумної, повільно мислячої, малоздібної дитини; природа, краса в розвитку розумово ослабленої дитини [2, 39].

Великий досвід практичної і науково-дослідної діяльності вченого-гуманіста є актуальним для сучасної спеціальної педагогіки. Формування нової філософії ставлення до дітей з особливими освітніми потребами знаходиться на перехресті різних точок зору: педагогів, психологів, лікарів, соціальних установ та всього суспільства в цілому. Вдале поєднання

корекційно-розвивальної роботи з правильно дібраними медичними заходами сприяє інтеграції «особливих дітей» в середовище однолітків.

Із часу запровадження Всеукраїнського експерименту з інтегрованого та інклюзивного навчання в Україні, не вщухає полеміка про готовність нашого суспільства, школи, вчителів та учнів до прийняття «особливих дітей». Глибокі недоліки в моральному вихованні людей здорових, в тому числі стосовно осіб з інвалідністю, – одна з головних проблем сучасного суспільства.

Висновки. Сучасне суспільство прийшло до визнання та ствердження права осіб з особливостями психофізичного розвитку на повноцінну участь у суспільному житті і намагається усвідомити необхідність створення умов для реалізації цього права. Ефективність навчально-виховної, корекційно-розвивальної і лікувально-профілактичної роботи в інклюзивному класі значною мірою залежить від скоординованості дій педагога та різнопрофільних фахівців (соціального працівника, спеціального педагога, медичного працівника, логопеда, психолога та ін.), які входять до складу команди професіоналів.

Отже, створена Василем Олександровичем навчально-виховна система була гуманістичною протидією офіційній авторитарній педагогічній системі. У подвижницькому житті і науково-практичній творчості великий педагог вбачав систему поглядів на дитину як цінність, до якої з перших днів її існування необхідно відноситись як до неповторного біосоціального унікаму.

Бібліографія:

1. Антонєць М. Проблеми діяльності вчителя у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського. Київ, 2009. 192 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. Київ, 1977. Т. 5. 639 с.

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО МІСІЮ ПЕДАГОГА

ІВАНОВА Тетяна

*(студентка 2-го курсу першого (бакалавського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний університет імені Володимира
Винниченка, м. Кропивницький.*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **Н. М. Андросова.***

Анотація. Представлено погляди відомого українського педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського на педагогічну майстерність і творчість учителя, а також реалізація цих якостей у роботі за сучасних умов.

Ключові слова: педагогічна майстерність, професіоналізм, гуманізм, В. О. Сухомлинський.

Учитель, як «головний скульптор» дитячої душі, пробуджує потяг до знань, повагу до нації, культури, рідної мови. Науково-практична діяльність видатного педагога В. О. Сухомлинського є зразком і опорою у розв'язанні питань духовного становлення учнів. Основні методологічні позиції видатного педагога полягали в тому, що школа – це, перш за все, вчитель. Особистість вчителя – це кістяк і джерело виховання, якому народ увіряє своє майбутнє.

У часи оновлення національної школи і у сьогоденні війни місія вчителя у тому, щоб кожен учень усвідомив себе «громадянином, хранителем духу народу, його ідей, його багатств і цінностей; його неминучої величі» [4, с. 338]. На наш погляд, втілювати в життя таку місію складно, якщо діти не знають і майже не розуміють рідну мову.

Важливу роль відіграє робота з батьками. Дитина – це відображення її сім'ї, спілкування, звичок, цінностей. У широко відомій книзі В. О. Сухомлинського «Серце віддаю дітям» [2] педагог дає поради батькам стосовно здоров'я дітей, наприклад, які продукти додати до їх раціону, а які прибрати. Подібні теми для спілкування притаманні й сучасному вчителю, який займає просвітницьку позицію у спілкуванні із батьками в умовах дистанційного навчання та в умовах військового стану й вимушеного перебування в укриттях під час тривоги.

У сьогоденні вчитель налаштовує батьків якомога швидше переходити в сімейному спілкуванні на рідну мову, що буде великим і головним кроком до усвідомлення себе громадянином, хранителем духу народу не лише для учня, а і для його батьків.

У книзі «Павлинська середня школа» [3] вражає конкретність і достовірність рекомендацій, які дає педагог. Це демонструє окремий розділ «Допомога вчителю у вдосконаленні педагогічної майстерності» [3, с. 72-74], де розповідається про індивідуальну роботу директора школи з учителями. Система підготовки спеціалістів у закладах вищої педагогічної освіти повинна ґрунтуватись на чіткому уявленні, який учитель, вихователь потрібен завтрашній школі, з перспективою на 15–20 років. Загальними характеристиками такого вчителя має бути висока громадська активність, соціальна відповідальність, співтворчість з дітьми, висока виховна культура, високий професіоналізм, сучасне науково-педагогічне мислення, готовність до самоосвіти протягом життя, висока працездатність.

Один із найважливіх елементів педагогічної майстерності вчителя – знати дитину з дитинства. Сухомлинський був певний у тому, що висока психологічна компетентність є частиною культури вчителя. Від знання індивідуальних і вікових особливостей залежать методи виховання і вибір підходів до кожної дитини.

У книзі «Методика виховання колективу» В. О. Сухомлинський порівнює психологію в педагогіці з найскладнішими інструментами. І без уміння і знання використання цих інструментів освітній процес буде марним, неточним, із поганими наслідками для дитини. На думку великого педагога, щоб знати дитину, треба її любити. Навчання Сухомлинський розглядав не як механічну передачу знань від учителя до дитини, а, насамперед, як людські

взаємини. «Ставлення учня до знань, до навчання значною мірою залежить від того, як він ставиться до вчителя» [2, с. 166]. Педагог створює атмосферу взаємоповаги, коли вчитель і однокласники є одностайними у спільній праці на уроці. Дитина прагне наслідувати все хороше від свого вчителя, і тому вчитель своїм прикладом захоплює, заохочує до творчості, мислення, гуманного ставлення до оточуючих.

Творчий підхід в організації праці вчителя і дітей на уроці – це прояв майстерності вчителя. І від майстерності вчителя залежить навчання і виховання, процес формування особистості учня, його рівень знань, бажання вчитися.

Сухомлинський уважав, що великою педагогічною майстерністю вчителя є забезпечення ним активної пізнавальної діяльності учнів під час уроку, спонукання їх до сумлінної праці в процесі оволодіння ними основами наук. Сучасні вчителі працюють за технологіями інтерактивного спілкування, активної участі школярів на уроці.

Сухомлинський писав про необхідність зміни терміну «засвоєння знань» на «добуття знань». І під час уроків у сучасній школі учні частіше працюють колективно. Це викликає у них зацікавленість, жвавість і активізує пізнавальні процеси. Вчитель задає темп, створює проблемні ситуації, і діти, без огляду на те, що вони можуть помилитись, підхоплюють цей процес, а вчитель направляє. Таким чином, виходить, що діти добувають знання.

Особливу увагу Сухомлинський приділяв індивідуальній роботі з обдарованими дітьми. Майстерність педагога розглядав «в умінні побачити обдарованість дитини, визначити сферу застосування її інтелектуальних та творчих сил та вмінні поставити перед нею завдання, щоб розв'язуючи їх, вона долала труднощі і щоб це сприяло подальшому розвитку її здібностей» [3, с. 19].

Прослідковуємо паралелі між педагогічними поглядами Сухомлинського та сучасної школи у методиці організації уроку, а також у позакласній роботі вчителі здійснювали спеціальну спрямованість освітнього процесу на розвиток наявних обдарувань, виховання розуму, творчих здібностей учнів, які в майбутньому могли б стати вченими, художниками, музикантами, тощо.

Проїшовши практику, спостерігали й проблеми. На сьогоднішній день вчителі обтяжені додатковими обов'язками щодо перебільшеного значення ведення документації, бюрократизму й наявності застарілих вимог щодо обов'язкового планування і неухильного дотримання цього планування, не дивлячись на здібності дітей, потреба велика кількість учнів у класі, потреба у помічнику вчителя для дітей з особливостями розвитку, відсутність залучення дітей до підготовки до школи в умовах війни тощо. Наприклад, більш обдарована або підготовлена дитина має сидіти та чекати тих, хто взагалі не може зрозуміти, що потрібно робити. Без чіткого і неухильного дотримання плану можна б було давати дітям різні завдання, які б були спрямовані на розвиток, виховання розуму, творчих здібностей. Дитина не вжималася б в стілець під тягарем своєї неспроможності (а саме це відчуває дитина, яка повільніше сприймає матеріал). Обдаровані ж діти мали б можливість

виконувати завдання підвищеної складності. Таким чином, кожна дитина в класі відчувала б себе задіяною, потрібною і здібною.

Учителі здебільшого позбавлені можливості індивідуального планування на основі навчальної програми. Його реалізація значною мірою мала б позитивний вплив на навчальний процес, на розиток психічно здорової, впевненої в собі дитячої особистості і на систему освіти в початковій школі в цілому. Ці аспекти дуже важливі, адже початкова освіта може стати як міцним фундаментом для подальшого розвитку учнів, так і закласти дітям комплекси і невпевненість в собі.

Бібліографія

1. Сухомлинський, В. О. Сто порад учителів. *Вибр. твори: в 5 т.* К., 1976–1977. Т. 2. С. 410–653.
2. Сухомлинський, В. О. Серце віддаю дітям. *Вибр. твори: в 5 т.* К., 1976–1977. Т. 3. С. 7–279.
3. Сухомлинський, В. О. Павлинська середня школа. *Вибр. твори: в 5 т.* К., 1976–1977. Т. 4. С. 7–390.
4. Сухомлинський, В. О. Як виховати справжню людину. *Вибр. твори: в 5 т.* К., 1976–1977. Т. 2. С. 149–416.
5. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. *Вибр. твори: в 5 т.* К., 1976–1977. Т. 1. С.403–637.

ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ ТВОРІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Вікторія КАТИШЕВА

(студентка 4-го курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти)

Комунального закладу «Балтський педагогічний фаховий коледж»

Науковий керівний – викладач-методист вищої категорії,

*Заслужений працівник освіти України **В. П. Печарська***

***Анотація.** У статті розкриваються питання про місце творів В. Сухомлинського у навчально-виховному процесі початкової освіти. Акцентується увага на тому, що різноманітна тематика великого педагога є потужним засобом виховного впливу на особистість дитини, оскільки вона формує у дітей морально-духовні естетичні та патріотичні надбання українського народу, сприяє духовно-естетичному розвитку дітей початкової школи, розвитку їх творчих здібностей. Літературна та педагогічна спадщина великого педагога, дитячого письменника є неоціненною скарбницею теорії виховання молодших школярів.*

***Ключові слова:** літературна спадщина В. О. Сухомлинського, духовно-естетична цінність, духовно-моральний світогляд дітей, творче обдарування.*

У вихованні немає головного і другорядного, як немає головної пелюстки серед багатьох пелюсток, що творять квіти. В. О. Сухомлинський

Василь Олександрович Сухомлинський – відомий в Україні та далеко за її межами не тільки як видатний український педагог, учений, а й як дитячий письменник. Понад тридцять п'ять років працював Василь Олександрович учителем і директором школи. Тридцять два роки він записував у свій щоденник свої враження від спілкування з дітьми. Великий педагог вивчав психологію дітей, їх інтереси.

Пізніше роздуми Василя Олександровича виливалися на папір і ставали книгами. Для дітей він створив близько 1500 художніх мініатюр: це казки, оповідання, легенди, притчі, новели.

Василь Сухомлинський вважав літературу для дітей важливим засобом розвитку творчих здібностей, образного мислення. Він помічав у кожній дитині певний талант, який треба розвивати. Він залучав учнів до творчості, вірив, що всі вони можуть складати вірші та казки, оповідання та легенди. Тому на своїх уроках та в позаурочний час вчив дітей складати казки. Сухомлинський вважав, що казка має особливе значення у житті дитини. Він писав: «Казка – це активна естетична творчість, що захоплює всі сфери духовного життя дитини – її розум, почуття, уяву, волю». То ж діти мали нагоду спробувати себе у складанні казок. І кожна дитина не залишалася без уваги.

Наприкінці навчального року школа організовувала свято казки, де кожен читав свою казку перед батьками, вчителями, учнями. А девізом до проведення такого свята були мудрі вислови вчителя: «Казка – це, образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови», «Казка – це дитяча творчість... Без казки неможливо уявити дитинство». То ж недарма В.Сухомлинський у своїй творчості приділив казці.

Тематична творчість В. Сухомлинського багатогранна. Це оповідання з життя природи та тварин. Природа в творчості В.Сухомлинського – колиска дитячої думки, школа мислення. Видатний педагог вчив дітей спостерігати за природними явищами, помічати красу в усіх її проявах – як іде дощик, як падають сніжинки, як літає метелик... Він вважав, що через сприйняття навколишнього світу у дітей формується моральність, доброта: Це такі твори, як: «Райдуга у бурульці», «Синій цвіт», «Восени пахне яблуками», «Гаряча квітка», «Квітка сонця», «Як дзвенять сніжинки», «Безродний дятел», «Куди мурашки поспішали», «Їжак», «Вовчик і горобина» та ін. Ряд мініатюр письменника – це мудрі поради, які виховують в дітей найкращі людські почуття – любов до батьків, поваги до людей похилого віку, милосердя до немічних і нещасних: «Конвалія», «Не загубив, а знайшов», «Соромно перед соловейком», «Сергійкова квітка», «Бабусині руки», «Образливе слово», «Горбатенька дівчинка», «Про що думала Марійка», «Тетянка усміхається», «Кінь утік», «Я хочу сказати своє слово», «У привокзальному садку», «Покинуте кошеня», «Мед в кишені», «Який слід повинна залишити людина на землі» та інші твори.

Усі ці твори написані просто, але досить переконливо. Всі твори педагога доступні учням та дуже цікаві. Діти легко аналізують їх, роблять певні висновки, висловлюють свої думки, детально переказують зміст.

Твори Сухомлинського спонукають дітей бути добрими, чесними, працьовитими, вчать вчасно прийти на допомогу іншим, вміти пробачати, виправляти свої помилки.

Під час проведення уроків літературного читання ми часто розглядаємо творчість Василя Сухомлинського і щоразу помічаємо, як діти люблять твори великого педагога, які вони доступні дітям, із яким задоволенням вони перечитують твори, залюбки переказують. Кожен твір розкриває внутрішній світ переживань, думок, сприяє збагаченню життєвого досвіду дітей, усвідомленню ними людських чеснот, на яких тримається світ: правда, любов, взаємодопомога, повага тощо.

Під час читання творів педагога в дітей формується своя мораль, активна життєва позиція, збагачується словниковий запас слів влучними виразами, мудрими настановами. Всі оповідання, казки, притчі, легенди формують в учнів ціннісні орієнтири, вчать розуміти красу людського буття, складність людського життя. Перегортаючи підручники «Літературного читання» приємно бачити, як широко використовується у навчанні та вихованні дітей безцінна спадщина В. О. Сухомлинського.

Адже педагог свою любов і доброту віддавав сповна дітям, і сьогодні ми часто звертаємося до відомої книги педагога «Серце віддаю дітям». А звернення педагога до дітей не залишає нікого байдужим: «Дорогі мої! Я буду жити і працювати заради вас, доки в моїх грудях б'ється серце. Ніякі високі звання ані титули не зіпсують мене, я залишуся таким, як був досі. Найвище звання у світі – бути Людиною. Бути Людиною і дбати про щастя інших».

Сьогодні у період становлення Нової української школи твори педагога цінні для кожного вчителя, що потрібно використовувати, як гасло, як мудру пораду у щоденній вчительській роботі:

➤ «Пізнавати серцем усе, чим живе, що думає, з чого радіє і з чого засмучується мій вихованець».

➤ «Учитель має знати і відчувати, що на його совісті – доля кожного учня, що від його духовності й душевного багатства залежить розум, здоров'я, щастя людини, яку він виховує».

➤ «Будь майстром, поетом, художником у справі, яку ти любиш».

Це не тільки крилаті вислови В. Сухомлинського, це відповідь на найбільш важливі питання вчителя, які ставить перед ним життя.

Проведені уроки читання за творами В. Сухомлинського позитивно впливають на дитину, формуючи духовно-естетичні та моральні цінності.

Видатний педагог зробив неоціненний внесок у розробку методів виховання гуманної, духовно багатой та успішної дитини.

Бібліографія

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Підручник. К.: Либідь, 2008. – 848 с.: іл.

2. Савченко О.Я. Літературне читання: підруч. для 2 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. 160 с.: іл.
3. Савченко О. Я. Літературне читання. Українська мова: підруч. для 4 класу загальноосвіт. навч. закл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2015. 192 с.: іл.
4. Савченко О. Я. Літературне читання. Українська мова. 3 клас: підруч. для загальноосвіт. навч. закл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. 192 с.: іл.
5. Сухомлинський В. О. Вибр. Твори: в 5 т. К., 1977. Т.5: Педагогіка серця – С. 502.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. К.: Радянська школа, 1976. – Т. 1: Духовний світ школяра. С. 209–353.

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЩОДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

КИСІЛЬОВА Вероніка

*(магістрантка I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
кафедри дошкільної і початкової освіти)*

*Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
м. Суми*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **О. В. Шаповалова***

***Анотація.** У статті розкрито педагогічні погляди Василя Сухомлинського щодо патріотичного виховання дітей дошкільного віку, які набувають особливої уваги у сучасному сьогоденні. Виявлено, що саме дошкільний період є винятково цінним і визначальним у патріотичному вихованні, так як створює підґрунтя для гармонійного розвитку дитини.*

***Ключові слова:** патріотичне виховання, діти дошкільного віку, гуманістичні цінності, патріотична самосвідомість, національна культура.*

Постановка проблеми. Сьогодення спонукає нас до встановлення нових взаємин із родиною, близькими, ровесниками, соціумом. Патріотичне виховання стає на перше місце у розвитку всіх нас, а особливо дітей дошкільного віку. Сучасні зміни у житті дали відбиток подій, які відбуваються останнім часом, і вони безпосередньо вплинули на відношення до Батьківщини, національних традицій, гордості за здобутки свого народу, прагнення захищати інтереси родини та Рідної неньки України. Саме тому любов до своїх близьких: родини, матері, батька, впровадження духовно-культурних традицій, які сформовано і є прояв патріотизму, незламності, честі, вихованості майбутнього покоління. Виникає гостра необхідність глибокого вивчення й ретельного аналізу праць видатних діячів вітчизняної педагогічної

науки і практики, зокрема дидактичної системи Василя Олександровича Сухомлинського. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського з кожним роком все більше привертає увагу наукової, педагогічної і громадської спільноти як в нашій країні, так і за кордоном. Гуманістична педагогічна система, розроблена видатним діячем вітчизняної освіти, відрізняється новаторськими ідеями і положеннями, які й сьогодні примножують теорію і практику освіти й виховання. Фундаментальність спадщини Василя Олександровича Сухомлинського надихає не одне покоління як науковців, так і педагогів практиків, і, все ж, залишається чимало питань упровадження його прогресивних ідей у практику дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблем, пов'язаних із формуванням патріотичної свідомості молодого покоління, у різні часи зверталися такі класики педагогічної науки, як Г. Сковорода, О. Духнович, К. Ушинський, О. Огієнко, С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Г. Ващенко та ін. Важливим внеском у вирішення цієї проблеми стали роботи сучасних представників педагогічної думки О. Сухомлинської, О. Вишневського, О. Губко, П. Кононенка, Н. Косаревої, В. Кузя, К. Чорної та інших видатних вчених. У своїх працях вони висвітлювали актуальні для свого часу проблеми розвитку патріотичних почуттів як складової частини національної системи виховання, висували ідею виховання «свідомого» громадянина, патріота своєї Батьківщини [2].

Мета статті – розкрити педагогічні погляди Василя Сухомлинського щодо патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. З огляду на сьогодення, проблема розвитку української національної культури, зростання її ролі в державотворчих процесах, формування єдиного духовного простору, утвердження гуманістичних цінностей, національної самосвідомості, громадянськості та патріотизму набуває все більшої актуальності. Життя і становлення нації значною мірою залежить від патріотизму її народу, що формується з раннього дитинства шляхом засвоєння національних цінностей.

Особливо цінною для сучасної практики є педагогічна спадщина талановитого українського педагога-гуманіста, педагога-новатора і філософа В. О. Сухомлинського. Запропоновані ним форми і методи освітнього впливу на дитячу особистість актуальні й сьогодні. Вони знаходять безліч прихильників у виховних системах різних країн світу. Педагог вбачав пріоритет у формуванні нового покоління справжніх патріотів, що справжньому люблять Батьківщину, горді за свій народ та його історичне минуле, відповідальні за його майбутнє [1].

В. О. Сухомлинський своє завдання вбачав у тому, щоб відкрити перед кожним вихователем і вихованцем усі джерела, якими живиться могутнє почуття любові до свого народу, Вітчизни. У «Проблемах виховання всебічно розвиненої особистості» він стверджує: «Самі по собі слова дитини, підлітка, юнака про те, як він любить Батьківщину і готовий жертвувати заради неї, не завжди є справжнім критерієм патріотичної вихованості: мудрість вихователя полягає в тому, щоб ці слова наші вихованці не вимовляли безпристрасно і

бездумно. [...] Немислима справа – вчити говорити про любов замість того, щоб учити любити. Взагалі треба особливо суворо і вимогливо торкатися понять і слів Вітчизна, доблесть, героїзм, подвиг, так само як і змісту тієї діяльності, яка вкладається в ці поняття і слова» [4]. Це і мати з батьком, і рідне село чи місто, і природа рідного краю, і славне минуле народу, і сьогодення.

Патріотичні думки, переживання, прагнення захоплюють душу, стають глибоко особистими завдяки моральному багатству духовного світу. «Патріотизм починається з коліски. Не може бути справжнім сином своєї Вітчизни той, хто не став справжнім сином матері і батька» [6]. Найважливішим засобом патріотичного виховання видатний педагог вважав рідне слово і зазначав, що «людину ми виховуємо словом і тільки словом. Все інше – вправи, звички, праця – від слова» [3].

На його думку, тільки той може досягнути своїм розумом і серцем красу і могутність Батьківщини, хто збагнув відтінки й красу рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як коліскою, як добрим ім'ям своєї родини. Саме рідна мова формує національну психологію, характер, світогляд, свідомість та інші компоненти духовності народу, менталітет. Про роль слова в патріотичному вихованні педагог писав: «Тут ми маємо справу з однією з найтонших і найважчих речей, які є в патріотичному вихованні. Це життя слова». І далі: «У ті хвилини життя слова, коли його краса, його поетична грань допомагає вихователю назавжди зберегти яскраві картини дитинства, у душах наших вихованців відбувається те, в ім'я чого ми взагалі переступаємо поріг школи: від кожного дитячого серця простягаються тисячі ниток до того великого і вічного, ім'я якому народ, його мова, культура, література, мистецтво, школа, сім'я, слава тих, хто пішов від нас, і прекрасне майбутнє нових поколінь» [4].

Важливе місце в системі педагогічних поглядів та практичній діяльності В. О. Сухомлинського посідає використання народних ігор – важливого засобу морально-етичного та патріотичного виховання вихованців та формування творчої особистості. «У грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ, – писав В. О. Сухомлинський у своїй книзі «Серце віддаю дітям». Народні ігри – це джерело засвоєння загальнолюдських цінностей. У народних іграх відображається життя людей, їхній побут, національні традиції, вони сприяють вихованню честі, сміливості, мужності тощо [5]. Одним з методів виховання громадянських якостей В. Сухомлинський вважав формування почуттів, емоційних переживань, адже, на його думку, дитина пізнає світ не лише розумом, а й серцем. Також метод встановлення причинно-наслідкових зв'язків, за В. Сухомлинським, вчить маленьку дитину бачити наслідки кожного свого вчинку, уявно ставити себе на місце іншого, вводить її у складний світ людського. У праці В. Сухомлинського «Як виховати справжню людину» подається моральний ідеал, який увібрав у себе найкращі риси

менталітету українського народу. У вигляді настанов, правил, законів дружби розкрито основні принципи сьогоднішнього патріотичного виховання: принцип національної спрямованості виховання, гуманізації освітнього процесу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, цілісності, толерантності, особистісної орієнтації й життєвої творчої самодіяльності [7].

У своїх роботах педагог чимало уваги приділяв вихованню наймолодших дітей. Роки дитинства – дошкільний і молодший шкільний вік – відіграють важливу роль у формуванні особистості, як вважав він. Це не підготовка до майбутнього, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя, і від того, яким було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її розуму і серця з навколишнього світу, від цього істотно залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, педагогічна спадщина В. Сухомлинського не втратила значущості для сучасної педагогічної науки і практики. Творчі досягнення видатного педагога увійшли до скарбниці світової педагогіки й ефективно використовуються в організації системи освіти в різних країнах. Погляди В. Сухомлинського мають невичерпний позитивний зміст щодо збереження і формування традиційних поглядів на виховання та навчання дітей. Творчість Василя Сухомлинського з кожним роком привертає більш пильну увагу світової наукової й педагогічної громадськості як у нашій країні, так і за кордоном. Розроблена ним педагогічна система не тільки збагатила педагогічну науку новаторськими ідеями і положеннями, стала потужним внеском, як у теорію, так і в практику освіти і виховання, але і склала значний, революційний етап у розвитку педагогічної думки.

Таким чином, взявши до уваги досвід видатного українського педагога-новатора Василя Олександровича Сухомлинського, справжнього громадянина нашої держави, можна упевнитись в тому, що тема виховання патріотичних почуттів у дітей не втрачає актуальності і в наш час. Для кожного вихователя використання здобутків видатного педагога, залишаються невичерпним джерелом розвитку сучасної педагогічної думки. Такі знання допоможуть виростити цілісно-сформованих особистостей, духовно багатих, цивілізованих людей, які повинні мати на меті вибудувати високоморальне, досконале, гуманістично-спрямоване суспільство.

Бібліографія

1. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. *Вибрані твори: В 5 т.* Т. 5. К. : Радянська школа, 1977. 263 с.
2. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. *Науково-методичний журнал.* 2012. № 2. С. 58-67.
3. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. *Вибрані твори : В 5 т.* Т. 3. К. : Радянська школа, 1976. С. 283-565.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. *Вибрані твори: В 5 т.* Т. 1. К. : Радянська школа, 1976. С. 207-218.

5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: В 5 т. Т. 3. К. :* Радянська школа, 1977. С. 9-79.

6. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. *Вибрані твори : В 5 т. Т. 2. К. :* Радянська школа, 1976. С. 159-443.

7. Якубенко В. Від народознавства – до свідомого патріотизму. *Дошкільне виховання.* 2012. № 2. С. 14-16.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В ОРГАНІЗАЦІЮ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

КІЛОЧОК Валерія

*(студентка II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

*Науковий керівник – д-р пед. наук, професор **О. С. Радул***

***Анотація.** У статті проаналізовано педагогічний досвід, педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського стосовно організації освітнього процесу у школі та їх співзвучність сучасним підходам НУШ.*

***Ключові слова:** В. Сухомлинський, освітній процес, особистість, гуманізація, партнерство, Нова українська школа.*

Наразі українська освіта перебуває на етапі масштабної реформації та модернізації сучасної освіти, тому дуже важливим є розкриття та пошук нових ресурсів та ідей, що можуть бути задіяними в організації освітнього процесу сучасного навчального закладом. Однією з таких педагогічних концепцій є погляд на організацію освітнього процесу В. Сухомлинського, який формувався на основі власного педагогічного досвіду, удосконалювався протягом усього періоду його педагогічної діяльності та шляху наукового пошуку, а отже, упродовж усього життя педагога. Педагогічна спадщина вченого-новатора має особливе значення, а його щоденники та книги є неоцінено важливими для професійного розвитку майбутніх педагогів будь-яких спеціальностей.

До вивчення даної проблеми зверталось і звертається багато сучасних та вітчизняних дослідників, серед яких В. Антонєць, О. Сухомлинська, С. Білецька, Г. Біушкін, М. Богуславський, А. Гранкін, Н. Карпова, В. Ликова, М. Мухін, С. Соловейчик, Л. Подольна, І. Старцева, Г. Туюкіна, Т. Челпаченко та ін. У своїх працях вони акцентують увагу на гуманістичних ідеях педагога,

його методологічних принципах виховання дітей, що належать до різних вікових груп та проблем дидактики тощо.

Педагогічні ідеї В. Сухомлинського, що позначені гуманізацією навчально-виховного процесу в освітніх закладах є спрямованими на виховання творчої особистості та гідного громадянина України. Серед його гуманістичних принципів є такі як:

- пізнання багатогранності дитини;
- визнання природного оптимізму дитини;
- віри в її неповторність та талановитість;
- виховання в дітях самоповаги та інші [7, 415].

Водночас, за визначенням Нової української школи, гуманістичний підхід полягає в тому, що вихователь оптимістично мислить про дітей, ставиться до них як до самостійних суб'єктів, що здатні діяти за власним вибором, власними бажаннями, переконаннями, що дуже тісно перекликається з поглядами видатного педагога. Розвиток сучасної соціальної освіти йде шляхом впровадження інклюзивної концепції в концепцію модернізованого навчального закладу, що є спрямованим на забезпечення якості освіти, методико-соціальної реабілітації, інтеграції у суспільство дітей, що мають особливі освітні потреби, як рівних серед інших учасників навчально-виховного процесу.

У концепції «Нової української школи» визначено наступне соціальне замовлення, а саме: формування розвинутих ключових компетентностей учнів, їх поглядів, ціннісних орієнтирів, а також успішної самореалізації в професії і в житті, формування особистості, патріота, людини-інноватора, що здатна конкурувати на ринку праці та розвивати економіку, людини, що готова навчатися неперервно впродовж всього життя, що може бути забезпечено шляхом використання компетентнісного підходу [2, 11].

У праці «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості» В. Сухомлинський стверджує: «Виховання всебічно розвиненої особистості – це вміння розібратися у великій кількості найскладніших і немовби непомітних на перший погляд залежностей. Бути мудрим вихователем – означає насамперед розуміти причинно-наслідкові зв'язки в усьому, що ми повсякденно бачимо, робимо, чого ми чекаємо» [6, 65]. Саме ці положення можуть бути сформульовані як принцип особистісного погляду на навчання та виховання, що покладено в основу компетентнісного підходу. Педагог радив не обтяжувати дитину потоком знань про певний предмет, а намагатись відкрити перед нею в навколишньому світі щось нове, так, щоб залишалось щось недосказане, щоб дитині захотілось знову і знову повертатись до того, що вона дізналась.

Функція педагога Нової української школи полягає в його вмінні організувати компетентнісне навчання, забезпечити інтегрованість змісту (внутрішньо-предметної і міжпредметної) на основі ключових компетентностей, не шляхом механічного об'єднання предметів, а наближенням змісту освіти до сенситивних періодів навчання, особливостей сприймання нової інформації тощо.

Наразі концепція сучасного навчального закладу орієнтована на педагогіку, що базується на партнерстві між педагогом, учнем і батьками.

Першим у вітчизняній педагогіці, хто розпочав організацію педагогічного просвітництва батьків був В. Сухомлинський. У його педагогічній системі була утверджена певна схема родинно-шкільного виховання. За цією схемою, батьки мали стати активними помічниками вчителів, чому сприяло не лише навчання батьків, а й спільне проведення свят та різноманітних суспільно-корисних свят.

У своїх працях педагог пропонує наступну систему роботи з батьками, що у своєму застосуванні є особливо корисною для сучасних навчальних закладів:

- формування дружнього згуртованого батьківського колективу, що заснований на спільному інтересі, а саме – виховання дитини;
- індивідуалізація форм роботи з сім'єю – з батьками без дітей;
- систематичне проведення конференцій, що є присвячені актуальним питанням організації освітньо-виховного процесу [1].

Також важливою для створення успішного сучасного освітнього простору є орієнтація на індивідуальні потреби учня та його особистісний розвиток в процесі розвивального навчання. Зазначимо, що особистісний розвиток людини є одним з основних показників стану суспільства і вирішальним важелем його подальшого розвитку, саме тому орієнтація на потреби кожного конкретного учня має бути основною складовою концепції сучасної школи.

Основним завданням вчителя є правильне визначення задатків учня, його нахилів, можливостей кожної окремої дитини в сферах розумового життя і творчої праці, в яких вона може повною мірою проявити себе. Отже, «успіх у навчанні – це, образно кажучи, стежка, що веде до того куточка дитячого серця, в якому горить вогник бажання бути гарним» [4, 380]. Як бачимо, звідси впливає принцип індивідуалізації навчального процесу, що передбачає навчання й виховання кожного учасника освітнього процесу за індивідуальним планом. «Досвід переконує, – писав Василь Олександрович у статті «Народний учитель», – якщо в школі, скажімо, шістсот учнів, то це означає, треба шукати шістсот індивідуальних стежок. Допомогти кожному вихованцеві знайти його стежку – це означає поставити людину на ноги, ввести її в життя громадянином з своєю індивідуальністю. Це найтонше і найскладніше з усього, що є у вихованні» [5, 247]. Природні задатки, нахили, обдарування є індивідуальними особливостями учнів, а їх виявлення – змістом наступного положення: врахування індивідуальних особливостей учнів.

Формула нової української школи складається з наступних базових компонентів:

- новий зміст освіти, що заснований на формуванні компетентностей, які є необхідними для успішної самореалізації особистості в суспільстві;
- педагогіка, що базується на успішному партнерстві всіх учасників освітнього процесу;
- учитель, що має достатню мотивацію, свободу творчості і розвивається професійно;

- безпосередня орієнтація на особистісні потреби учня в освітньому просторі;
- наскрізний процес виховання, що забезпечує формування особистісних цінностей учнів;
- нова структура та концепція школи, що даватиме змогу на високому рівні засвоїти новий зміст освіти та набути компетентностей, важливих для подальшого життя;
- децентралізація, ефективне управління освітнім процесом, що надасть школі реальну автономію та забезпечить рівний доступ усіх дітей до якісної освіти [3].

Ці зазначені компоненти перегукуються з ідеями великого педагога – нашого земляка Василя Сухомлинського.

Вивчаючи спадщину видатного педагога, ми можемо зробити висновок, що основні теоретичні положення його праць мають безпосередній зв'язок з формуванням сучасного навчального закладу та освітнього процесу в ньому, базуючись на наступних принципах:

- неповторність кожної дитини;
- відсутність нездібних дітей;
- індивідуалізація освітнього процесу;
- необхідність отримання дітьми позитивних почуттів від навчання;
- навчання через подолання труднощів;
- самостійна розумова праця учнів;
- взаємозалежність особистості і колективу;

Отже, впровадження ідей Василя Сухомлинського в організації освітнього процесу навчального закладу може сприяти розвитку особистості кожного учня, створюючи сприятливий та гармонійний освітній процес.

Бібліографія

1. Бондаренко Г. В. В. Сухомлинський про педагогіку живого слова (педагогічну риторіку). *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Вип. 13. Умань, 2013. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/13/visnuk_22.pdf
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. *Шк. б-ка плюс*. 2013. Листопад (№ 21/22). С. 11–26.
3. Становлення Нової української школи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pedrada.com.ua/article/301-stanovlennya-novo-ukranksko-shkoli>
4. Сухомлинська О. В. Василь Олександрович Сухомлинський — наукова біографія. *Українська педагогіка в персоналіях* : у 2 т. К. : Либідь, 2005. Т. 2. С. 380–386.
5. Сухомлинський В. О. Народний учитель. *Вибрані твори: в 5 т.* Київ: Рад. шк., 1976. Т. 5. С. 234–255.
6. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибрані твори: в 5 т.* Т. 1. К.: Рад. школа, 1976. С. 53–205.
7. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. *Вибрані твори: в 5 т.* Київ: Рад. шк., 1976. Т. 2. С. 334–654.

АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ Р. ШТАЙНЕРА ТА ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

КОВАЛЕНКО Олена

*(магістрант другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету
педагогіки, психології та мистецтв)*

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент І. Г. Баранюк

Анотація. У статті порівнюються педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського з ідеями вальдорфської педагогіки, заснованої Р. Штайнером. Показано актуальність втілення педагогічних ідей, зокрема таких, як формування всебічно розвинутої особистості; природа як основний засіб навчання; вікова періодизація; підготовка вчителя.

Ключові слова: вальдорфська педагогіка, педагогіка В. О. Сухомлинського, гуманістична педагогіка, вікова періодизація, підготовка вчителя.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються у сучасних умовах, зумовлені розвитком українського суспільства на засадах демократизації, гуманізації та європейської інтеграції безпосередньо стосуються системи освіти.

Нині руйнується освіта, що застрягла у радянському минулому з його принципом «всі мають бути однаковими» та знаннєвим підходом – коли на дітей висипають тонну інформації, змушують її завчити, але не пояснюють, як цим користуватись та навіщо вона потрібна.

Тож реалізація сучасної стратегії розвитку освіти в Україні потребує аналізу світового педагогічного досвіду гуманістичної орієнтації, зокрема передового досвіду вальдорфської школи заснованої Р. Штайнером, яку ЮНЕСКО визнало школою XXI століття, завдяки тому, що вона на практиці реалізує цілі й ідеали гуманістичної педагогіки [2].

Не варто й забувати про ідеї Сухомлинського, які вражають сучасністю. Універсальність запропонованої В. О. Сухомлинським гуманістичної педагогіки, орієнтованої на особистісний розвиток кожного підростаючого громадянина країни – це саме те, на чому базується реформована освіта.

Аналіз досліджень. Основні ідеї вальдорфської педагогіки висвітлено у статтях провідних вітчизняних науковців: О. Р. Боделан, В. М. Зоц, С. Г. Краморенко, В. В. Павленко, О. А. Удада, В. А. Усачова.

Проблема виховання моральних цінностей у педагогічній системі В. О. Сухомлинського висвітлювалося Л. Бондар, М. Сметанським, В. Ликовим та багатьма іншими.

Однак, аналізу ідей вальдорфської педагогіки Р. Штайнера і гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського, який було б реалізовано на

рівні теоретичного осмислення й узагальнення їх педагогічних ідей не було здійснено, це і зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета статті – здійснити аналіз педагогічних ідей вальдорфської педагогіки Р. Штайнера і гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу.

Р. Штайнер і В. О. Сухомлинський – представники різних течій та різних етапів розвитку педагогічної думки, однак незважаючи на це в обох педагогів концепт дитини є центральним.

У центрі гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського – дитина з її реальним духовним світом – особистість, яка постійно розвивається, «осягає щастя повноти свого духовного життя, радість праці та творчості» [4,78].

У антропософському розумінні, що притаманна педагогіці Штайнера, людина – це маленький космос, а космос це велика людина. Світ, природа та історія точно відображають людину, а людина поєднує в собі світ, природу та історію в мініатюрі.

Природа виступає основним засобом навчання як у Штайнера, так і в Сухомлинського. Вальдорфські вчителі прагнуть поглибити в дітей почуття зв'язку з природою, тому часто вальдорфські школи розташовані на лоні природи. Школа утримує майстерні, сад, город, зали для занять різними видами мистецтв [3, 253]. Дітей учать жити у співробітництві й злагоді зі світом природи. Все, що оточує дитину у вальдорфських закладах, повинно бути вготовлено з природних матеріалів, навіть іграшки, якими грає дитина у вільний час виготовлені з гілок і стволів, шишок, каштанів, жолудів.

Ці ідеї є дуже близькими і для В. О. Сухомлинського, він говорить, що саме природа стає для дитини невичерпним джерелом багатьох знань, відчуттів та емоцій. В природі дитина спостерігає, відчуває, сприймає, порівнює, вивчає. Діти сприймають не лише природу, а ще й її кольори, форми, розміри, запахи, і це все дає важливе підґрунтя для сенсорного виховання дитини [1, 29.].

Сухомлинський говорить, що гармонійно розвинута особистість – це «моральна, ідейна, громадянська, розумова, творча, трудова, естетична, емоційна, фізична досконалість» [4,78]. Про важливість гармонії складових розвитку особистості дитини говорить і Р. Штайнер : «завдання виховання, в духовному сенсі, полягає в тому, щоб правильним чином зв'язати душу з тілом. Вони повинні перебувати в гармонії, повинні бути один з одним узгоджені...» [5, 16].

Згідно з вченням Р. Штайнера, розвиток дитини умовно поділяють на три семирічні стадії: від народження до 7 років; від 7 до 14 років; від 14 до 21 років. Педагог забороняє до настання семи років нав'язане інтелектуальне навантаження.

В. О. Сухомлинський у своїй книзі «Серце віддаю дітям» також пропонує розпочинати навчання дітей з шестирічного віку. Хоча ідеї більш раннього навчання дітей реалізувалася у «школі радості», однак педагог враховував образність і пластичність дитячого мислення, тому це була школа не зазубрювання, а школа з уроками «живої думки» дітей.

Як бачимо, В. Сухомлинський і Р. Штайнер надають важливого значення перехідному періоду дитини від 6 до 7 років. Саме у цей період педагоги говорять про важливість розвитку дітей серед природи. Обидва педагоги пропонують розвивати психофізичні ресурси дитини через природу і врахування індивідуальних можливостей.

Основним засобом навчання дітей у цей період є казка, оскільки саме вона ефективно виховує найкращі людські почуття у дошкільнят та дітей молодшого шкільного віку, а також формують навички людяності у взаєминах один між одним.

Професія педагога – праця особливого роду. Вчитель – безпосередній творець навчального процесу, тож на думку В. О. Сухомлинського «хороший учитель» – учитель, який: любить дітей, вірить у них, переймається дитячими радощами і прикрощами, добре знає свій навчальний предмет, слідкує за новітніми відкриттями, здатен розуміти і відчувати дитину, найтонші сфери духовного життя особистості, яка формується, розум, почуття, воля, переконаність, самосвідомість.

Настрій, інтелект, душевний стан вчителя – це все впливає на дитину, був переконаний Р. Штайнер, тому дуже великі вимоги були до вчителів вальдорфської школи. Оскільки один учитель веде дітей з першого по восьмий клас майже з усіх предметів, то безумовно він має бути добре обізнаним та естетично підготовленим, уміти малювати, грати на музичному інструменті, ритмічно рухатися тощо.

Висновки. Отже, як бачимо створені Р. Штайнером і В. О. Сухомлинським школи були близькі за своєю сутністю.

Концепт дитини – центральний у теоріях обох педагогів. Вражає схожість ідей двох педагогів на процес пізнання, який починається із живого споглядання процесів в природі і чуттєвого сприйняття, що є необхідною передумовою розвитку абстрактного мислення дитини, а також спільність їх поглядів на цілісність і гармонійність формування особистості дитини.

Обидва педагога ставлять високі вимоги до особистості вчителя. Щоб уникнути негативного впливу на дитину, педагог повинен контролювати свою поведінку, займатися самовдосконаленням та постійно підвищувати професійну кваліфікацію.

Бібліографія

1. Горобець І., Гончарова Д. Уроки серед природи В. О. Сухомлинського. *Студентський науковий вісник*. Кропивницький: КДПУ, 2016. Вип. 16. С. 28–30.

2. ИONOBA E. H. Вальдорфская педагогика: теоретико-методологические аспекты. Харьков: Бизнес Информ, 1997. 300 с.

3. Сбруева А А. Порівняльна педагогіка: навч. посібник. Суми: СумДПУ, 1999. – 300 с.

4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. К. : Рад. шк., 1976. Т.1. – 654 с., Т. 3. 670 с.

5. Штайнер Р. Методика обучения и предпосылки воспитания / пер. с нем. М., 1994. 80 с.

ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНІ РЕСУРСИ ПІДРУЧНИКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

КОЗАК Марія

*(студентка I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
педагогічного факультету)*

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ*

*Науковий керівник – д-р пед. наук, професор **Т. М. Котик***

***Анотація.** У статті подано результати аналізу опитування вчителів початкової школи щодо методичних засад роботи з підручниками на уроках мовно-літературної освітньої галузі.*

***Ключові слова:** підручники з української мови, початкова школа, анкетування вчителів.*

У межах дослідження проблеми реалізації ідей В. Сухомлинського в процесі навчання рідної мови дітей молодшого шкільного віку було проаналізовано підручники з української мови та проведено опитування вчителів початкової школи щодо методичних засад роботи з підручниками на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Адже підручник – своєрідна модель освітнього процесу. Він забезпечує взаємодію змістового та процесуального компонентів процесу навчання, оскільки є носієм змісту освіти і засобом навчання для учнів та педагогів. Саме в підручнику повинні бути подані основні елементи змісту освіти з урахуванням вимог освітньої галузі та вікових особливостей здобувачів освіти: їхніх знань, умінь, навичок; досвіду творчої діяльності; емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу. Водночас автори підручників пропонують підходи до вивчення навчального матеріалу, прийоми та засоби, форми організації освітньої діяльності [1].

Мета статті – висвітлити результати дослідження проблеми відповідності чинних підручників з української мови для початкової школи вимогам Нової української школи та задоволення учителів їх контентом.

Анкетуванням було охоплено 25 учителів початкових класів Івано-Франківської області зі стажем роботи від 4 до 30 років. Запитання було сформульовано так, щоб отримати відповіді на запитання: як часто організовують роботу з підручником на уроках; з якими компонентами підручника вчителі найчастіше працюють; як ознайомлюють учнів зі

структурою навчальної книги; які види роботи над текстом найчастіше використовують; які труднощі відчують учителі та учнів під час роботи з підручником та ін.

Загалом результати анкетування свідчать про те, що вчителі усвідомлюють значущість роботи з підручником. Вони вказують, що такий вид роботи сприяє розвитку в учнів уміння працювати з книгою (32 % опитаних), стимулюванню потреби розумової праці (23 % вчителів); засвоєнню нових знань (22 % педагогів), розвитку інтересу до книги (18 % респондентів) та удосконаленню навички читання (5% опитаних).

На запитання «Як часто організовуєте роботу з підручником?» 80% опитаних відповіли, що використовують підручник кілька разів за урок, тобто цей метод навчання вважають ефективним у практиці початкового навчання.

Найчастіше педагоги на уроках працюють із завданнями та вправами, значно рідше організовують роботу з ілюстративним матеріалом.

За результатами анкетування з'ясували, що 68 % опитаних використовують підручник на етапі закріплення вивченого матеріалу, 28 % – на етапі вивчення нового матеріалу і лише 4 % – для підготовки до вивчення нового матеріалу.

На запитання «Як ознайомлюєте учнів зі структурою підручника?» було отримано такі відповіді: розглядання підручника – 12 % відповідей; ознайомлення з автором – 16 %; ознайомлення із сигналами-символами – 18 %; робота зі змістом книги – 26 %; аналіз розділів та рубрикацій підручника – 28 % відповідей опитаних. Наведемо приклади відповідей: «На початку навчального року проводжу загальне ознайомлення з книгою»; «Ми читаємо вступ, зміст, відомості про автора, розділи, рубрики, сигнали-символи»; «На вступному уроці до кожного нового розділу ознайомлюємо з його побудовою, учні дізнаються, що будемо вивчати, які тексти читатимемо».

Більшість учителів молодших класів відбирають завдання для самостійної роботи на уроці з урахуванням здібностей, індивідуальних особливостей та можливостей учнів, а також цілей уроку (77 % опитаних).

Серед видів роботи над текстом педагоги назвали такі: вибіркове читання – 16 %), читання всього тексту – 10 %, переказ – 11 %, самостійна робота з матеріалом підручника – 9 %, виконання творчих завдань – 9 %, читання в парах – 7 %; проведення конкурсів за матеріалом творів, а саме: конкурсне читання віршів, «Кому належать ці слова?», «Юні диктори», «Закінчіть речення» тощо – 8 %; поділ тексту на частини – 6 %, читання в особах – 5 %; чергування мовчазного, шепіткового та голосного читання – 7 %, складання плану до тексту – 5 %, поширення речень і тексту – 4 %; відповіді на запитання – 3 %.

Було встановлено, що для заохочення учнів до роботи з навчальною книгою вчителі застосовують завдання творчого характеру та організовують різноманітні конкурси. Наведемо приклади відповідей учителів: «Я нагороджую своїх дітей грамотами «Книга дякує!», «Найкращому читачеві!» та вигадую різні конкурси»; «Роблю все можливе, щоб заохотити дітей до роботи з книгою» та інші.

Зазначимо, що більше половини опитаних не відчують труднощів під час організації роботи з підручником на уроках; решта опитаних виокремили такі, на їхню думку, недоліки підручників: невідповідність текстового матеріалу підручника вікові учнів; поліграфічні та змістові помилки; недостатня кількість диференційованих завдань для учнів; не сформованість у дітей навички роботи з навчальною книгою; мала кількість методичної літератури із зазначеної проблеми.

Незважаючи на те, що було встановлено багато позитивного в роботі вчителів із навчальною книгою, а саме: робота з підручником організовується багаторазово впродовж уроку, використовують різні види заохочення учнів до роботи з книгою; знайомлять зі структурою підручника тощо, – є ще достатньо невикористаних резервів для роботи учнів з нею., адже роботу з підручником учителі розглядають в основному у зв'язку із роботою над текстом, використовують лише на певних етапах уроку: зазвичай на етапі закріплення вивченого матеріалу; у підручниках міститься незначна кількість завдань творчого характеру)

Під час анкетування вчителі найчастіше висловлювали такі побажання до шкільних підручників з української мови:

- осучаснити зміст підручників (43 %),
- оновити методичні прийоми та підходи до організації засвоєння навчального матеріалу, що забезпечуватиме повноцінний розвиток особистості, самостійність та цілісність мислення учнів (21 %),
- спростити мову викладу навчального матеріалу та подавати зміст навчання в цікавій для учнів формі (13 %),
- уміщувати значно більшу кількість різнорівневих завдань, особливо творчих, а також вправ для здійснення диференційованого навчання і самостійної роботи, вправ для повторення, розвитку логічного мислення (10 %),
- поліпшити естетичне оформлення, поліграфічне виготовлення та якість ілюстрацій, підвищити їх дидактичну цінність та інформативність (7 %),
- збільшити кількість ілюстрацій, малюнків та осучаснити їх (6%).

Аналіз результатів анкетування, дидактичний аналіз методичного апарату підручників надав змогу зробити висновок про те, що змістова частина навчальних книг потребує наповнення її сучасним цікавим матеріалом, якісними схемами та ілюстраціями, словниками, які несуть додаткову корисну інформацію, спеціальними засобами організації пізнавальної й творчої діяльності учнів.

Бібліографія

1. Пономарьова К.І. Сучасні підходи до створення підручників з української мови для початкової школи.
<https://lib.iitta.gov.ua/716057/1/Пономарьова%20К.%20Сучасні%20підходи%20до%20створення%20підручників%20з%20укр.%20мови%20для%20поч.%20школи.pdf>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ КАЗОК В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

КРИВКО Юлія

(студентка 2 курсу)

*Комунальний заклад «Балтський педагогічний фаховий коледж»,
м. Балта*

*Науковий керівник – викладач циклової комісії психолого-педагогічних
дисциплін Комунального закладу «Балтський педагогічний
фаховий коледж» А.С. Маліношевська*

Анотація. У роботі розкрита актуальність та вплив казок В. О. Сухомлинського на виховання та навчання молодших школярів з особливими потребами.

Ключові слова: казка, психолого-педагогічні умови, діти з особливими освітніми потребами, В. Сухомлинський.

У центрі уваги сучасної освіти стоїть питання навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Важливим чинником їх ефективності є створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації та утвердження людської гідності усіх учнів.

Одним із найдієвіших засобів впливу у вихованні та навчанні молодших школярів є казка. Казка – найдавніше джерело мудрості, досвіду і виховання.

Відомі педагоги та психологи такі як К. Ушинський, С. Русова, О. Музичук, К. Крутій наголошували на важливості виховання дітей казкою. Зокрема, велику увагу казці як засобу виховання відводив В. Сухомлинський. Тому, вважаємо доречним, звернутися до спадщини українського педагога-гуманіста та дослідити ключові аспекти щодо виховного потенціалу казки як засобу освітнього впливу у роботі з дітьми, що мають ООП.

Вплив авторських казок В. О. Сухомлинського на навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами досліджували Рудічева Н. К., Захарова А. А., Ремінна І. В., Заліток Л. М., Калініченко Н. та ін.

Попри широкий інтерес до означеної проблеми, теоретичний аналіз літератури виявив відсутність єдиного бачення щодо психолого-педагогічних умов використання казки для дітей з ООП, тому ставимо за мету теоретично обґрунтувати психолого-педагогічні умови використання казки у навчанні і вихованні дітей з особливими освітніми потребами.

Згідно із Законом України «Про освіту» дитина з особливими освітніми потребами – це «особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» [1].

Казка є ефективним інструментом у руках талановитого педагога. Саме

завдяки ній дитину можна перенести у чарівний світ героїв, навчити фантазувати, мріяти та разом з головними героями легко долати перешкоди. Наслідуючи їх поведінку, учні навчаються розпізнавати добро і зло, засвоюють моральні норми та звичні способи поведінки. Отриманий досвід вони переносять у реальне життя, тому педагогу варто усвідомлювати велике освітнє значення казки як потужного засобу виховання.

На думку В. О. Сухомлинського, «казка... є животворним джерелом дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень... Через казкові образи у свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками... Під впливом почуттів, що породжені казковими образами, вона вчиться мислити словами. Діти знаходять велике задоволення у тому, що їхня думка живе у світі образів казкових героїв, в них – перший крок від живого, яскравого, конкретного до абстрактного» [4, с. 74].

У роботі педагогів та психологів із дітьми з особливими освітніми потребами, казка може стати чудовим інструментом за допомогою якого буде легше знайти спільну мову з дитиною. Так, В. О. Сухомлинський стверджував, що казка вливає на дітей з «ослабленими, уповільненими процесами мислення й дуже слабкою пам'яттю» [3, 116]. «Вони були б нещасними, знедоленими, вони втратили б віру в свої розумові сили, й стали б недоучками, людьми з убогими, обмеженими інтересами..., якби не казка. ...Коли я сідаю з дітьми під столітнім дубом, коли над нами спалахують у небі перші зірки, а ми, притулившись один до одного, сидимо на високій степовій могилі й слухаємо музику степу, – саме в очах отих недостатньо розвинених діток я бачу перші вогники інтелектуального інтересу. Вони чекають казку» [3, 100].

Отже, казка для дітей з особливими освітніми потребами є засобом, що допомагає адаптуватися до реального життя, навчитися правильно виражати свої почуття, емоції, транслювати власні переживання, це спосіб навчитися долати труднощі і перешкоди тощо. Педагог вважав, що вчитель має бути зразком впевненості, викликати бажання дітей до творчої діяльності і показати що кожна дитина – творець. «Якщо ви бажаєте, щоб діти творили, створювали художні образи, перенесіть з вогника своєї творчості хоча б одну іскру у свідомість дитини. Якщо ви не вмієте творити або вам здається пустою забавою спуститися до світу дитячих інтересів, – нічого не вийде» [5, с. 324].

Однак, ми переконані, що ефективність використання казки як засобу корекційної роботи у діяльності з дітьми, які мають ООП буде залежати від дотримання певних психолого-педагогічних умов. Так, В.О. Сухомлинський велику увагу приділяв врахуванню вікових особливостей. Педагог стверджував, що кожен період вимагає різних умов, змісту, форм і засобів роботи вчителя [2, с. 279].

Варта уваги думка В. О. Сухомлинського щодо того, що важливою умовою ефективного застосування казки є створення особливого простору для сприймання світу казок. Це вважає педагог запорукою глибокого понурення в

сюжет та можливістю фантазувати, використовуючи чарівні предмети казкової кімнати. Так, В. О. Сухомлинський обладнав «Кімнату казки», де учні, мали змогу потрапити до загадкового чарівного світу, де діти самі створювали свої власні казки. «Дитяча фантазія в Кімнаті казки невичерпна. Досить дитині подивитися на новий предмет, як він уже пов'язується в її свідомості з іншим предметом, народжується фантастичне уявлення, дитяча уява вирає, думка тріпоче, очі загоряються, мова тече плавним потоком» [5, с. 322].

Ще однією важливою умовою використання казок у роботі з ООП є сприятлива психологічна атмосфера в колективі. Для дієвості властивостей казки варто поринути у її світ, потрібно мати розслаблений стан та довіру до оточуючих.

Отже, казка, особливо створена власноруч, – це потужний інструмент виховання розуму і моральних якостей молодших школярів. Саме вона забезпечує створення середовища, що є близьким та знайомим учням з дитинства. Це і відрізняє казку від інших виховних методів та дозволяє у легкий та ненав'язливим спосіб впливати на психоемоційний стан дітей, які потребують особливих освітніх потреб.

Висновимо, що означена проблема у сьогоденних реаліях набуває нової актуальності. Однак, залишається відкритим питання щодо обґрунтування психолого-педагогічних умов ефективного використання казки як корекційно-розвиткового засобу, та потребує подальшого теоретичного та практичного дослідження.

Бібліографія

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII Дата оновлення: 02.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (Дата звернення 18.09.2023 р).
2. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 1.* Київ : Рад. шк., 1976. 400 с.
3. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 1.* Київ : Рад. шк., 1977. 209 с.
4. Сухомлинський В. О. Рідне слово. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 3.* Київ : Рад. шк., 1977. 670 с.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 3.* Київ : Рад. шк., 1977. 563 с.

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Євгенія ЛИПЕЦЬКА

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **Н. М. Андросова***

***Анотація:** У статті розглянуто та проаналізовано втілення ідей виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; впровадження ідей В. О. Сухомлинського про гуманістичну педагогіку в практику сучасних освітніх закладів.*

***Ключові слова:** школа, гуманістичний підхід, В. О. Сухомлинський, спадщина, казка.*

У центрі сучасного навчання і виховання дітей основною метою є індивідуальний розвиток кожного вихованця. З огляду на це, особливого значення набуває спадщина Василя Олександровича Сухомлинського – видатного українського вченого, неперевершеного педагога, філософа, який опікувався долею дітей.

Василь Олександрович Сухомлинський навчав дітей справедливості, людяності, добра, любові, сприйнятливості до краси природи і світу та у своїх роздумах про завдання педагогів говорив: «Наша праця – формування людини, і це покладає на нас особливу відповідальність, яка не йде в порівнянні ні з чим».

У закладі дошкільної освіти закладається фундамент чуттєвості та інших цінностей, і його міцність залежить від майстерності вихователя, бажання допомогти дитині вирости і стати особистістю. Педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського варто впроваджувати в сучасну практику для ефективного навчання та виховання, розкриття прихованої розумової активності дітей, підвищення самостійності у пізнанні довкілля. Для цього педагог радив обирати оптимальні методи і прийоми, які сприяють найкращому опануванню дітьми необхідних знань, навичок та умінь у різних видах діяльності.

В. Сухомлинський зазначив: «Навчання тільки тоді стає бажаною діяльністю, коли воно відбувається на фоні багатого, багатогранного духовного життя і коли серцевиною цього багатства є гармонія колективного й особистого». Найголовнішим, найміцнішим підґрунтям педагогічної системи Сухомлинського є виховання в дітей поваги до самих себе.

Педагог радив для пізнавальної розумової активності вводити дітей у зміст нового навчального матеріалу та процесу шляхом відкриття знань:

активізувати пізнавальну діяльність та включити в неї використання проблемно-пошукових методів.

Основні принципи у системі поглядів В. Сухомлинського стосувалися гуманістичного ставлення до особистості кожної дитини; врахування індивідуальних особливостей; формування духовного світу дитини; стимулювання розвитку і саморозвитку, звернення до внутрішнього світу; використання демократичних педагогічних методів навчання і виховання поваги, заохочення, опора на позитивне, розвиток творчих сил кожної окремої особистості в умовах колективної співдружності. Своєю практичною діяльністю великий педагог переконливо довів, що добрі почуття йдуть коренем у дитинство: людяність, доброта, ласка, доброзичливість народжуються в праці, в турботах, хвилюваннях про красу довкілля.

Основною концепцією педагога є повага і довіра до дитини, визнання її унікальності та права на свій власний вибір. «Довіра до дитини – це як крапля роси на троянді. Яка обережність потрібна, щоб не зронити цю краплю!» – писав наш український педагог-філософ. Ця ідея є особливо актуальна в наш час в умовах реформування освіти. Сьогодні НУШ увібрала в себе величезну місію змінити філософію освіти, а головне, розкрити потенціал кожної дитини та допомогти їй самореалізуватися в житті.

До школи педагог підходить діалектично – від «школи під голубим небом», школи природи, чуттєвого емоційно-конкретного сприйняття світу до школи як джерела духовності, культури, моральних цінностей, місця для розв'язання протиріч і конфліктів. Саме так Сухомлинський описував школу у творі «Школа радості». Нова українська школа складається зі ключових компонентів, які перегукуються з ідеями В. О. Сухомлинського: новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві.

Морально-етичні цінності у процесі виховання учнів посідають значне місце в спадщині В. Сухомлинського. Педагог переконаний, що «.. норми моральності розкриваються в молодшому віці у конкретному, емоційно-виразному вчинку...».

Відомий педагог розглядав середовищний підхід до освіти дітей, як комплекс взаємопов'язаних компонентів, а не просто як сукупність частин, що їх оточують. Сухомлинський відносив до цього і найближчий до дитини світ – школу, клас, вчителя, батьків, і віддалених у просторі – місто (село), країну природу, культурно-історичні реалії, світ праці. Особливого значення надавши природі як виховному засобу, він писав: «Я прагнув до того, щоб перед тим, як відкрити першу книжку, прочитати ... перше слово, діти прочитали сторінки найпрекраснішої в світі книги – книги природи». Природа – це джерело доброти. Вивчання її – засіб виховання у маленькій особистості гуманності, сердечності, моральності, чуйності та загальнолюдських цінностей.

Проаналізувавши свої спостереження під час перебування на практиці в Класичній Гімназії Кропивницької міської ради, можна стверджувати, що діяльність вчителів початкових класів просякнута ідеями Сухомлинського. Наприклад, учитель звертав увагу на розумові здібності, на психічний і

фізичний стан дитини, ставився до неї як до особистості, гідної поваги і підтримки в усіх її соціальних виявах (відтворювала гуманістичні ідеї відомого педагога).

Усі діючі в Україні освітні програми спрямовані на розвиток дитини й передбачають колективні справи; використання різних видів організації діяльності учнів: спілкування, праця, гра, навчання; вивчення індивідуальних особливостей школярів; використання на уроках віршів. Вражаюча співпраця з батьками простежувалася у сучасних учителів: учитель захоплений дітьми. Батьки відчувши доброзичливість учителя, охоче спілкуються з ним, налаштовуються на співпрацю.

Прикладом є урок, на якому вчитель проводила бесіду з учнями за змістом творів В. Сухомлинського. Темою уроку була «Моя сім'я». Вчитель ознайомила дітей із поняттям сім'я, змістом і значенням цього слова в житті кожної людини. Ознайомила дітей зі змістом та значенням слова «родина», «рідня». Прагнула сформулювати в дітей уявлення про те, що в кожній людині є батьки, а в них – свої батьки (бабуся, дідусь), дідусеві й бабусеві батько й мати – прадід і прабабуся; усі ці люди складають рід. Розповіла учням про обов'язки членів родини та глибокі почуття любові до батьків, свого роду, почуття пошани своїх предків, гордість за досягнення та результати праці близьких, прочитала учням твір В. Сухомлинського «Півень проса накопив».

Квочка сиділа на яйцях. Чує, в яєчках курчатках ворухнуться. Вона й каже Півневі:

- Півень, не гуляй, іди проса накопи, намолоти і пшонця курчаткам приготуй.

Узяв півень косу, накопив проса. Намолотив. Натовк. Приніс повне відро пшона. А курчатка вже повилазили з яєчок. Насипав Півень пшонця. Кличе квочка маленьких курчаток:

- Їжте, дітки, наїдайтеся, а татко вам водички принесе.

Чудовим прикладом втілення ідеї проведення уроків «під голубим небом» у початковій школі було спостереження, як учні з великою зацікавленістю прослуховували та складали казки на відкритому просторі, коли урок проводився на подвір'ї школи. Вчитель початкових класів бази практики, як і радив видатний педагог, велику увагу приділив читанню, написанню, казок В. Сухомлинського та інсценізації своїх власних, створених серед природи. Казка, яка складалась самим учнем, це неперевершена радість, хвилюючі емоції, які допомагають йому в навчанні, розвиваючи його здібності. Дуже подобається учням вид роботи, як продовження раніше складеної казки. Казка начебто закінчилась, а учнів цікавить, що буде далі. Діти задумуються над тим, що саме буде далі, і додумують своє закінчення. Це збуджує їх уяву і фантазію, примушує думати, розвивати мислення і мову.

Зазначимо особливість, що учні НУШ складають казки із використанням конструктора «Lego». Маленькі деталі добираються як об'єкти казки та персонажів, потім діти «оживляють» і «озвучують» своїх героїв. Дитина може інсценізувати одночасно двох чи більше героїв. Так народжуються маленькі актори. В образи казкових героїв учні вкладають свої емоції, переживання,

поринаючи у світ роздумів та фантазії, який сприяє розвитку мислення. В. О. Сухомлинський підкреслював «важливе завдання школи – виховати людину, творчу, думаючою, допитливою».

Спираючись на практичні спостереження за роботою вчителів, стверджуємо, що концепція Нової української школи побудована на засадах педагогічних ідей В. О. Сухомлинського, що не втрачають актуальності.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. К.: Рад. шк., 1988. 310 с.
2. Савченко О. Я. Розвиток творчості школяра – стрижнева проблема творчості В. О. Сухомлинського. *Животворча сила педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського*. Донецьк : Витоки, 2011. С. 17–22.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори : в 5 т.* К.: Радянська школа, 1977. Т. 3. С. 9–278.
4. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра. *Вибрані твори : в 5 т.* Т.1. К. : Радянська школа, 1977. С. 385-395.
5. Сухомлинський В. О. Оповідання та казки. *Рідне слово : хрестоматія : у 2 кн.* кн. 2. Київ : Либідь, 1999. С. 387–396.
6. Тарасенко Г. С. Паросток. Методика гуманістичного виховання молодших школярів засобами природи. 1-4 класи: посібник для вчителя. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 144 с.

ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ОСНОВІ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

ЛИСЕНКО Катерина

*(студентка 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Т. О. Прибора

Анотація. У статті розглянуто трудове виховання учнів початкової школи на основі спадщини В. Сухомлинського, визначено його принципи. Розглянуто практичний аспект трудового виховання у Павлівській школі.

Ключові слова: трудове виховання, учні початкової школи, В. О. Сухомлинський, виховання, педагогіка.

В. Сухомлинський – основоположник новаторської педагогіки, письменник, відомий в Україні та за її межами педагог. Він успішно поєднував практичну роботу в школі з науковою діяльністю. Василь Сухомлинський

вважає, що трудове виховання – це гармонія трьох понять: потрібно, важко і красиво. Трудове виховання, перш за все, полягає в любові до праці та поєднанні розумової праці з фізичною. Робота має згуртувати учнів початкових класів, бути насиченою енергією та радістю. Діти повинні бачити кінцевий результат і радіти йому, відчуючи, що їхня робота є частиною роботи дорослих. Їм слід надавати більше самостійності та ініціативи – це підвищить відповідальність учнів початкової школи за те, що вони роблять.

Актуальність та посилення уваги до проблем трудового виховання на основі спадщини В. Сухомлинського є важливою умовою навчання учнів початкової школи.

Практичні аспекти теорії та практики навчання Василя Сухомлинського досліджувались у працях І. Бега, Н. Гупан, Н. Дичек, О. Савченко, О. Сухомлинської, І. Зязюна, В. Кузя, М. Сметанського, М. Антонця, В. Федяєвої та ін. Автори наукових досліджень акцентують увагу на любові до дітей у педагогічній праці та викладацькій діяльності вчителів-гуманістів, хоча в моделі Павліської загальноосвітньої школи важливими є любов і вимогливість, організованість і дисципліна, свобода і відповідальність, ініціатива і творчість у трудовому поєднанні. Ці напрями його педагогічної творчості залучали насамперед для практиків – учителів початкових класів.

Метою статті є дослідження трудового виховання учнів початкової школи на основі спадщини В. Сухомлинського.

Трудове виховання учнів початкових класів є домінантою в теоретичних дослідженнях і практичній діяльності Василя Олександровича. Він написав багато книг і статей на цю тему, ідея полягала в тому, щоб створити оптимальні умови для розвитку природних індивідуальних здібностей кожної дитини.

Педагог запровадив у навчальний процес вироблену ним на традиційній основі систему виховання дітей, яка поступово переросла в культ праці. Василь Олександрович писав, що це не гра, а справжнє трудове життя – з потом, втомою, мозолями, радістю досягнення мети – це щастя людини. Він довів, що трудове виховання починається з виховання, яке вимагає культури і цінностей. Основними цілями можуть бути матеріальні потреби, потреби в знаннях, потреби в діяльності, творчі потреби, міжпредметна взаємодія, спілкування з людьми, потреби в прекрасному. В. Сухомлинський пише, що всі потреби сприяють перетворенню праці на справжню духовну потребу: «Найбільший недолік багатьох шкіл полягає в тому, що праця не стає духовною потребою, що ускладнює життя людини в період формування її поглядів і переконань, духовне життя збіднюється, лінє стає важкою хворобою і пороком не тому, що людина не має чим зайнятися, а тому, що праця її не надихає і не одухотворює» [3, с. 11].

Педагог вважає, що трудова діяльність є джерелом розвитку міжособистісного багатства і розуміється як доцільна, свідома, фізична чи інтелектуальна діяльність, спрямована на задоволення матеріальних, духовних і фізичних потреб. Виховна функція праці полягає у розвитку і закріпленні в

процесі праці суспільно цінних якостей і властивостей особистості, морально-естетичного ставлення до життя і трудової діяльності.

Зміст навчання системи трудового виховання розкривається через принципи трудового навчання, що визначено вперше у вітчизняній педагогіці. Він відстоював принцип поєднання трудового навчання із всебічним розвитком, якомога ранішого залучення дітей до продуктивної праці, різнобічної праці, творчості в праці, працездатності. Ці принципи єдині і взаємопов'язані, збагачуються і розвиваються під впливом різноманітної практики трудового навчання учнів. Поняття і прийоми трудового навчання молодших школярів змалечку вчать майбутні покоління бути мудрими, виховують у дітей працьовитість і відповідальність [1, с. 39].

Протягом усієї своєї педагогічної діяльності В. Сухомлинський реалізовував головну ідею – ідею самоствердження та формування громадянської особистості у творчій праці на користь суспільству. Дарувати дітям радість творити, радість працювати, працювати на благо народу – ось справжня мудрість батьків у любові до своїх дітей.

У Павлишській школі пріоритет надавався як розумовій, так і фізичній праці. Крім того, фізична робота вважається більш збалансованою, ніж розумова. В. Сухомлинський вважав цей курс обов'язковим для всіх дітей, підкреслюючи тим самим ідею всебічного розвитку особистості в трудовій діяльності. Зважаючи на цю характеристику, педагог зазначав, що вона тісно пов'язана з моральним вихованням. Лише працею можна спонукати дітей до старанності, виховувати такі якості, як любов до праці, повагу до результатів праці (своїх і чужих), скромність, терпіння та чітку мету, формувати позитивне ставлення до праці як важливого процесу.

У Павлишській школі і дівчатка, і хлопчики брали участь у групових заходах. Сухомлинський підкреслював, що молодь має отримувати виховання розумової і фізичної праці. Для цього він використовував усі можливі засоби: шкільні майстерні, гуртки, лабораторії, присадибні господарства та організовану гурткову роботу із залученням громадських працівників, які допомагали дітям у тому чи іншому виді праці, ділячись з ними своїм досвідом спонукають до навчання та праці зі знаннями та здатність застосовувати ці знання в житті, а також уміння використовувати різноманітні інструменти, обладнання та машини. Тобто за роки навчання учні не тільки знайомляться з видами праці, а й активно в них беруть участь: вирощують пшеницю, висаджують сходи рису, доглядають за пшеницею, збирають самі плоди з дерев, які вони посадили [2, с. 14].

Для В. Сухомлинського та його учнів позитивні результати від праці, отримані в цьому процесі, були дуже важливими. Важливими в цьому плані є погляди В. Сухомлинського на розкриття обдарувань і схильностей дітей у праці. Ця робота дозволяє найбільш повно та яскраво діагностувати рівень домагань, яких зазнають учні. Педагог зазначав, що кожен може надовго відчути свою кваліфікацію та здібності, виразити свої нахили в конкретних речах, знайти роботу до душі.

Отже, зміст навчання системи трудового навчання педагог-новатор В. Сухомлинський розкривав через вперше визначені ним у вітчизняній педагогіці принципи трудового виховання. Він відстоював принцип поєднання трудового навчання із всебічним розвитком, якомога ранішого залучення дітей до продуктивної праці, різнобічної праці, творчості в праці, працездатності. Ці принципи єдині і взаємопов'язані, збагачуються і розвиваються під впливом різноманітної практики трудового навчання учнів. Поняття і прийоми трудового навчання учнів молодшого шкільного віку вчать майбутні покоління бути мудрими, змалечку виховують у дітей працьовитість і відповідальність.

Протягом усієї своєї педагогічної діяльності В. Сухомлинський реалізовував головну ідею – ідею самоствердження та формування громадянської особистості у творчій праці на користь суспільству.

Враховуючи сказане вище, зазначимо, що дуже важливо детальніше вивчати спадщину В. Сухомлинського та його ідеї щодо трудового виховання дітей, оскільки вони мають позитивні результати та вплив на розвиток і становлення особистості в умови сучасної української школи та часто недооцінюються.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. *Вибр. твори: в 5 т.* Т. 4. К.: Рад. школа, 1976. 390 с.
2. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибрані твори : в 5 т. / редкол. : О. Г. Дзевєрін (голова) та ін.* Київ: Рад. шк., 1976. Том 1. 226 с.
3. Сухомлинський В. О. Суспільно корисна праця учнів в умовах сільської школи. *Радянська школа.* 1954. № 8. 31 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

ЛИХОШЕРСТ Аліна

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Н. М. Андросова

Анотація. У тезах порівнюються підходи Василя Сухомлинського до навчання й виховання дітей у сучасній школі. Висвітлено підходи, що враховують індивідуальність кожної дитини та підкреслюють важливість морально-духовних цінностей. Розглянуто

різні аспекти освіти, зокрема використання технологій, співпраця з батьками, діалогові підходи та підготовка до майбутнього.

Ключові слова: *особистість дитини, Василь Сухомлинський, сучасна школа, роль вчителя, індивідуальний підхід.*

Студенти, що здобувають спеціальність Початкова освіта, мають можливість перебувати на різних практиках у школі та спостерігати й співставляти вивчені теоретичні аспекти, методи й погляди відомих вчених минулого із практикою сьогодення. Актуальними для НУШ виявилися ідеї Василя Сухомлинського, у чому переконалися під час перебування на навчальній практиці «Перші дні дитини в школі» у першому класі студенти другого курсу факультету педагогіки, психології та мистецтв.

Тезисно наведемо спільність досвіду Василя Сухомлинського й практики сучасної школи:

- У методах роботи з особистістю дітей Василь Сухомлинський наголошував на важливості розуміння кожної дитини як неповторної особистості. Наголошував на виховному аспекті освіти, віддаючи першочергову увагу моральним і духовним цінностям. Сучасні школи також зорієнтовані на пріоритетність індивідуального підходу, на забезпечення практичної підготовки, адаптації до світу, що швидко змінюється, та інтеграції технологій.

- Василь Сухомлинський використовував для навчання етики та емпатії яскраве поєднання з природою, народними традиціями та дидактичними іграми. Сучасні технології пропонують можливість доповнити традиційні методи навчання інтерактивними онлайн-ресурсами, іграми та відео уроками. Ефективне використання технологій може зробити навчання легшим і привабливішим.

- Василь Сухомлинський надавав великого значення співпраці з батьками, вірив у важливість сімейного виховання. Сучасні школи надають батькам доступ до оцінювання навчальних програм та можливості брати активну участь в освітньому процесі.

- Василь Сухомлинський звертав увагу на важливість діалогу, розвитку спільноти та взаєморозуміння між викладачами та учнями. Сучасні методи навчання підтримують діалогічний підхід, але також враховують необхідність розвитку самостійного дослідження та критичного мислення учнів.

- Василь Сухомлинський наголошував на вихованні у дітей патріотизму, гідності та відповідальності за Батьківщину. Сучасні навчальні програми часто включають громадянську компетентність та питання сталого розвитку, щоб навчити учнів виявляти активну громадянську позицію.

- Василь Сухомлинський робив акцент на важливості розвитку творчих здібностей та був критичним до надмірної кількості тестів і контрольних робіт. У багатьох сучасних системах освіти наголошується на зваженому ставленні до стандартизованого тестування. Однак такі школи, як Монтесоріта вальдорфські, використовують альтернативні методи оцінювання, які сприяють розвитку творчих і критичних навичок учнів.

- Василь Сухомлинський завжди боровся за навчання всіх дітей, незалежно від їх соціального статусу. Сучасні системи освіти надають освітні можливості всім верствам суспільства, хоча ще існують проблеми, пов'язані з освітньою нерівністю.

- Василь Сухомлинський підкреслював важливість формування спільноти учнів, яка підтримує одне одного. Сучасна школа звертає увагу на інклюзивне навчання, де створюються умови для навчання дітей з особливими потребами разом з іншими учнями, сприяючи взаєморозумінню та толерантності.

- Василь Сухомлинський хоч і наголошував на рідних традиціях, але й підтримував міжкультурний обмін і розуміння інших культур. Сучасна освіта все більше орієнтується на глобалізацію, використовуючи міжкультурні програми та міжнародні обміни для розширення світогляду учнів.

- У Василя Сухомлинського вже прослідковувалося поєднання навчання в класі, де учні сидять за партами і слухають вчителя із роботою на ділянках, в майстернях, на вулиці «під голубим небом». Сучасні методи навчання включають активне навчання, проекти, групову роботу, дистанційні формати навчання тощо. Це допомагає учням більше залучатися до освітнього процесу та розвивати навички самостійного вирішення проблем.

- Василь Сухомлинський звертався до природи і вчив дітей шанувати та берегти довкілля. Сучасні освітні програми все більше наголошують на вивченні проблем сталого розвитку та навколишнього середовища. Учні навчаються бережливому використанню ресурсів та вирішенню екологічних викликів сучасного світу.

- Василь Сухомлинський зосереджував увагу на розвитку характеру, морально-емоційного інтелекту дітей. Окрім розвитку особистості, сучасна школа готує учнів до майбутньої кар'єри, розвиваючи їхні професійні навички та адаптуючи їх до вимог сучасного ринку праці, дбає про емоційний інтелект та ментальне здоров'я.

- Часи Василя Сухомлинського були далекі від сучасних технологій і він наголошував на важливості навчання з використанням природних ресурсів та особистого спілкування. Сучасні технології, такі як комп'ютери, смартфони та Інтернет, стали невід'ємною частиною навчального процесу. Вони можуть допомогти учням отримати доступ до інформації та ресурсів і розширити можливості для навчання, але їх часове використання й змістове наповнення потрібно ретельно перевіряти та збалансовувати, щоб уникнути відволікання та залежності.

- Василь Сухомлинський – це вчитель, який вірив у важливість особистого прикладу та емоційного зв'язку з учнями. Сучасні вчителі також несуть величезну відповідальність, але їх роль може змінитися від передачі інформації до співробітника, який сприяє розвитку навичок самонавчання та критичного мислення учнів.

- Василь Сухомлинський підтримував інтеграцію різних дисциплін і викладачів у спільні проекти та заходи. Міждисциплінарні підходи стають все більш поширеними в сучасних навчальних програмах, сприяючи глибшому розумінню тем і проблем.

Зважаючи, що у педагогічних підходах Василь Сухомлинський і сучасна школа мають різні акценти в організації освіти, їх спільним висновком є важливість розуміння дитини як унікальної особистості. Обидва підходи прагнуть розширювати виховний аспект освіти та підтримувати індивідуальний розвиток дітей.

Сучасні технології надають нові можливості для покращення навчання та залучення учнів, але важливо зберігати баланс із традиційними методами. Крім того, обидва підходи підкреслюють важливість співпраці з батьками, діалогу, розвитку громадянських якостей та екологічної свідомості учнів. І не залежно від змін в освіті, метою залишається підготовка дітей до майбутнього, яка включає розвиток особистості та підготовку до викликів сучасного світу.

Бібліографія

1. Молода наука: Студентська наукова конференція: *Сухомлинський і сучасність*. Статті. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 271 с. Режим доступу: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18099/zbirnyk_2018.pdf;jsessionid=07F3FFAF4F0682A09DF00181E5ECD150?sequence=4 (дата звернення 18.09.2023 р.)

ФОРМУВАННЯ АВТОРИТЕТУ ПЕДАГОГА НА ОСНОВІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

МАЛИШКО Анна

*(студентка 4 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
Комунального закладу «Жовтководський фаховий педагогічний коледж»
Дніпропетровської обласної ради)*

Науковий керівник – викладач вищої категорії Л. А Оксамитна

***Анотація.** Формування авторитету педагога неможливе без вивчення педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського та використання його педагогічних ідей. У контексті сучасних вимог випускники закладів фахових педагогічних коледжів мають оволодіти ґрунтовними теоретичними та практичними знаннями, вміннями, стати конкурентно спроможним педагогом, творчою особистістю, яка керується у своїй професійній діяльності гуманістичними цінностями, особистісно зорієнтованим підходом.*

***Ключові слова:** авторитет, гуманістичні цінності, особистісно зорієнтований підхід, В. О. Сухомлинський.*

Звернення до педагогічної спадщини В.Сухомлинського, розгляд його педагогічної системи, наявність наукових шкіл та їх активна діяльність як наукова, так і просвітницька, свідчать про значущість спадщини педагога для розв'язання актуальних проблем сучасної освітньої та виховної практики.

Серцевиною педагогічної спадщини В. Сухомлинського є гуманізм, який ґрунтується на положенні про безумовну цінність людини, її гідність, індивідуальну неповторність. Педагогічна система Василя Сухомлинського – це концептуальна основа особистісно зорієнтованого підходу, що пролонговується у компетентісно орієнтовану освіту. Саме тому ідеї видатного українського педагога актуальні сьогодні.

В. Сухомлинський є унікальним представником як глибокого теоретика, так і учителя та директора, котрий роками створював свою авторську, експериментальну школу. І не тільки педагогічним досвідом, але й усім своїм способом життя він намагався показати, яким повинен бути педагог та директор.

Для нього педагог не тільки транслятор знань (носій компетентностей), а й носій інтелігентності у високому розумінні цього слова. Він одним з перших педагогів нашого часу писав про те, що педагог має бути людиною, яка не тільки організовує процес пізнання та виховання, а, в першу чергу, супроводжує процес самопізнання і саморозвитку дитини з урахуванням задатків кожного окремого учня» [1]. Він дуже багато писав про одну з головних навичок педагога – учитися все життя самому і навчити учитися дитину.

В. Сухомлинський ставив дуже високі вимоги до особистості педагога як керівника і організатора навчально-виховного процесу: «Ми повинні бути для підлітків прикладом багатства духовного життя, лише за цієї умови ми маємо моральне право виховувати» [2, с. 22]. Високі особистісні якості вихователя, його знання і життєвий досвід повинні стати для дітей незаперечним авторитетом.

Педагог був прикладом того, яким повинен бути керівник навчального закладу – ерудованою, толерантною, авторитетною людиною, яка має організаторські здібності, досвід педагогічної діяльності, добре знає свій предмет, методику його викладання, уміє науково аналізувати роботу кожного педагогічного працівника, колективу загалом, постійно вдосконалює свою педагогічну майстерність, прагне до наукової роботи.

Керівник навчального закладу є, передусім, вихователем педагогічного колективу, взірцем для педагогічних працівників. У книзі «Розмова з молодим директором школи» він вказував на те, що «учителем учителів – а тільки вчитель учителів і є справжнім керівником, якому вірять і якого поважають, – можна стати лише тоді, коли з кожним днем усе більше заглиблюєшся в деталі, в тонкощі педагогічного процесу, коли перед тобою відкриваються все нові й нові грані того, що можна назвати мистецтвом впливу на душу людини» [3].

В. Сухомлинський зауважував, якщо вчитель став другом для дитини, якщо ця дружба осяяна благородним потягом до чогось світлого, розумного, то в серці дитини ніколи не з'явиться зло. І якщо в школах є недовірливі, а іноді злі діти, то лише тому, що вчителі не пізнали їх, не знайшли підходу, не зуміли

стати їхніми друзями. На думку В. Сухомлинського, виховання без дружби з дитиною можна порівняти з блуканням у темряві. У той же час він наголошував, що педагог має бути завжди справедливим, адже «справедливість – це основа довіри дитини до вихователя» [4, с. 87].

Великого значення В. О. Сухомлинський надавав самоаналізу в самоосвітній діяльності педагога. Педагог, оцінюючи рівень власних знань і вмінь, має так організувати свою діяльність, щоб знаходити час для систематичного удосконалення. Освіта сьогодення вимагає від педагога глибоких знань, педагогічної етики, педагогічної творчості, науково-дослідної роботи разом з вихованцями, тому самоосвіта залишається важливою для сучасного педагога. Самоосвіта педагога – ефективний засіб забезпечення якості освіти, їй має бути відведене належне місце у формуванні педагогічної компетентності педагога.

Спадщина педагога-новатора – невичерпне джерело педагогічної мудрості. Доробок В. О. Сухомлинського нині, коли ставляться високі вимоги до підготовки педагогічних кадрів, особливо актуальний. Педагог-гуманіст підкреслював: «Найкраща освіта – це самоосвіта» [5, с. 265].

Педагогічна система Василя Сухомлинського в сучасних умовах продовжується в компетентісно орієнтованій освіті і залишається продуктивною й актуальною в умовах модернізаційних змін. Вивчення педагогічного доробку В. Сухомлинського з точки зору формування авторитету педагога є необхідним в аспекті формування конкурентно спроможного педагога, творчої особистості, яка керується у своїй професійній діяльності гуманістичними цінностями, особистісно зорієнтованим підходом.

Бібліографія

1. Пехота О. М. Впровадження спадщини В. О. Сухомлинського в сучасну педагогічну освіту.
2. Сухомлинский В. О. Сердце отдаю детям. М. : Педагогика, 1983. 318 с.
3. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи. *Вибрані твори: в 5 т.* К., 1977. Т. 4. С. 402, 460.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. К.: Радянська школа, 1988. 310 с.
5. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. *Вибрані твори: в 5 т.* Київ: Рад. шк., 1977. Т. 3. С. 283–582.
6. В. О. Сухомлинський: життя та педагогічна діяльність [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14192/>.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

МОЧЕРНЮК Іванна

*(магістрантка II курсу спеціальності Початкова освіта)
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ
Науковий керівник – д-р пед. наук, професор А. В. Струк*

***Анотація.** Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшої долі життя країни. Серед виховних напрямів на даний час найбільш актуальним виступає громадянське виховання, як основа для побудови національної свідомості.*

***Ключові слова:** культура, громадянська культура, молодші школярі, початкова школа.*

Громадянське виховання в нинішній соціально-економічній, політичній ситуації в Україні направлене на формування в Україні громадянського суспільства його духовне оздоровлення народу на засадах моральної, правової культури особистості, громадянської свідомості, розвитку національної самосвідомості, на визнанні пріоритету прав людини. Воно має значний вплив на розвиток нації, її функціонування на засадах верховенства права, гуманізму та соціальної справедливості. Згідно із положенням Закону України «Про освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, «Основних орієнтирів виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів», Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді виняткового значення набуває національно-патріотичне виховання, яке має забезпечити розвиток й ставлення, цілеспрямованість особистості і соціальну активність, суспільної діяльності, здатної до самореалізації, розвитку й сприйняття духовних надбань українського народу та його рівня громадянської культури.

Головною метою громадянського виховання є становлення гуманіста і демократа, самодостатнього громадянина-патріота України, готового до виконання конституційних і громадянських обов'язків, до успадкування культурних і духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Громадянське виховання здійснюється на основі таких специфічних принципів: принцип самоактивності й саморегуляції; національної спрямованості; принцип історичної і соціальної пам'яті; полікультурності; соціальної відповідності; міжпоколінної наступності.

Значну увагу у сфері громадянського виховання привертають наукові доробки І. Беха, Г. Ващенко, О. Вишневського, Т. Врублевської, О. Духновича, О. Захаренка, Л. Костенко, В. Кременя, В. Матешука, І. Підласого,

В. Постового, В. Раєвської, С. Русової, О. Сухомлинської, К. Чорної, М. Шкіля та ін. Проблему формування загальнолюдських і національних цінностей в учнівської молоді в процесі освіти досліджують О. Вишневський, Л. Рибалко, А. Троцько. Різноманітні підходи до формування громадянського виховання розкрито у сучасних наукових дослідженнях вчених: Т. Гавлітіної, Г. Гуменюк, В. Гонського, М. Качур, В. Каюкова, О. Коркішко, В. Кіндрата, В. Коваль, І. Мартинюка та ін.

Наріжним завданням громадянського виховання особистості є виховання патріотизму, яке в «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка визначається «як одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є відданість своєму народові, любов до Батьківщини, гордість за надбання національної культури». «Енциклопедія освіти» трактує громадянськість як «суспільний моральний принцип діяльного ставлення до свого народу, що віддзеркалює національну гордість і любов до Вітчизни, громадянську відповідальність за її долю, а також емоційне підпорядкування особистості свого життя суспільним національним інтересам і виявляється в готовності служити Батьківщині і захищати її від ворогів» [1].

Громадянське виховання – це вимога часу, воно полягає у формуванні громадянськості як інтегрованого якості, яке дає можливість відчувати себе морально, соціально, політично та юридично дієздатною і захищеною у даній державі. Виховання громадянськості – одна з умов підготовки покоління людей, здатних відродити суспільство і духовність нації, розвинути ідею державності, звернену до людини.

У праці О. Сухомлинської «Як виховати справжню людину» подається моральний ідеал, який увібрав у себе найкращі риси менталітету українського народу. У вигляді настанов, правил, законів дружби розкрито основні принципи сьогоденного національно-патріотичного виховання: принцип національної спрямованості виховання, культуровідповідності, гуманізації виховного процесу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, цілісності, толерантності, особистісної орієнтації й життєвої творчої самодіяльності. Найважливішим засобом виховання громадянської культури вчена вважає рідне слово і зазначав, що «людину ми виховуємо словом і тільки словом. Все інше – вправи, звички, праця – від слова» [2].

Громадянське виховання молодших школярів – це здатність особистості активно, відповідально та ефективно реалізовувати права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства.

Найбільш ефективний шлях, крім власної громадянськості вчителя, виховання майбутнього громадянина ми убачаємо у систематичних бесідах про громадянськість з учнями від першого класу до випускного. Виховна суть бесіди про громадянськість у тому, що вона викликає у молодших школярів початкової школи бажання бути хорошими, справжніми людьми. Мета цих бесід полягає в тому, щоб довести до учня «розуміння величі, духовної краси, героїзму, благородств, відданості людини високим ідеалам і на цій основі утвердити почуття самоповаги і великої відповідальності за все, що від робить зараз і що належить йому робити в майбутньому». Саме тому, на нашу думку

найбільш ефективно формування громадянського виховання молодших школярів відбувається на уроках в початковій школі.

Отже, активна громадянська позиція визначається усвідомлення національного «Я», знання історії свого народу, його звичаїв, традицій, рівень володіння громадянською культурою, уміння засвоювати її уроки, прагнення внести власний вклад у розбудову й збереження Української незалежної держави. Саме в цій ролі представники нації проявляють кращі культурні якості.

Бібліографія

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Сухомлинська О. В. Ідеї громадянськості: європейські підходи та українські реалії. Формування громадянської компетентності учнівської молоді : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (8-9 лютого 2005 р.). Харків : ХОНМІБО, 2005. С. 82-90.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

НЕДОБІЙЧУК Ольга

*(магістрантка II курсу спеціальності Початкова освіта)
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ
Науковий керівник – д-р пед. наук, професор А. В. Струк*

Анотація. Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно важливе значення для подальшого визначення своєї долі. За теперішніх складних і болісних обставин, викликів, загроз і водночас перспектив розвитку, кардинальних змін у політиці, економіці, соціальній сфері важливим завданням суспільного поступу поряд із забезпеченням своєї суверенності та територіальної цілісності є визначення нової стратегії виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, яка чималою мірою формує майбутнє Української держави. Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальним є патріотичне, громадянське виховання як основні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам, так і закладають підґрунтя для формування свідомості сучасних і майбутніх поколінь, які бачитимуть державу запорукою власного особистісного розвитку, що базується на ідеї гуманізму, демократії, свободи, соціального добробуту, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін.

Ключові слова: компетентність, громадянська компетентність, початкова школа, молодші школярі.

Сучасна початкова школа не може залишатися осторонь від процесів модернізації освіти, які відбуваються в Україні. Результати навчання учня Нової української школи визначають на основі компетентнісного підходу до навчання, тобто базуються на основних ключових компетентностях нового Державного стандарту початкової освіти. За роки навчання у початковій школі разом із предметною підготовкою учні мають оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний розвиток і формуються на міжпредметній основі. Важливе місце у структурі компетентностей молодших школярів займає громадянська компетентність. Саме вона, як ключова, має міждисциплінарний характер і спрямована на соціалізацію особистості, набуття навичок співжиття і співпраці в суспільстві, дотримання соціальних норм і правил.

Вихованню у дітей і молоді патріотизму надавали першочергового значення корифеї вітчизняної педагогіки Г. Ващенко, О. Духнович, І. Огієнко, С. Русова, Я. Ряппо, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Проблему формування в молодших школярів громадянської компетентності, національної самосвідомості розглядали в контексті загального процесу виховання молодого покоління українські дослідники Т. Бондаренко, В. Борисов, О. Вишневський, Т. Гавлітіна, О. Коркишко, В. Кузь, Р. Летронговський, К. Руденко, М. Сметанський, М. Стельмахович, Б. Ступарик, О. Стюпіна, К. Чорна та ін. До робіт, що торкаються психологічних аспектів етносвідомості належать праці І. Беха, М. Боришевського, П. Гнатенко, С. Киричука, В. Павленко, М. Лірен, С. Тагліна, О. Хрущ та ін.

Основними громадянськими компетентностями є: розуміння власної громадянської (державної), національної та культурної ідентичності, повага до інших культур та етносів; здатність берегти українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства; розуміння значення національної пам'яті та її впливу на суспільно-політичні процеси; знання європейських цінностей, зокрема принципів демократії, та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; знання та розуміння державного устрою, державного управління у всіх сферах суспільного життя на всеукраїнському та місцевому рівні; знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті та вміння їх застосовувати разом з прийняттям рішень на всеукраїнському та місцевому рівні; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті; здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб; здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення; здатність до соціальної комунікації та вміння співпрацювати для розв'язання проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності.

Одним із головних завдань в сучасній освіті є створення умов для формування людини-громадянина, особистості, якій притаманні демократична громадянська культура, усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її громадянською відповідальністю, готовність до компетентної участі в житті суспільства.

Громадянське виховання в початковій школі має на меті формувати у дітей знання і уявлення про українське суспільство, рідний край, розкрити на доступному рівні особливості взаємодії людей у родині, в колективі, суспільстві, виховати в них позитивне особистісне ставлення до цінностей і символів Української держави; виховати гуманну, соціально-активну, відповідальну особистість.

Саме початкова школа є фундаментом, на якому базується вся система громадянського виховання школярів, формування у них любові до рідного краю, України. Все, що закладається учням у цей період навчання і виховання, в подальшому визначає успіх процесу формування особистості, її світогляду і загального розвитку.

Потреба в формуванні громадянської компетентності визнається суспільством і державою як одне з найголовніших завдань сучасної освіти та Нової української школи.

Виховати в учня громадянську компетентність означає сформувати в нього комплекс особистісних якостей і рис характеру, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки. Це патріотична самосвідомість, громадянська відповідальність і мужність, готовність трудитися для розвитку держави, захищати її, підносити міжнародний авторитет. Це повага до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу. Це дисциплінованість, працьовитість, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про її природу, екологію. Ці та інші якості й риси формуються в процесі засвоєння учнями духовних надбань рідного народу, цілеспрямованого національного виховання [2].

У процесі навчально-виховної діяльності використовую інтерактивні методи та прийоми. Вони є універсальними для розвитку життєвих, громадянських компетентностей, формують уміння колегіально вирішувати завдання, сприяють активізації особистісних якостей школяра.

Застосовуючи елементи інтерактивних технологій, дотримуюсь певних вимог до структури уроку, а саме: мотивації; оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів; надання необхідної інформації; інтерактивна вправа – центральна частина заняття; підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку.

На етапі активізації опорних знань та мотивації навчальної діяльності використовую такі прийоми як «Ланцюжок», «Так – ні», «Збери намисто». Робота з картками, в яких міститься текст із пропущеними назвами деяких дат за темою, які потрібно вписати в пропущені місця. Це завдання індивідуального характеру, під час якого учень виконує той обсяг, який може

виконати, і працює у зручному для себе темпі. Таким чином, створюється оптимальна психолого-педагогічна ситуація для реалізації навчальної мети.

Мотивація є своєрідною психологічною паузою. З цією метою використовують прийоми, що створюють проблемні ситуації, викликає у дітей здивування, подив, інтерес до змісту знань та процес їх отримання, підкреслює парадоксальність явищ та подій. Це є коротка розповідь учителя, бесіда, демонстрування наочності й нескладна інтерактивна технологія («мозковий штурм», «мікрофон») уявна прогулянка тощо.

Результативність при формуванні громадянської компетентності у великій мірі залежить від вибору методів роботи, серед яких пріоритетна роль належить активним, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини, розвиток ініціативи й творчості учнів, підвищення їхньої активності, актуалізацію комунікативного потенціалу, формування критичного мислення, когнітивних, нормативних та поведінкових норм, вміння міркувати, аналізувати, ставити питання, шукати власні відповіді, аналізувати проблеми, робити власні висновки, набувати вмінь та навичок адаптації, захищати свої інтереси, поважати інтереси та права інших, самореалізовуватись, брати участь у громадському житті.

До прийомів, що сприяють формуванню громадянської компетентності учнів, можна віднести колективні форми взаємодії, у тому числі слід назвати групову і парну види роботи. Саме в групах і парах проходить обговорення тієї чи іншої проблеми, саме у взаємодії з оточуючими дітьми складаються певні погляди на життя і формується світогляд.

Крім вище згаданих методів, доцільно використовувати також і традиційні: бесіди, дискусії, різні форми роботи з книгою, періодичною пресою. Всі вони допомагають вводити підростаюче покоління в систему цінностей демократичного суспільства, що передбачає формування в нього основ громадянської культури.

Однією з важливих складових громадянського виховання підростаючого покоління є підготовка різноманітних подій і свят патріотичної тематики. Для учнів молодших класів свято – це, «в першу чергу, розвиток інтересу до пізнання, формування соціально-активної здорової особистості, реалізація таланту, інтересів, розвиток творчості дітей, самоствердження [1]. Участь учнів у святкових заходах надає можливість розкрити свій творчий хист та вчить спілкуванню. («Мова наша калинова», «Козацькому роду нема переводу»)

Тому сьогодні, як ніколи раніше, потрібні нові методи та шляхи до виховання патріотизму як почуття і базової якості особистості. Звичайно, потрібно враховувати, що Україна має давню та величну історію та культуру, досвід державницького життя, які є потужним джерелом і міцною основою виховання дітей і молоді. Вони вже увійшли до освітнього та загально-виховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їхнього переосмислення, що відкриває нові можливості для сфери освіти.

Бібліографія

1. Басюк Н.А. «Людина і світ» з методикою викладання у початковій школі: Навч.-метод. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 96с.
2. Доміна В. В. Формування громадянської компетентності молодших школярів у контексті національно-патріотичного виховання. Хмельницький: ХГПА, 2014. 132 с.
3. Формування громадянської компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів у відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів / Укладач Н. М. Степанова. Черкаси: Видавництво Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, 2014. 44 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У РОБОТІ КЕРІВНИКА ХОРЕОГРАФІЧНОГО КОЛЕКТИВУ

НІКОЛЕНКО Лоліта

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **Н. М. Андросова***

Анотація: У статті розкриваються погляди педагога В. Сухомлинського та втілення його ідей у початковій освіті сьогодення. Наведено приклади використання ідей видатного педагога у хореографічних колективах Одеської та Кіровоградської області.

Ключові слова: В. О. Сухомлинський, виховання, діти, хореографічне мистецтво, методи.

Сучасне бачення розвиненої особистості часто бачиться дорослими через ранню залученість дітей до занять спортом, хореографією, музикою, вивчення мов, здобуття досвіду програмування тощо. В. О. Сухомлинський у «Серце віддаю дітям» наголошує, що життя дитини за силою емоцій, за тривожністю і глибиною вражень, чистотою і красою вольових напружень незрівнянно багатше від життя дорослих, а музика – уява – фантазія – казка – творчість є доріжкою, йдучи якою дитина розвиває свої духовні сили. Педагогічна спадщина Сухомлинського багатоаспектна, її пронизує проблема проєктування людини, яка ґрунтується на ідеї всебічного розвитку особистості. Всі сторони виховання (розумове, моральне, естетичне, трудове, фізичне) педагог розглядав у єдності, вважаючи, що при униканні чогось одного не розв'яжеться жодне виховне завдання. Зокрема у Павлиській

середній школі, якою керував педагог, виховна робота була спрямована на те, щоб дитині дати, перш за все, духовну повноту і насиченість життя, адже кожен учень, хлопчик чи дівчинка, більш за все прислухаються до свого вчителя та прямують з ним у своє життя.

В. Сухомлинський уважав, що успішне розумове виховання можливе за умови, коли вчитель на кожному уроці буде одночасно викликати в учнів жаждою до навчання і вчити їх вчитись. До того ж потужне культурне дозвілля учнів сприяло заглибленню в красу мови, музики, танцю. Видатний педагог під час уявних подорожей у різні країни світу знайомив дітей із культурними надбаннями різних народів, а під час традиційних свят вже самі учні втілювали в життя побачене та пережите через хореографічні та літературні постановки.

Таку ж мету спостерігали в роботі окремих керівників хореографічних колективів Одеської та Кіровоградської областей, де практикувались бесіди про мистецтво передання емоцій через танець, про культурні надбання відомих хореографів світу та України; завдання на створення імпровізацій під музику, що стимулювали мислення; творчі завдання на створення колективної композиції на задану тему; виховання самодисципліни у праці через багаторазові вправлення у виконанні хореографічних елементів.

В. Сухомлинський стверджував, що «сидіння на уроці або дома за книгою» – це не залучення до розумової праці. Розумова праця – це зусилля думки. Василь Олександрович помітив, що думка в дітей починає працювати, якщо їх повести у ліс, луг, поле і там ставити дітям тисячу запитань «чому», там чекати відповіді і добитися її.

Спостерігаючи за хореографічною освітою сьогодення, відзначаємо, що метод Сухомлинського для стимулювання думки дитини реалізується через прогулянки, походи та екскурсії. Діти в лісі, полі дуже добре знаходили відповіді на питання «чому?», їхні думки захоплювали реалістичністю і проникненням в глибину питання. Це доводить, що описану спадщину Сухомлинського треба і надалі впроваджувати в освіту сьогодення.

Педагог Сухомлинський зазначав, що «навчання – це, насамперед, взаємовідносини між людьми, обмін духовними цінностями, взаємна віддача сердечної доброти, співчуття. Усе шкільне життя учнів повинно бути пройняте духом гуманності». На думку видатного вчителя, гуманність – це одне з головних правил успішного вчителя як особистості. В. Сухомлинський стверджував: «... щоб стати справжнім вчителем, треба пройти школу сердечності – протягом тривалого часу пізнавати серцем усе, чим живе, що думає, з чого радіє й чим засмучується ваш вихованець. Це одна з найголовніших речей у педагогічній справі. Якщо впевнено володіти нею, ви будете справжнім майстром».

Подібність гуманістичного бачення спілкування педагогічного колективу в освітньому середовищі спостерігали й у спілкуванні в студії хореографічного мистецтва «Аеліта» (м. Кропивницький), школі народного танцю «Світанок» (м. Кропивницький), де виховання й навчання скероване на знаходження

успіхів дитини, підтримку її сильних сторін, емпатію у стосунках між учнями та педагогами, партнерство з їх батьками.

Отже, погляди В. Сухомлинського мають невичерпний позитивний зміст щодо збереження і формування традиційних поглядів на виховання й навчання дітей хореографії. Разом із тим, зауважимо, що В. Сухомлинський не боявся експериментувати у своїй педагогічній діяльності, саме це дало йому можливість розвинути прогресивні педагогічні ідеї та винести їх на новий рівень сприйняття.

Бібліографія

1. Баранюк І. Г. Слово – природа – краса в педагогічній системі Василя Сухомлинського. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2017. 252 с.
2. Козир М., Бречко А. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх педагогів (на матеріалі творів В. О. Сухомлинського). *Наукові записки*. Вип. 172. Серія: *Педагогічні науки*. Кропивницький : «Код». С. 114–117.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Харків: «Акта», видання, 2012. 538 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

ПАНАСЮК Вікторія

*студентка 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Д. Ж. Завітренко

***Анотація.** У статті розглядається важливість інклюзивної освіти у сучасному суспільстві та її відображення в педагогічних ідеях Василя Сухомлинського. Зазначається, що інклюзивна освіта сприяє створенню адаптивного та спільного навчального середовища для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей. Також в тексті висвітлюється важливість виховання моральних цінностей, толерантності та гуманізму, що є невід'ємною частиною педагогічної філософії Василя Сухомлинського.*

***Ключові слова:** школа, навчання, інклюзія, толерантність, В. О. Сухомлинський.*

Постановка проблеми заявленої теми зумовлена необхідністю вивчення аспектів педагогічної філософії виховання моральних цінностей Василя Олександровича Сухомлинського. «Що було найголовнішим у моєму житті?»

– сказав якимось прозаїк, «Без роздумів відповідаю — любов до дітей». Своє серце він віддав дітям. Вони, в свою чергу, зробили так, щоб це було не дарма, і Сухомлинський міг бути сміливо названим одним з найвизначніших педагогів свого часу. Толерантність та повага до різноманіття, допомога та взаємопідтримка, співчуття та емпатія – усе це є надважливими темами, що підіймав він у своїх працях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останнього десятиліття такі вітчизняні науковці як В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Євтухова, В. Ляшенко, І. Іванова, О. Столяренко, А. Шевчук, О. Савченко присвячують свої праці дослідженню проблеми залучення дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм.

Вагомий внесок у розвиток спеціальних навчальних закладів, розбудову їх структури, створення методик діагностування психічного розвитку дітей мали праці видатних науковців минулого та сьогодення Л. Виготського, О. Венгер, О. Запорожця, О. Киричука, Г. Костюка, Б. Корсунської, С. Максименка, Н. Морозової, В. Синьова, П. Таланчука, В. Тарасун, М. Ярмаченка, які обґрунтували принципові положення особливостей розвитку психічних процесів у дітей різних вікових категорій, механізмів формування їх соціально-комунікативної активності. У цьому напрямку працювали й німецькі дефектологи Р. Вайс, Б. Менель, А. Фукс, які рекомендували розпочинати роботу з дітьми з особливими освітніми потребами якомога раніше (бажано з дошкільного віку). За таких обставин, вважали вони, створюються сприятливі умови для попередження вторинних порушень.

Метою статті є визначення особливостей педагогічної спадщини В. Сухомлинського в процесі підготовки майбутніх фахівців інклюзивної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лейтмотивом педагогічної спадщини В. Сухомлинського стали ідеї рівності, гуманізму та концентрації на особистості учня. Він вірив в те, що кожна дитина, незалежно від її особливостей, має право на якісну освіту.

В епоху прогресивного навчання та прагнення людей до толерантності, школи та їх працівники роблять усе можливе, аби створити комфортне середовище для кожної дитини. Вже десятиліттями навчальні заклади Америки, Японії та країн Європи поступово роблять освітній процес більш інклюзивним та доступним.

Наразі, школи незмінно пропагують ідеї толерантного ставлення, любові та поваги до усіх учнів: проводяться виховні заходи та уроки, присвячені темам лояльності і прийняття; вчителі активно створюють модель позитивного наслідування, власним прикладом доводячи те, що терпиме ставлення – це не щось надзвичайне, а навпаки, буденність, до якої повинні прагнути учні; відбувається протидія булінгу: попереджаються акти фізичного та психологічного насилля проти «інакших» дітей, проводяться тренінги на тему

жорстокості та вміння їй протистояти, захищаються права жертв булінгу, надається психологічна підтримка у разі потреби.

Одна з найважливіших гуманістичних ідей, що пронизують педагогічну систему Василя Сухомлинського, полягає у запереченні, неприступності будь-якого насильства над дитиною. Педагог вірив у важливість створення сприятливого середовища для розвитку дітей. А запобігання булінгу, в свою чергу, передбачає створення навколишнього середовища, де діти почуваються безпечно, підтримують один одного та можуть розвиватися на повну міру, а отже це є неодмінною складовою впровадження ідей Сухомлинського у сучасну школу.

Василь Олександрович писав: «Толерантність — це здатність відчувати, розуміти і приймати різницю» [3, с 92]; «Ми повинні вчити дітей приймати інших такими, які вони є, і водночас бути відкритими до взаєморозуміння і співпраці» [4, с 256] - саме ці слова можна з легкістю назвати кредо сучасних інклюзивних шкіл.

Інклюзивна освіта – це шлях до кращого майбутнього для кожної дитини, оскільки вона відкриває перед кожним учнем більше можливостей для самореалізації, особистісного розвитку і взаємодії у суспільстві.

Завдяки такому виду освіти, суспільство створює адаптивне і спільне навчальне середовище, де кожна дитина має можливість вчитися та розвиватися, незалежно від своїх особливостей.

Інклюзивна освіта сприяє соціальній інтеграції, розвитку толерантності та формуванню гармонійного суспільства, в якому кожен індивід може зробити свій внесок та реалізувати свій потенціал. Крім того, інклюзивна освіта є важливим кроком на шляху до більш справедливого та різноманітного світу, де всі діти мають рівні можливості для щасливого та вдалого майбутнього.

Ця форма освіти надає дітям можливість розвинути свої здібності, покращити навички співпраці та взаєморозуміння, а також підготує молоде покоління до життя в суспільстві, де різноманітність і відкритість є ключовими цінностями. Інклюзивна освіта відкриває двері до кращого майбутнього для всіх дітей, роблячи світ більш доброзичливим, справедливим і гармонійним місцем для життя.

«Любов і добро — це те, що виховує людину» [2, с. 45], – писав видатний педагог в листах до друзів. Це висловлювання випередило свій час, адже якщо в радянський період цей наратив вважався неправильним, то зараз мало хто не чув фразу «Люди ми тільки тоді, як дуже сильно любимо. Тільки тоді, коли любимо ми, можемо зватись людьми» з пісні популярного гурту Boombox.

Можна сказати, що саме в наш час люди врешті-решт готові стати ближчими до любові до інших. І це саме те почуття, що повинні розвивати в дітях сучасні школи, адже школа – це не те місце, що дає базові знання, це місце, яке виховує особистість.

Висновки. Огляд наукових підходів до зазначеної проблеми показує, що умови побудови гуманного європейського суспільства в нашій країні, одним із пріоритетних напрямів є інклюзивне навчання, яке базується на принципі

забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Листи до друзів (українською: «Листи до друзів. 1955-1970»).
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори : в 5 т.* Т. 3. Київ : Рад. школа, 1977. 670 с.
3. Сухомлинський В. О. *Павлівська середня школа. Вибрані твори: у 5 т.* Т. 4. К.: Рад. школа, 1976. С. 7–390.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибрані твори: в 5 т.* К., 1976. Т.1. С. 125–370.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Харків : Акта, 2012. 537 с.

ВИВЧЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРАКТИКУ СЬОГОДЕННЯ

ПЕДЧЕНКО Анна

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **Н. М. Андросова***

***Анотація.** У статті проведено порівняльний аналіз педагогічного досвіду Василя Сухомлинського та сучасної школи. Висвітлено спільність та відмінності у підходах до гуманістичної педагогіки, методах навчання, індивідуалізації навчання, використанні технологій та співробітництві між учителями і батьками.*

***Ключові слова:** гуманізм, індивідуалізація, виховання, практична спрямованість, технології в освіті, В. О. Сухомлинський.*

Проведений аналіз та порівняння досвіду Василя Сухомлинського із сучасним станом освіти виявили спільності та відмінності між ними в аспектах гуманізму, методів навчання, індивідуалізації навчання, використання технологій та взаємодії між учителями і батьками. Розглянемо 10 ключових аспектів, як досвід Василя Сухомлинського співвідноситься з сучасною шкільною системою.

1. Гуманізм та педагогічна мудрість:

- Василь Сухомлинський відзначався глибоким гуманізмом та педагогічною мудрістю. Він акцентував увагу на індивідуальному підході до кожного учня, розвитку їхньої особистості.

- У сучасній школі також дедалі більше визнається важливість індивідуалізації навчання та розвитку дитини, але існують виклики, пов'язані з великими класами та надмірними навчальними програмами.

2. Сприяння розвитку творчості:

- Сухомлинський підтримував розвиток творчого потенціалу дітей через вільну діяльність та творчі завдання.

- У сучасній школі, незважаючи на певний прогрес у цьому напрямку, існують обмеження у виділенні часу для творчих занять через високий рівень навчального навантаження та частково тестову орієнтованість як засобу діагностики й контролю.

3. Виховання громадянської свідомості:

- Сухомлинський акцентував увагу на вихованні громадянської відповідальності та моральних цінностей учнів.

- Сучасна школа також намагається виховувати громадянську свідомість, але існують виклики пов'язані з впливом медіа та інтернету на цей процес.

4. Технологічний прогрес:

- Сучасна школа стикається із використанням сучасних технологій в навчанні, що відрізняє її від часів Сухомлинського.

- Технологічний прогрес надає нові можливості для навчання та сприяє розвитку компетентностей, але вимагає адаптації педагогів та учнів до постійних змін.

5. Здоровий спосіб життя:

- В. Сухомлинський приділяв увагу фізичному здоров'ю та спорту в навчальному процесі.

- Сучасна школа також розвиває ініціативи щодо здорового способу життя, включаючи фізичну активність та правильне харчування.

6. Міжкультурне спілкування:

- В. Сухомлинський підкреслював важливість міжкультурного спілкування та розуміння різних культур.

- Сучасна школа активно сприяє розвитку міжкультурної компетентності, оскільки світ стає все більше глобальним.

7. Оцінювання та стандартизація:

- В. Сухомлинський був критиком стандартизованого оцінювання та акцентував увагу на індивідуальних досягненнях учнів.

- У сучасній школі, дослідження та обговорення ролі стандартизованого тестування у навчанні є актуальними.

8. Соціальна інклюзія:

- В. Сухомлинський прагнув до інклюзивного навчання, незалежно від фізичних або інших обмежень учнів.

- Сучасна школа активно розвиває інклюзивні підходи до навчання, проте є проблеми в забезпеченні ресурсів та підтримки для всіх учнів.

9. Екологічна освіта:

- Василь Сухомлинський наголошував на важливості екологічної освіти та поваги до природи.

- Сучасна школа акцентує увагу на екологічних питаннях, сприяючи формуванню екологічної свідомості учнів.

10. Управління класом:

- В. Сухомлинський володів вмінням здійснювати ефективне управління класом через взаємоповагу та довіру.

- Сучасні вчителі намагаються знаходити методи для ефективного управління різноманітними групами учнів у сучасному освітньому середовищі.

У висновку можна сказати, що досвід Василя Сухомлинського, видатного українського педагога, нашого земляка має надзвичайну актуальність і впливає на сучасну шкільну практику. Його гуманістичні підходи до освіти, акцент на індивідуальному розвитку учнів, розвиток емоційного інтелекту, активне навчання та співпраця між всіма учасниками навчального процесу відображають сучасні тенденції у галузі освіти. Особливу увагу слід звертати на те, як сучасна технологія та доступ до інформації розширюють можливості освіти, що відповідає духу часу, але при цьому важливо не втрачати з погляду традиційних цінностей, які підтримував Сухомлинський. Таким чином, ідеї та педагогічний досвід Василя Сухомлинського є важливим джерелом натхнення для вчителів та освітніх закладів у сучасному світі, сприяючи покращенню якості освіти та розвитку молодого покоління.

Бібліографія

1. Баранюк І. Г. Слово – природа – краса в педагогічній системі Василя Сухомлинського. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2017. 252 с.

2. Сухомлинський В. про педагогіку живого слова (педагогічну риторіку). *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Вип. 13. Умань, 2013. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/13/visnuk_22.pdf (дата звернення 22.09.2023 р).

3. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посібник. К.: ВЦ Академія, 2006. 256 с.

4. Козир М., Бречко А. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх Педагогів (на матеріалі творів В. О. Сухомлинського). *Наукові записки*. Вип. 172. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький : «Код». С. 114–117.

5. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра. *Вибрані твори: в 5 т.* Т. 1. К. : Рад шк., 1976. С. 209–400.

6. Сухомлинський В. О. Джерела Невмирущої Криниці. *Літературна Україна*. 1976. 28 квітня.

7. Сучасна педагогічна риторика: теорія, практика, міжпредметні зв'язки. *Зб. наук. праць за матеріалами наук. семінару*. Львів : ПАІС, 2007. 267 с.

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ «ЩОДЕННІ 3» ЯК ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

ПЕНТЕЛЮК Юлія

*(магістрантка 2 курсу Навчально-наукового інституту
педагогіки і психології)*

*Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
м. Суми*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **О. О. Васько***

***Анотація.** В статті проаналізовано втілення ідей В. Сухомлинського в Новій українській школі через педагогічну технологію «Щоденні 3». Встановлено, що розгляд ідей Василя Сухомлинського у контексті цієї педагогічної технології вказує на важливість гуманістичних підходів у сучасній освіті та сприяє формуванню позитивного та підтримуючого освітнього середовища.*

***Ключові слова:** «Щоденні 3», діяльнісний підхід, Нова українська школа, початкова школа, В. Сухомлинський.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та їх зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасних умовах освітнього процесу в Україні одним із пріоритетних завдань є впровадження діяльнісного підходу до навчання, про що йдеться в основних нормативних документах у галузі освіти в Україні Державному стандарті початкової освіти [1] і Концепції Нової української школи [4]. Діяльнісний підхід передбачає організацію освітнього процесу таким чином, щоб учні були активними учасниками цього процесу, самостійно оволодівали новими знаннями та вміннями, розвивали свої творчі здібності.

Математична освітня галузь є однією із дев'яти освітніх галузей через які реалізується мета початкової освіти. Метою математичної освітньої галузі є формування математичної та інших ключових компетентностей; розвиток мислення, здатності розпізнавати і моделювати процеси та ситуації з повсякденного життя, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів, а також здатності робити усвідомлений вибір [1].

Пошук ефективних технологій реалізації діяльнісного підходу при вивченні математичної освітньої галузі є актуальною проблемою в сучасній дидактиці. Одним із способів реалізації діяльнісного підходу є педагогічна технологія «Щоденні 3».

Розгляд ідей Василя Сухомлинського у контексті педагогічної технології «Щоденні 3» важливий для підтримки гуманістичних підходів у сучасній освіті. Цей аналіз допомагає створити індивідуалізоване та позитивне освітнє середовище, сприяє активному навчанню та розвитку кожного здобувача освіти, відповідаючи сучасним вимогам до освіти. Такий підхід сприяє формуванню гармонійних та успішних особистостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність діяльнісного підходу розглядається у роботах таких вчених як: Г. Атанов, О. Газман, Т. Гура, В. Лозова, А. Нікітіна, О. Пошетун, Г. Пустовіт, О. Рома, Б. Сусь, Л. Терьошина, Л. Ткаченко, М. Шут та інші. Дослідженню технології «Щоденні 3» присвячені праці Г. Боші, І. Большкова, Дж. Мозер, М. Пристинської та інших вчених. Втілення ідей В. Сухомлинського в НУШ висвітлюється в дослідженнях таких науковців як О. Бородін, Л. Гриневич, О. Іваницька, Т. Завгородня, З. Павлович-Іліньо, Н. Ребрик, О. Чабан та інших.

Мета статті – проаналізувати втілення ідей В. Сухомлинського в Новій українській школі через педагогічну технологію «Щоденні 3».

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням здобутих результатів. Розробниками технології є Гейл Боші та Джоан Мозер, які спочатку створили технологію «Щоденні 5», яка використовується під час навчання читання, потім вона була вдосконалена і на її основі виникла технологія «Щоденні 3» [5]. Заснована вона на педагогіці партнерства та особистісно зорієнтованому підході до навчання, де вчитель виступає помічником та модератором. Виконуючи завдання технології, вчитель дає можливість учням працювати самостійно, в той час коли він має можливість надати індивідуальну допомогу учням, які її потребують.

«Щоденні 3» базується на таких основних компонентах: вибір, спільність, довіра, дослідження інтелекту, відповідальність, 10 кроків до самостійності.

В основі «Щоденні 3» є три види діяльності: математика самостійно, математика письмово, математика разом з другом [3].

Метою технології є зацікавити дітей вивченням математики, розвивати в здобувачів освіти витримку, наполегливість, відповідальність, вміння працювати в команді, розвиток витривалості та самостійності. Основними завданнями вчителя під час використання технології є :

- навчити здобувачів освіти самостійно робити вибір;
- зацікавити вивченням математики;
- вчити довіряти та поважати один одного;
- формувати самостійність.

Василь Сухомлинський був великим прихильником гуманізму в педагогіці. Він підкреслював важливість індивідуалізованого підходу до кожного учня та створення комфортної, теплої атмосфери в освітньому середовищі [2]. Реалізація педагогічної технології «Щоденні 3» ґрунтується на індивідуальному підході і створенні сприятливих умов розвитку для кожного здобувача початкової освіти.

Ще одним важливим аспектом в педагогіці Василя Сухомлинського є пропагування активного навчання та розвиток особистості учня / учениці через самовираження та самостійну діяльність [2]. Ротаційна модель «Щоденні 3» включає три види діяльності, кожен із яких потребує самовираження. Формування самостійності, визначено, як основне завдання під час використання цієї технології. Перед впровадженням технології в освітній процес вчителю потрібно донести до здобувачів освіти основні переконання,

що є базою чи підґрунтям у подальшій роботі. Центральне місце в цій роботі займає реалізації 10 кроків до самостійності.

Математика разом з другом є кінестичною практикою у формі математичних ігор чи практичних робіт, в якій здобувачі початкової освіти в парі закріплюють вивченні математичні поняття за допомогою дій з різними предметами. Успіх, цього виду діяльності ґрунтується на співпраці й взаємодії. Василь Сухомлинський вірив у важливість співпраці та взаємодії між учителем і учнем [2].

Василь Сухомлинський підкреслював важливість позитивного підходу до навчання та виховання [2]. Технологія «Щоденні 3» створює можливість для учнів розглядати математику не як сухий і складний предмет, а як цікаву та захоплюючу галузь знань. Ця технологія використовує різноманітні інтерактивні методи, ігри, задачі та вправи, що стимулюють позитивне ставлення до математики та сприяють формуванню позитивної мотивації для її вивчення.

Окрім сказаного, технологія «Щоденні 3» підсилює самооцінку та впевненість у власних здібностях, оскільки дозволяє здобувачам початкової освіти отримувати регулярний фідбек та визначати свій власний прогрес. Позитивний зворотній зв'язок і підтримка з боку вчителя сприяють збільшенню впевненості у власних здібностях і створюють позитивне відчуття досягнення.

Ця технологія ґрунтується на співпраці, взаєморозумінні, та позитивних міжособистісних відносинах між здобувачами освіти та вчителем, що допомагає знизити стрес і створює комфортні умови для навчання.

Отже, педагогічна технологія «Щоденні 3» ґрунтується на ідеях Василя Сухомлинського; сприяє створенню позитивної та підтримуючої навчальної атмосфери, розвитку самовизначення та самооцінки, а також стимулює позитивне ставлення до навчання та розвитку кожного здобувача освіти.

Висновки і перспективи подальших розвідок напряму. Педагогічна технологія «Щоденні 3» є одним із способів реалізації діяльнісного підходу в навчанні математики та враховує принципи партнерства та особистісно зорієнтованого підходу. Розгляд ідей Василя Сухомлинського у контексті цієї педагогічної технології вказує на важливість гуманістичних підходів у сучасній освіті та сприяє формуванню позитивного та підтримуючого освітнього середовища.

Перспективи подальшого наукового пошуку вбачаємо у збільшенні обсягів практичних спостережень та аналізу ефективності впровадження технології «Щоденні 3» в освітній процес початкової школи і дослідження впливу цієї технології на розвиток математичної компетентності та мотивацію здобувачів початкової освіти.

Бібліографія

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12>

2. Завгородня Т. К. Педагогіка В. О. Сухомлинського. Монографія. Івано-Франківськ: «НАІР». 2019. 209 с.

3. Калюжка Н. С. Використання технологій «Щоденні 3» на уроках математики у закладах початкової освіти». *The VII International Scientific and Practical Conference «Innovative trends in science, practice and education»*. Germany. February 22–25. 2022. P. 317-319. URL: <https://isg-konf.com/uk/innovative-trends-in-science-practice-and-education-ua/>

4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

5. Щоденні 3. Онлайн-курс для вчителів початкової школи. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Pc-gqUlsiR8>

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗА ТВОРАМИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ПЕРУН Яна

(студентка 3 курсу факультету педагогіки, психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Т. О. Прибора

Анотація. У статті розглядається значення, яке надавав В. О. Сухомлинський розвитку емоцій у дітей початкової школи. Розглянуто вплив художніх творів педагога на розвиток емоційної сфери учнів.

Ключові слова: емоція, емоційний інтелект, учні початкової школи, спадщина В. О. Сухомлинського.

Постановка проблеми. Художні твори В. О. Сухомлинського корисні для розвитку емоційної сфери учнів початкової школи. Під час читання та обговорення творів В. Сухомлинського, учні розвивають свою мовленнєву компетентність, учаться виражати свої емоції та думки. Сюжети та персонажі творів педагога нерідко відображають життєві ситуації, в яких герої виходять на допомогу іншим. Це сприяє розвитку емпатії та співпереживання, робить дітей більш чутливими до почуттів інших.

Можливості творчого використання досвіду видатного педагога у практиці сучасних закладів освіти проаналізовані у наукових розвідках Л. Головка, Л. Заліток, О. Петренко та ін.

Проблемою розвитку емоцій у спадщині В. О. Сухомлинського займалися такі українські науковці як О. Савченко, А. Богуш та ін.

Метою статті є дослідження значення розвитку емоційної сфери школярів у творах В. О. Сухомлинського.

Емоції як особливий психічний процес являють собою оцінювання одержаної мозком інформації і є мотивуючим фактором діяльності. Чи не найбільше про виховання почуттів у процесі засвоєння знань писав В. О. Сухомлинський, стверджуючи, що навчання повинно стати для учня джерелом інтересу і духовного збагачення. Василь Олександрович в одному з розділів книги «Серце віддаю дітям» зазначав: «Спостерігаючи протягом багатьох років за розумовою працею учнів початкових класів, я переконався, що в періоди великого емоційного піднесення думка дитини стає особливо ясною, а запам'ятовування відбувається найінтенсивніше.

Думка учня початкових класів невід'ємна від почуттів і переживань. Емоційна насиченість процесу навчання, особливо сприймання навколишнього світу, – це вимога, що висувається законами розвитку дитячого мислення.

На відміну від думок, емоції не тільки усвідомлюються, а й переживаються, що відображає внутрішній світ людини. Емоційне виховання учнів початкової школи педагог вбачав у взаємозв'язку із емоційним розвитком вчителя. Він наголошував на важливості взаємного проникнення у світ думок і почуттів, переживань одне одного.

Учитель початкових класів повинен враховувати, що молодші школярі емоційно відверті, щирі, їхня душа, мозок відкриті для позитивного впливу. Тому виключне значення для малюків має емоційний образ вчителя: зовнішність, голос, жест, погляд, його вміння малювати, співати, розуміти природу, тобто бути цікавою для дітей людиною [2].

Тому вчитель повинен не приховувати, а відкрито проявляти позитивні емоції, і в той же час аналізувати і розуміти емоційний стан учня, беручи до уваги кожне індивідуальне емоційне переживання.

Вплив розповіді Сухомлинського на емоційну сферу особистості учня обумовлено постійним і тісною взаємодією між учителем і учнем. Глибоке знання індивідуально-психологічних особливостей дитини активно сприяло оптимізації та організації процесу розвитку творчого потенціалу особистості учня.

Із цією метою у Павлівській школі була створена «Кімната казок». У якій діти не тільки проникали у таємничий світ казки, а й вчилися правильно проявляти свої емоції. Казки з яскравими сюжетами, виразними образами та реалістичним описом життєвих фактів глибоко закарбовуються у свідомість дитини. Вони вчили емоційно реагувати дитину на добро і зло і відповідно адекватно розуміти і оцінювати дійсність.

«Добрі почуття, емоційна культура, – писав В. Сухомлинський, – це осердя людяності... У дитинстві людина мусить пройти емоційну школу – школу виховання добрих почуттів» [6, с. 177]

Дітей цього віку цікавлять дидактичні розповіді, що демонструють певний приклад для наслідування або почуття. Казка є одним із засобів розвитку емоційного інтелекту, яка, з одного боку, сприяє збагаченню знань і

словникового запасу, розвитку пам'яті, вчать послідовно і логічно викладати думки, а з іншого ознайомлює з різними видами взаємодій, які можуть відбуватися між однолітками, дитиною і батьками, дитиною і вчителями, дитиною і рідними людьми тощо.

Видатний український педагог стверджував: «Казка невіддільна від краси, сприяє розвиткові естетичних почуттів, без яких неможливо благородство душі, щира чуйність до людського нещастя, горя, страждань. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. І не тільки пізнає, а й відшукується на події і явища навколишнього світу, виявляє своє ставлення до добра і зла. З казки бере дитина перші уявлення про справедливість і несправедливість» [5, с. 177]. Василь Олександрович використовував казки у своїй роботі з дітьми, проводив уроки на яких вони мали можливість створювати свої власні.

У змісті сучасних підручників і навчальних посібників з позакласного читання для початкової школи (2–4-х класи) діти читають майже 50 творів В. Сухомлинського. Всі вони впливають на уміння учнів розпізнавати емоції персонажів твору, відчувати своє ставлення до них; знаходити у тексті слова, вислови, які дозволяють викликати певні емоції, уміння правильно вести діалог, прогнозувати можливий розв'язок морально-етичної проблеми, яка впливає із змісту твору.

Наприклад, у новому підручнику для 2 класу діти читають казки «Як Наталя в Лисиці хитринку купила», «Хлопчик і Дзвіночок Конвалії», «Нехай будуть Соловей і Жук», легенду «Вічна тополя», оповідання «Покинута кошени», «Глуха дівчинка» та ін. [2]

На сьогоднішній день твори Василя Сухомлинського мають значний вплив на розвиток емоційної сфери учнів початкової школи. Вони сприяють формуванню позитивних емоцій, розвитку співчуття та емпатії, а також виховують в дітях цінність моральних якостей через живий і доступний спосіб подання матеріалу Сухомлинським. Такий підхід може відкривати нові можливості для педагогів у підтримці психоемоційного розвитку своїх учнів.

Бібліографія

1. Савченко О. Я. Літературна спадщина В. О. Сухомлинського як джерело патріотичного виховання молодших школярів. *Педагогічний пошук*. 2016. № 4. С. 8–13 URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>

2. Савченко О. Я. Літературно-художня спадщина Василя Сухомлинського – джерело емоційного розвитку молодших школярів. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/156/150>

3. Савченко О. Я. Розвиток творчої діяльності учнів на уроках літературного читання. URL: <https://lib.iitta.gov.ua>

4. Степанець Н. М. Розвиток емоцій і почуттів учнів у процесі формування вміння вчитися. *Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського*. Вип. 1.(30). С. 129-135. URL: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/files/18_5.pdf

5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / Ред.: Дзевєрін О. Г. та ін. // Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. К.: Рад. шк., 1977. Т 3. 671 с.

6. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Харків : АКТА. 2012. 537 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕС ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ПІДПЛЕТНЯ Ольга

*(студентка II курсу другого (магістерського рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Н. М. Цуканова

Анотація. У статті розкривається значення провідних педагогічних ідей Василя Сухомлинського та їх втілення в дошкільній та початковій освіті сьогодення.

Ключові слова: виховання, розвиток, наука, освіта, В. О. Сухомлинський.

Постановка проблеми. Творчість видатного педагога Василя Олександровича Сухомлинського має значний вплив на практику виховання дошкільників та молодших школярів у сьогоденні. Адже саме він був тим, хто у числі перших звернув увагу на необхідність гуманізації навчально-виховного процесу. Фактично, саме В. Сухомлинський сформулював сучасну парадигму в освіті – гуманне, демократичне і особистісно-орієнтоване виховання. Він володів безмежним талантом любові до людини, безмежною любов'ю до своєї праці й, перш за все, до дітей.

Василь Сухомлинський пройшов свій шлях від звичайного сільського вчителя до оригінального педагогічного теоретика. Він присвятив праці у школі майже 35 років свого життя. А методи та принципи виховання дитини досліджував протягом усього свого життєвого шляху. Цей видатний педагог працював роками для того, щоб на даний час ми могли вивчати і пишатися таким співвітчизником.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблеми розвитку дітей дошкільного віку зробили сучасні науковці Н. Гавриш, В. Моляко, Т. Піроженко, Н. Портницька, О. Трусова, Р. Чумічева та інші, які зазначають, що одним з механізмів розвитку творчих здібностей дитини є залучення її до активної практичної діяльності, і підкреслюють роль продуктивних видів діяльності як засобів розвитку здібностей дітей дошкільного віку.

Мета статті – розкрити впровадження ідей Василя Сухомлинського в навчально-виховний процес дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Праці В. Сухомлинського та його світогляд базується не лише на теоретичному підґрунті, але й також на власному досвіді. До школи В. Сухомлинський потрапив у 17 років і вже в цьому віці у нього з'явився інтерес до науково-педагогічної роботи. Він мав незвичайний підхід до праці вчителя. В. Сухомлинський не розумів, як можна вказувати учням на їх недоліки привселюдно, завдяки цьому всі діти в класі прагнули вчитися та здобувати знання. У своїх працях автор чітко пояснює та відстоює гуманне ставлення до дітей. Наприклад, у праці «Розмова з молодим директором школи» педагог зазначає: «Навчання – це насамперед взаємовідносини між людьми, обмін духовними цінностями, взаємна віддача сердечної доброти, співчуття. Усе шкільне життя повинно бути пройняте духом гуманності» [1, с. 115].

Спадщина В. Сухомлинського дуже багатогранна, та в центрі його уваги передусім – дитина, особистість, її духовний світ та моральні цінності. Виховання кожної дитини Василь Сухомлинський розглядав у контексті різноманітних видів діяльності (інтелектуальної, трудової, моральної, естетичної, фізичної), спрямованої на всебічний розвиток особистості. Основу виховання мають становити народна педагогіка та загальнолюдські цінності – добро, совість, честь, обов'язок, гідність. Найважливішим засобом виховання В. Сухомлинський вважав мистецтво спілкування педагога з дітьми.

Високодуховний педагог завжди прагне до досягнення гармонії у стосунках із дітьми на основі взаємної довіри і любові. Для нього не існує поганих дітей. Усе залежить від того, наскільки він глибоко знає їх і вміє проникати в духовний світ кожного з них, залишаючи там зерна добра. Багато своїх праць Сухомлинський присвятив особистості вчителя і сформулював вимоги до нього. Він радив учителю не робити насильства над душею людини, уважно придивлятися до законів природного розвитку кожної дитини, до її нахилів та особливостей.

Значну увагу свого часу В. Сухомлинський надавав слову, як найтоншому доторканню до серця, що може стати і ніжною запашною квіткою, і живою водою, що повертає віру в добро, і гострим ножем, і розжареним залізом, і брудом. Мудре і добре слово дає радість, а нерозумне і зле, необдумане і нетактовне – приносить біду. Уміння правильно користуватися словом – мистецтво, і воно має бути притаманне кожному вчителю [2, с. 18].

Усі праці Василя Сухомлинського пройняті гуманним ставленням до дитини, пошаною до її особистості, розумінням її інтересів, почуттів, позиції. У книзі «Серце віддаю дітям» він писав: «Дитячий світ – це особливий світ. Діти живуть своїми уявленнями про добро й зло, честь і безчестя, людську гідність. ...Я завжди вважав за необхідне стати деякою мірою дитиною. Тільки за цієї умови діти не будуть дивитися на вас як на людину, що випадково потрапила за ворота їхнього казкового світу і якій байдуже, що діється всередині цього світу» [3, с. 29].

В. Сухомлинський виокремлює «дев'ять негідних речей», які не повинні займати місце в житті людини, зокрема педагога. Це:

- негідно отримувати своє благополуччя, радість, спокій за рахунок утисків та приниження інших людей;

- негідно залишати товариша в біді, бути байдужим до чужого горя;

- негідно привласнювати результати праці інших, ховатися за чужі спини;

- негідно бути байдужим, боязливим, відступати перед труднощами;

- негідно задовольняти лише власні потреби, пристрасті;

- негідно мовчати, коли твоє слово – чесність, благородність і мужність, бо мовчання – малодушність і підлість;

- негідно справжній людині не тільки брехати, а й не мати власної думки, погляду, свого обличчя;

- негідно легковажно кидатися словами, давати нездійсненні обіцянки;

- негідно надмірно жаліти самого себе, як і безжально і байдуже ставитися до іншої людини [2, с. 20].

Таким чином, на думку В. Сухомлинського, кожний вчитель повинен постійно вдосконалювати власний духовний потенціал, щоб завжди бути «ідеалом людяності» для своїх вихованців, уміти проникати в духовний світ кожного з них, закладаючи основи найважливіших цінностей життя: істини, краси, добра. Треба пам'ятати, що все, що ми вкладаємо у душі своїх нащадків, те обов'язково повертається нам сторицею.

Основні питання, які розглядав у своїх працях Василь Сухомлинський, актуальні й нині в сучасних закладах освіти. Найважливішими засобами навчання і виховання дітей дошкільного віку він вважав слово вихователя, словники, довідники, наочність, технічні засоби. Педагог розробив ефективну методику навчання мови, яка є актуальною і для сучасної школи та закладу дошкільної освіти.

В. Сухомлинський розробив багато оригінальних методів і прийомів, форм навчання та виховання, спрямованих на розвиток творчих, розумових, а також фізичних здібностей. Зокрема, впровадив у практику «уроки мислення» серед природи, які проходили в атмосфері співробітництва й творчості. Прагнення зрозуміти побачене спонукало встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, пробуджуючи дитячу думку.

Оригінально й творчо Василь Сухомлинський використовував казку у вихованні дошкільнят. «Через казку, фантазію, гру, через неповторну людську творчість – вірна дорога до серця дитини», – наголошував він. Глибокі за своїм змістом казки Василя Сухомлинського – як свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови. На його уроках діти самі складали казки, в яких їхня буйна фантазія поєднувалася з глибоким моральним змістом [4, с. 220].

У своїх роботах педагог чимало уваги приділяв вихованню наймолодших дітей. Роки дитинства – дошкільний і молодший шкільний вік – відіграють важливу роль у формуванні особистості, як вважав він. Це не підготовка до майбутнього, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя, і від того, яким було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її

розуму і серця з навколишнього світу, від цього істотно залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк.

Отже, педагогічна спадщина В. Сухомлинського не втратила значущості для сучасної педагогічної науки і практики. Творчі досягнення видатного педагога увійшли до скарбниці світової педагогіки й ефективно використовуються в організації системи освіти в різних країнах. Погляди В. Сухомлинського мають невичерпний позитивний зміст щодо збереження і формування традиційних поглядів на виховання та навчання дітей.

Творчість Василя Сухомлинського з кожним роком привертає більш пильну увагу світової наукової й педагогічної громадськості як у нашій країні, так і за кордоном. Розроблена ним педагогічна система не тільки збагатила педагогічну науку новаторськими ідеями і положеннями, стала потужним внеском, як у теорію, так і в практику освіти і виховання, але і склала значний, революційний етап у розвитку педагогічної думки.

Перспективи вивчення проблеми вбачаємо у вивченні досвіду щодо формування творчої особистості молодшого школяра.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа. *Вибрані твори: у 5 т.* Т. 4. К.: Рад. школа, 1976.– С. 7–390.
2. Ткачова Н. Сухомлинський В. О. у творчості сучасного педагога. *Початкова школа.* 2000. № 9. С. 18–28.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К.: Рад. шк., 1978. С. 25–240.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибрані твори: в 5 т.* К., 1976. Т.1. С. 125–370.

ЗАСАДИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

ПІСКОВА Вікторія

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **Н. М. Андросова***

Анотація. У статті розглянуто можливість використання ідей та педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського щодо становлення педагогічної

майстерності вчителя на сучасному етапі реформування освіти. Виокремлено основні чинники педагогічної майстерності, які не втратили своєї актуальності.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагогічна культура, професіоналізм, самоосвіта, В. Сухомлинський, педагогіка партнерства.

Зміни в освіті спрямовані на подолання негативних суспільних тенденцій, забезпечення соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку, конкурентоспроможності та інноваційної привабливості держави. Концепція Нової української школи, як основа реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти, передбачає перехід до педагогіки партнерства, заснованої на взаємній повазі до особистості, праві вибору й відповідальності за прийняті рішення усіх її суб'єктів діяльності.

Впровадження педагогіки партнерства у сучасній школі ґрунтується на принципах гуманізму, творчого підходу до розвитку особистості й особистісно-орієнтованій моделі навчання, заснованої на ідеології дитиноцентризму [4, с. 18]. Розглядаючи педагогіку партнерства як вектор гуманного й творчого підходу до кожного учасника освітнього процесу, у котрий раз звертаємося до невичерпного джерела мудрих ідей Василя Олександровича Сухомлинського.

Принципи партнерської педагогіки й ідеї дитиноцентризму є вихідними положеннями спадщини видатного українського педагога. У творі «Серце віддаю дітям» він наголошував, що учитель наближується до дитини за рахунок великої любові й писав: «Мова йде не про інстинктивну любов, не облагороджену життєвою мудрістю, що приносить інколи дитині велику біду. Мова йде про мудру людську любов, одухотворену глибоким знанням людського, розумінням усіх слабких і сильних сторін особистості – любов, що застерігає від нерозсудливих вчинків і надихає на дії чесні, благородні. Любов, що вчить жити, – така любов нелегка, вона вимагає напруження всіх сил душі, постійної віддачі їй. Разом із тим любов до дітей дає вихователю наснагу...» [7, с. 68].

Свою гуманістичну педагогіку В. Сухомлинський впроваджував у процесі управлінської діяльності. Як директор школи він багато зусиль докладав до створення сприятливого мікроклімату в закладі, що забезпечувало умови для зростання духовності як вчителя, так і дитини, її думок, почуттів, волі, що забезпечувало розвиток творчих сил в умовах колективної співпраці.

Налагоджуючи стосунки в процесі навчання В. Сухомлинський зацікавлював учнів спільними справами, робив їх рівноправними й свідомими учасниками освітнього процесу. У «Школі радості», яка діяла під блакитним небом, на зеленій травичці, під гіллястою грушою, біля виноградника, на зеленому лузі, на кургані, у першу зустріч Сухомлинський запропонував дітям зняти черевики й піти босоніж, як вони звикли ходити. Діти йдуть до виноградної алеї, вчитель уводить їх у дивовижний світ думки, співпраці, творчості й говорить: «Ось тут і починається наша школа. Звідси будемо

дивитися на блакитне небо, сад, село, сонце...». Педагог добирає необхідні методи: «Я розповідаю казки й одночасно малюю її...» [6, с. 31].

В основу партнерства в сучасній школі також покладено спілкування, взаємодію та співпрацю між учителем, учнем і батьками. Учитель має бути другом, а сім'я – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини. Для ефективної взаємодії з батьками необхідно створити відповідні умови, а саме: забезпечити їх готовність до співпраці зі школою на паритетних засадах, розуміння можливостей та особливостей впливу школи та родини на дитину тощо.

Співпраця учителів, учнів і батьків у педагогічній системі В. Сухомлинського носила цілісний, дієвий характер, цьому є чимало прикладів, зокрема: «Сад Матері» – яблуні, груші, абрикоси, вишні, черешні, сливи, горіхи, персики, висаджені старшокласниками, батьками та вчителями, разом із Василем Олександровичем, який і дав назву саду; діяльність «школи для батьків», до якої батьки записувались за два роки до вступу їхньої дитини до школи; розроблені педагогом поради з основ взаємодії з батьками тощо. Він писав: «Час і батькам, й вчителям глибоко усвідомлювати, що ні школа без сім'ї, ні сім'я без школи не можуть справитися з найтоншими, найскладнішими завданнями становлення людини» [5].

Педагогіка партнерства потребує оновлення освітнього середовища, в якому б переважали діалог, взаємодовіра, підтримка, активна співпраця у груповій, ігровій, проєктній, дослідницькій діяльності. Прикладами позитивного впливу на освітнє середовище є започатковані Василем Сухомлинським мандрівки до джерел думки та мови, подорожі до першоджерел живого слова, створення «кімнати казки» та складання казок і оповідань учнями, інші форми роботи в Павлиській школі, які відкривали простір для творчої діяльності учнів, збагачення їх дитячої душі, проявів людської величі та краси. Вирішальне значення в організації освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства відіграє компетентний вчитель. В. Сухомлинський надавав великого значення учителю, його професії, вважаючи її людинознавством, постійним проникненням у складний духовний світ людини.

Невичерпним джерелом у вирішенні завдань реформування освіти є використання педагогічних ідей В. Сухомлинського, все життя якого було присвячене вихованню людини – всебічно і гармонійно розвиненої, свідомої і активної. Його педагогічна й творча спадщина не просто продовжує жити – вона й сьогодні допомагає жити і працювати людям всього світу. Адже усі твори видатного педагога й керівника освітнього закладу – золоті розсипи вистражданих і вивірених педагогічних думок, знахідок, спостережень, рекомендацій.

Найбільшу мудрість виховання людини В. Сухомлинський бачив у культурі спілкування. Слово педагога є найважливішим інструментом впливу

на дітей. Саме тому основними вимогами, яких потрібно дотримуватися на уроках є логічність викладу матеріалу, правильність щодо фонетики й граматики, емоційність, виразність, багатство мовних засобів. Джерелом бажання вчитися є успіх, досягнутий у навчанні» [2, с. 157]

Як у минулі часи, так і дотепер школі потрібен учитель, який би виконував свою роботу професійно. Його характерні риси: професіоналізм, упевненість у собі, оптимістичне сприйняття світу, заповзятість, творчість. Такому вчителеві притаманне чуття педагогічної реальності. Він готовий завжди опанувати нові форми, методи, технології навчання й виховання, що дає йому впевненість у завтрашньому дні. Такий учитель утверджує оптимістичний підхід до дійсності, стійкий у стресових ситуаціях, сам соціалізується в умовах кризи і допомагає соціалізуватися учневі.

Сьогодні, коли відбувається процес відродження національної школи України, важливого значення набуває виховання вільної, незалежної, мислячої особистості. Не забуваймо, що майбутні громадські і державні діячі нашої незалежної держави ще сидять за шкільною партою, а це повинно кликати кожного вчителя до творчого неспокою, вивчення та впровадження в практику роботи педагогічної спадщини великого педагога з Кіровоградщини. Всім своїм життям, своєю самовідданою працею В. О. Сухомлинський став для педагогів та керівників та освітніх менеджерів прикладом відданості благородній справі виховання підростаючого покоління.

Бібліографія

1. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / zag. red. Bibik N. M. K.: TOB «Vidavnicnij dim «Plejadi», 2017. 206 s.
2. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа. Розмова з молодим директором. *Вибрані твори : в 5 т.* К. : Рад школа, 1977. Т. 4. С. 7-626.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори : в 5 т.* К.: Рад школа, 1977. Т. 3. С. 7-279.
4. Сухомлинський В. О. Як любити дітей. *Радянська школа.* 1967. № 7. С. 68–74.
5. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. *Вибрані твори: в 5 т.* Т. 3. К. : Радянська школа, 1977. С. 290-589.
6. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. *Вибрані твори: в 5 т.* Т. 2. К. : Радянська школа, 1976. С. 147–417.
7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: в 5 т.* К.: Радянська школа, 1977 .Т. 3. С. 9 – 279.

НЕСТАНДАРТНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ У СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ПРАВДА Ольга

*(студентка II курсу другого (магістерського рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **Н. М. Цуканова***

Анотація. У статті розглянуто погляди українського педагога В. О. Сухомлинського на проблему використання нестандартних форм навчання в початкових класах. Зосереджено увагу на особливості методики уроків В. О. Сухомлинського; визначення умов, проведення та підготовки нестандартних уроків.

Ключові слова: нестандартні уроки, нетрадиційні уроки, молодший школяр, початкова школа, В. О. Сухомлинський.

В освітньому просторі України відбуваються кардинальні перетворення, зумовлені процесом реформування освіти. Завдання педагога полягає в тому, щоб вивчити індивідуальні особливості дитини та створити для кожного учня оптимально-сприятливі умови для всебічного розвитку. Для здійснення цієї мети потрібно підвищити ефективність уроку різними способами і засобами навчання. Сучасна система шкільного виховання потребує оновлення, зокрема завдяки урізноманітненню форм навчально-виховної роботи.

У процесі становлення сучасної національної школи в Україні особливої актуальності набувають численні ідеї українського педагога В. О. Сухомлинського.

Звернення до його педагогічних поглядів є закономірним, оскільки положення і висновки педагога щодо формування всебічно розвиненої особистості, зокрема і шляхом використання нестандартних форм навчання, молодшого школяра, спираються на його багаторічні дослідження, апробовані та втілені у шкільній практиці, мають прогностичний характер, а відтак можуть бути невичерпним джерелом для розв'язання актуальних освітніх проблем.

Нестандартні форми навчання, які з'явилися як альтернатива традиційним нормам, є ніщо інше, як розвиток пройденого руху вперед з опорою на практичний вчорашній досвід, удосконалений з урахуванням сучасних особливостей та інтересів учнів. Велика частина нестандартних уроків – це ніщо інше, як інтерактивні вправи, ігри, ситуації тощо.

В. О. Сухомлинський писав: «...дуже велике значення має ігровий елемент у процесі навчання. У мене є шістьсот «казкових» слів, які часто повторюються в дитячих казках. Ми з дітьми протягом чотирьох років

навчання в початковій школі маюємо кілька десятків казок, під ними діти роблять підписи, в які входять ці шістсот слів» [4, с. 38].

Казці педагог приділяв особливе значення. У Павлівській середній школі вперше створена Кімната Казки, оздоблена казково-фантастичними декораціями, з іграшками та малюнками відомих дітям казкових героїв. При цьому кімната була незвичною не лише за інтер'єром, але й за змістом діяльності дітей у ній. У цікавій доброзичливій атмосфері проходили уроки: молодші школярі поринали в світ Казки. Також переважну більшість казок учні розігрували на сцені. Поступово у процесі занять серед природи та в Кімнаті Казки накопичувався позитивний досвід дітей, на основі якого учнів спонукали до усного складання казок. У меморіально-педагогічному музеї В. О. Сухомлинського у Павлівці зараз зберігається 70 томів дитячих казок. Досвід ученого у цьому аспекті в наш час використовується у багатьох школах України та закордоном [5, с. 138].

На переважній більшості уроків у початкових класах у Павлівській школі робота починалась з практичного застосування знань, здобутих раніше. Чим яскравіше виступає в роботі учнів практичне використання знань, тим більше можливостей для перевірки знань і тим менша потреба в їх спеціальній перевірці [6, с. 63].

Одне з найважливіших завдань школи, зауважував В. О. Сухомлинський, «навчити користуватися знаннями. Якщо набуті уміння і навички тільки засвоюються і не застосовуються на практиці, навчання поступово виходить зі сфери духовного життя дитини, неначе відділяється від її інтересів» [2, с. 422].

Таким чином, великого значення педагог надавав дослідницькій діяльності учнів. В. О. Сухомлинський підкреслював: «Дуже важливо, щоб мислення учнів ґрунтувалося на дослідженні, пошуках, щоб усвідомленню наукової істини передувало нагромадження, аналіз, зіставлення і порівняння фактів. Спостерігаючи явища і картини природи, дитина оволодіває формами й процесами мислення, збагачується поняттями, кожне з яких сповнюється реальним змістом причинно-наслідкових зв'язків, помічених гострим зором допитливого спостерігача» [6, с. 496].

Педагог наголошував на важливості дослідницького підходу у навчанні: «Учневі не дають готових висновків, правильності тієї чи іншої істини. Учитель дає учням можливість висунути кілька можливих пояснень. В самій дійсності шукати підтвердження й спростування кожної з висунутих гіпотез. Знання при цьому не пасивно засвоюються, як звикли говорити учителі, а здобуваються активними зусиллями. Тому такі знання стають переконаннями, і учні дорожать ними» [3, с. 58].

Василь Олександрович зазначав, що виняткового значення треба надавати дослідницькому характеру розумової праці: спостерігаючи, думаючи, вивчаючи, зіставляючи, діти знаходять істину або ж бачать, що для відкриття істини потрібні нові спостереження, потрібне читання, експериментування: «Учити так, щоб знання добувалися за допомогою наявних уже знань – у цьому, на мій погляд, полягає найвища майстерність дидакта» [4, с. 48].

Видатний педагог наголошував, що добувати знання – це означає відкривати істину, відповідати на запитання. І потрібно добиватися, щоб в учнів виникло це запитання. Для цього, під час підготовки до такого уроку, педагог має продумати матеріал «під таким кутом зору – знайти ті непомітні з першого погляду вузлики, де відбувається зчеплення причинно-наслідкових зв'язків, з яких і народжуються запитання» [4, с. 49].

Не можна не звернути увагу на оригінальності та нестандартному підході до запропонованих В. О. Сухомлинським «уроків мислення» в природі. Пізнавальний аспект цих уроків поєднувався із грою. Метою таких нестандартних уроків було ознайомлення дітей з навколишнім світом, з різними явищами природи та екологічне виховання учнів початкової школи. А це ніщо інше як сучасні нестандартні форми навчання з використанням гри, спостереження, дослідницького та проблемного навчання, екскурсії, інтегровані уроки. Зараз багато вчителів впроваджують такі уроки в свою практику.

Нестандартність таких уроків вимагає від учителя ретельної підготовки до їх організації та проведення:

- головним стратегічним напрямом такого уроку має стати постійне звертання до емоційно-чуттєвої сфери дитини;
- процес навчання, його якість та інтенсивність значною мірою залежать від культури сенсорного сприймання;
- потрібно підносити дитяче сприймання на належний емоційно-образний рівень та організовувати оцінну діяльність учнів налагоджуючи безпосередній контакт із природою [7, с. 8].

В. О. Сухомлинський наголошував на значенні нестандартних форм у навчальному процесі. Він звертав увагу на необхідність використання нестандартних, «творчих» видів роботи для того, щоб викликати інтерес до знань в учнів. «У багатьох розумних від природи, обдарованих дітей і підлітків інтерес до знань пробуджується лише тоді, коли їх рука, кінчики пальців включаються в творчу працю» [4, с. 483].

Як і багато сучасних педагогів, В. О. Сухомлинський наголошував на тому, що такі уроки не можуть відбуватися постійно. Адже нестандартні уроки потребують більше часу та сил педагога під час підготовки до них. Недарма В. О. Сухомлинський казав, що до хорошого уроку треба готуватися все життя.

Як наголошував В. О. Сухомлинський: «В основу системи навчання треба покласти яскраву думку, живе слово і творчість дитини» [3, с. 340]. Педагогічні ідеї Василя Сухомлинського є джерелом для удосконалення сучасної системи освіти та покращення ефективності уроку. А його спадщина – приклад майстерної творчої роботи вчителя.

Бібліографія

1. Романишин І. Розвиток мислення молодших школярів у контексті ідей В. Сухомлинського. *Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка*, 2002. №5. С. 62–66.

2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. К.: «Радянська школа», 1997. Т. 3. 670 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. К.: «Радянська школа», 1997. Т. 5–637 с.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. К.: Радянська школа, 1988. 310 с.
5. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа: Вибрані твори: в 5 т. Т. 4. К.: Рад. шк., 1977. С.206 – 300.
6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Вибрані твори: в 5 т. К., 1976. Т. 2. 656 с.
7. Сухорукова Г. Уроки мислення серед природи (естетичні комплекси за В. О. Сухомлинським). *Дошкільне виховання*. 2003. № 9. С. 7–9.

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА-МАЙСТРА

РАЙНІЧ Маргарита

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **Н. М. Андросова***

***Анотація.** У статті співставлено ідеї Василя Олександровича Сухомлинського щодо становлення педагогічної майстерності та їх реалізації під час реформування освіти; виокремлено чинники педагогічної майстерності, які є актуальними і сьогодні.*

***Ключові слова:** педагогічна майстерність, педагогічна культура, спадщина В. Сухомлинського.*

Постановка проблеми. Динамічний, комунікативний, високо компетентний – саме таким має бути сучасний вчитель у сучасній школі. Його статус, імідж залежить від педагогічної майстерності. Система педагогічної освіти передбачає формування, поглиблення та вдосконалення професійних компетенцій вчителя. Формами професійного зростання є стажування, семінари, практикуми, тренінги і майстер-класи. Завдання сформувати гідного педагога, професійний розвиток якого відповідає державним стандартам в галузі освіти є актуальними і досі. Знайти рішення цієї проблеми можна з допомогою педагогічного досвіду Василя Олександровича Сухомлинського, чия творча спадщина має велике теоретичне і практичне значення.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Педагогічна спадщина Василя Олександровича Сухомлинського є настільки унікальною, що з кожним роком не лише вітчизняні, а й закордонні науковці звертають на неї все більше й більше уваги. До рис вчителя, на думку В. О. Сухомлинського,

можна віднести умовні «звання»: фаховий вчитель-предметник, який керується саморозвитком; людина, яка організувала не лише процес пізнання, а й виховання; психолог, який вивчає задатки кожного учня. Педагогічна спадщина Сухомлинського, свого часу, була предметом дослідження таких вчених: І. А. Зязюна, В. А. Кан-Калика, В. М. Кларіна, В. Г. Кузя, М. І. Махмутова, М. М. Поташника, О. В. Сараєвої та ін. [3].

Судячи з аналізу наукових досліджень, проблема формування педагогічної майстерності є актуальною і зараз. Саме фраза «Усе нове – це добре забуте старе» ідеально підкреслює цінність ідей Сухомлинського про педагогічну майстерність.

Мета статті – проаналізувати педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського, розглянути висвітлення ідей щодо формування педагогічної майстерності вчителя сучасної школи, виокремити професійні якості вчителя та умови розкриття потенціалу педагога.

Виклад основного матеріалу. Образ вчителя зазнає значної зміни: НУШ, освітня реформа, запити суспільства, конкуренція – усьому цьому потрібні готовність та бажання до змін. І саме тому, гуманістичні ідеї Василя Сухомлинського не припиняють бути актуальними: вони були такими за його часів і є такими зараз.

Звернімося до спадщини В. Сухомлинського. Майстерність педагогічна – «...високе і таке, що постійно удосконалюється, мистецтво виховання й навчання, доступне для кожного педагога, який працює за покликанням і який любить дітей» [1, с. 48]. А. Луцюк відмічає, що власний досвід Сухомлинського – універсальний і його праці є скарбницею. Особливо справляє враження те, що багато творів В. Сухомлинського такі, що читаються з будь-якої сторінки. Із захватом читаєш авторські поради, коли розумієш їх глибину.

Наведемо приклад, у якому Василь Олександрович пише, що навчання – це «обмін духовними цінностями, взаємна віддача сердечної доброти, співчуття. Усе шкільне життя повинно бути пройнятим духом гуманності» [4, с. 496]. У книзі «Сто порад учителям» знаходимо: «...щоб стати справжнім вихователем, треба пройти школою сердечності... Це одна з найтонших речей у нашій педагогічній справі. Якщо ви наполегливо оволодіваєте нею, ви будете справжнім майстром» [6, с. 11].

Учитель повинен поєднувати у собі майстерність та духовність людини, адже сучасний ринок освіти цінує якість: мало просто знати свій предмет – необхідно бути незвичною особистістю, бути здатною на «суб'єкт-суб'єктні» відносини. Фраза «граючись учимося» є актуальною не тільки для початкових класів, й не лише для освітнього закладу.

Ще одним важливим чинником професійного становлення, за В. Сухомлинським, є саморозвиток, особливо через читання. І не тільки фахової літератури. «Удосконалення педагогічної майстерності кращих учителів, – писав В. Сухомлинський, – якраз і зумовлене тим, що систематичне читання безперервно наповнює море їхніх знань» [6, с. 32]. Однією з рекомендацій від Сухомлинського була порада про створення

власної бібліотеки педагогом і наповнення її книгами з проблем науки, виховання, психології [6, с. 118]. У сучасному розумінні це може бути власний сайт, блог або відео канал з науковими джерелами.

В. Сухомлинський бачив в учителів «головного світоча інтелектуального життя школяра, бо породжує в дитини потяг до знань, повагу до науки, культури» [4, с. 49]

Сухомлинський уважав: кожен рік педагогічної праці має збагачуватися новими технологіями, методами та методичними прийомами роботи.

«Запозичення найкращого досвіду – це... перенесення ідеї. Щоб навчатися в кращих майстрів, треба в чомусь переконатися» [3, с. 136].

Давайте вчитася в слова В. Сухомлинського, які стали крилатими і не потребують додаткових коментарів [5]:

1) «Програми в усіх школах одні й ті ж, підручники однакові, але школи різні, тому що різні вчителі. Школа – це передусім учитель»;

2) «Учитель, що має 25–30-річний стаж педагогічної роботи, повинен бути бадьорим, невтомним, для нього має бути не тягарем, а задоволенням піти з дітьми в похід, заночувати під копицею пахучого сіна, тобто... вони (педагоги) повинні бути діяльні, повні енергії, творці нових духовних цінностей»;

3) «Учитель готується до хорошого уроку все життя... Така духовна і філософська основа нашої професії й технологія нашої праці: щоб дати учням іскорку знань, вчителів треба ввібрати ціле море світла».

Ось, чому спадщина Сухомлинського є не тільки теоретичною базою, а ще й досвідом на практичному фундаменті. Особливої уваги заслуговує саме його праця «Сто порад учителям». Це ніби кодекс вчителя – не лише початківців, але й педагогів із досвідом.

Слід виокремити 46-у пораду: «Удосконалення педагогічної майстерності – це передусім самоосвіта, особисті ваші зусилля, спрямовані на підвищення вашої культури праці і в першу чергу культури мислення... Чим більше ви вивчаєте й спостерігаєте досвід своїх старших колег, тим більше необхідні вам самоспостереження, самоаналіз, самовдосконалення, самовиховання. На основі самоспостереження, самоаналізу у вас народжуватимуться власні педагогічні ідеї... Це одна з дуже важливих закономірностей педагогічної праці. Вона змушує думати про перспективу» [6].

Хороший учитель – творчий учитель, ці поняття взаємопов'язані одне з одним. Саме тому, аби допомогти розкрити творчий потенціал вчителя і створити умови для подальшого його розвитку, Сухомлинський як директор школи виховував, формував, розвивав творчий потенціал кожного вчителя своєю позицією, своїми переконаннями своєю працею [6, с. 500].

Василь Олександрович створив систему шкільно-сімейного виховання, у якій психологія та педагогіка є наукою для всіх – і для вчителів, і для батьків. Розвиток інтелектуального багатства вчителів міг відбуватися завдяки індивідуальному читанню, постійно діючій виставі, новинам наукової і художньої літератури, цікавим лекціям, які директор готував, досвідченим вчителям та вченим, які постійно відвідували школу [2, с. 120].

Висновки і перспективи подальших розвідок напруму. Отже, творчість та майстерність майбутнього вчителя залежить не лише від певних особистих якостей, любові до дітей, але й від творчого керівника, який допомагатиме, а можливо й розкриє творчі задатки та здібності вчителя.

Важливим фактором є умови, в яких вчителю доводиться працювати, педагогічний колектив і керівник, що переймається долею вчителя. За сприятливих умов і врахування всіх складових, кожен вчитель зможе стати професіоналом у своїй праці.

Бібліографія

1. Гриньова В. М. Педагогічна майстерність учителя: навч. посібник. Вид. 2-е, випр. і доп. Харків, «ОВС», 2006. 224 с.

2. Кузь В. Т. Педагогіка В. О. Сухомлинського – педагогіка ХХІ століття. Педагогіка і психологія. 2000. С. 113–127.

3. Василь Сухомлинський: життєвий шлях та педагогічні погляди / В. Кузьменко [та ін.] Вид. 3-є, перероб. і допов. Херсон: КВНЗ «Херсон, академ. неперерв. освіти», 2018. 151 с.

4. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи. *Вибрані твори : в 5 т.* К: Радянська школа, 1977. Т. 4. 638 с.

5. Цитати Сухомлинського про вчителя. URL: <https://vseosvita.ua/library/citati-suhomlinskogo-pro-vcitela-53491.html> (дата звернення 16.09.2023).

6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Київ: Рад. школа, 1988. 304 с.

СПІВЗВУЧНІСТЬ ПЕДАГОГІКИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО З СУЧАСНОЮ УКРАЇНСЬКОЮ ШКОЛОЮ

САВЕНКО Анастасія

*(студентка 2 курсу першого бакалаврського рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Н. М. Андросова

Анотація. У тезах проаналізовані спостереження в сучасній початковій школі та їх співзвучність ідеям Василя Сухомлинського. Наголошено на особливостях формування в першокласників уміння вчитися: вміння читати, писати, спостерігати явища навколишнього світу, думати, висловлювати свою думку.

Ключові слова: Сухомлинський, педагогіка, педагогічна майстерність, початкові класи, сучасна школа.

Життєвий шлях, педагогічна діяльність та книги, наповнені яскравим досвідом В. О. Сухомлинського – педагогічний скарб для сучасних вчителів, де були висвітлені пошуки того правильного, гуманістичного, освіченого вчителя, який розвивав би та беріг неповторність кожної дитини. Книги великого педагога, такі як «Сто порад учителю», «Серце віддаю дітям» – це важливий орієнтир, дороговказ, який допомагає знайти правильний шлях вчителю до своєї, неповторної особистості кожного учня.

Вже усталеним є бачення школи як закладу освіти, що призначений забезпечувати навчальний простір і середовище для навчання учнів під керівництвом вчителя. Перекликаючись із ідеями Сухомлинського, сучасна школа стає освітнім закладом, де виховуються і навчаються не тільки учні, а й учителі. Така школа має багато переваг: навчання за допомогою інноваційної техніки, постійне самовдосконалення, реформа «Нова українська школа», метою якої є не просто надати нові знання, а сформувати в учнів уміння застосовувати знання й навички у повсякденному житті. Найважливішою її перевагою є те, що школа не проходить шлях помилок та хиб у пошуках кращого навчання. Вона вже увібрала в себе усі найкращі поради, рекомендації та настанови.

Саме у таких школах отримали можливість пройти навчальну практику «Перші дні дитини в школі» студенти спеціальності Початкова освіта ЦДУ імені Володимира Винниченка. У закладах, де прислухаються до думки учнів, вчать не боятись помилятися, де панує співпраця та взаєморозуміння.

Найскладнішими етапами для другокурсників, як спостерігачів і майбутніх вчителів, були моменти прояву адаптації учнів, організація класу й усвідомлення того, що попередня соціалізація дітей була на мінімальному рівні. В. О. Сухомлинський говорив: «Навчання в перші місяці і роки шкільного життя не повинно перетворитися в єдиний вид діяльності». Саме тому, кожен урок був грою, насиченою, цікавою і захоплюючою, але водночас здійснювалось поступове прищеплювання навичок тривалої розумової діяльності. Розвиток наполегливої праці, наприклад, під час наведення пунктирної лінії або уважні рухи олівцем, що не виходять за контур малюнку.

«Діти не переказують моїх слів, а висловлюють своє. Думка живе, збагачується, у дитини виробляється уміння думати, вона переживає почуття радості мислення, яке не можна ні з чим порівняти, насолоду від пізнання. Вона відчуває себе мислителем». Це одне із завдань сучасної школи – навчити говорити дитину власну думку. Слово – це перше, що чує учень. Це перший важливий крок пізнання об'єктів, предметів, речей, явищ навколишнього світу і себе.

Типова ситуація, яка була у школах – це байдужість учнів до слова вчителя. Василь Олександрович пояснив: «Дитина стає байдужою,

несприйнятливою до слова, якщо слово не живе в її душі як засіб творчості, якщо вона тільки заучує чужі думки і не творить своїх та не виражає їх словами». Тому сучасні вчителі, що володіють майстерністю, спрямовують усі свої сили на розвиток «власного слова» кожного учня.

Сучасна школа має на меті подолати прогалини у знаннях, які виникають через різноманітні фактори. Саме тому, більшість вчителів використовують диференціацію у навчанні, щоб допомогти «важким учням» (як говорив В. О. Сухомлинський) оволодіти навчальним матеріалом.

«Дуже важливе вміння вчителя – правильно визначити в програмі ті «вузли» знання, від міцності яких залежить розвиток мислення, розумових здібностей, уміння користуватися знаннями» – цей вислів Василя Олександровича якнайкраще характеризує диференціацію у навчанні. Її головною ідеєю є врахування індивідуальних можливостей, інтересів, схильностей кожного учня під час навчання. Така організація освітнього процесу дає змогу навчити і виховати кожного, незалежно від розумових здібностей.

Усі вищенаведені порівняння є прикладом співзвучності педагогіки Сухомлинського із сучасною українською школою. Його поради, пройшовши крізь роки, будуть завжди актуальними для справжніх вчителів, що вдосконалюються, хто прагне і виховується разом із дітьми.

Досвід педагогічної діяльності В. О. Сухомлинського для сучасної школи становить джерело натхнення, відповіді на більшість питань, які виникають під час наполегливої праці.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: В 5 т.* Т.3. Київ: «Радянська школа», 1977.
2. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. *Вибрані твори: В 5 т.* Т. 2. Київ: «Радянська школа», 1976.
3. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. К.: Магістр-S, 1997. 256 с. (Розділ 4. Диференціація навчання на всіх етапах уроку. С. 39–57).

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ГРИ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

САМОЛЮК Едуарда

*(студентка II курсу другого (магістерського рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Н. М. Цуканова

Анотація. У статті розкрито особливості використання гри з метою розвитку розумових здібностей дітей молодшого шкільного віку; розглянуто деякі погляди В. О. Сухомлинського на використання гри в навчально-виховному процесі.

Ключові слова: розумовий розвиток, дидактична гра, вплив гри на розвиток розумових здібностей, навчальна гра, В. О. Сухомлинський.

Постановка проблеми. Найважливіше завдання сучасної освіти полягає у формуванні особистості, яка має високий рівень розумового розвитку, здатна ефективно засвоювати знання і застосовувати їх на практиці. У період активних перетворень у педагогіці, пошуку шляхів гуманізації виховно-освітньої роботи з дітьми та побудови нових моделей взаємодії дорослого і дитини, увагу вчених і практиків звернено до ігрової діяльності. Дослідження вітчизняних психологів (Леонтєва А. Н., Ельконіна Д. Б.) показали, що розвиток дитини відбувається у всіх видах діяльності, але, перш за все, у грі.

Дитяча гра – це діяльність, спрямована на орієнтування в предметній і соціальній дійсності, в якій дитина відображає враження від їх пізнання. У вивченні даної проблеми особливо актуальності набувають теоретичні розробки і практичний досвід видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського, який виокремлював дидактичну гру як ефективний засіб розумового розвитку учнів початкових класів.

Аналіз досліджень. Використання дидактичної гри як засобу розвитку розумових здібностей дітей дошкільного віку сягає своїм корінням далеко в минуле. Так, традиція широкого використання дидактичних ігор з метою виховання та навчання дітей, що склалися в народній педагогіці, отримала свій розвиток в працях учених і в практичній діяльності багатьох педагогів минулого Ф. Фребеля, М. Монтессорі, Є. Тихеєвої, А. Сорокіна та ін. У радянській же педагогіці система дидактичних ігор була створена в 60-ті роки у зв'язку з розробкою теорії сенсорного виховання. Її авторами є відомі педагоги та психологи: Л. Венгер, А. Усова, В. Аванесов, А. Леонтєв, Д. Ельконін та ін. В останній час пошуки вчених (З. Богуславська, О. Дяченко, Н. Веракса, Е. Смирнова, А. Бондаренко, В. Рижук, Н. Короткова та ін.) йдуть

у напрямку створення серії ігор для повноцінного розвитку дитячого інтелекту.

Мета статті. На основі вивчення науково-педагогічної спадщини В. Сухомлинського розкрити погляди педагога на особливості застосування гри у навчально-виховному процесі з метою розумового розвитку учнів початкової школи; обґрунтувати значення досвіду видатного педагога для сучасної освітньо-виховної практики.

Виклад основного матеріалу. Аналіз праць згаданих науковців дає змогу стверджувати, що розумовий розвиток – це ступінь розвитку в дитини пізнавальних процесів (сприймання, мислення та мовлення, пам'яті й уваги). Сформованість умінь міркувати, обґрунтовувати свої думки, виявляти інтерес до пізнання навколишнього середовища, здатність швидко і правильно розуміти те, що їй говорять, вибудовувати власні судження, користуватися поняттями й узагальненнями [2, с. 23].

На думку В. Сухомлинського, розумове виховання – це «надбання знань і формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, вироблення культури розумової праці, виховання інтересу й потреби в розумовій діяльності, у постійному збагаченні науковими знаннями, у застосуванні їх на практиці» [3, с. 258].

Розумове виховання відбувається в процесі надбання знань, але не зводиться лише до їх накопичення.

Найважливішим засобом розумового виховання є навчання, у процесі якого відбувається розумовий розвиток. «Як без азбуки людина не може читати, так без розумового розвитку, без гнучкої, живої думки неможливе розумове виховання» [3, с. 215].

У своїх працях Василь Олександрович показав, що успіх розумового виховання залежить від багатьох факторів: від інтелектуального багатства всього шкільного життя; від духовного багатства вчителя, його кругозору, ерудиції, культури; від змісту навчальних програм і характеру методів навчання; від організації розумової праці на уроках і вдома.

Одним із методів навчання є дидактична гра, якій В. Сухомлинський надавав великого значення: «У грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається живлючий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості» [4, с. 181].

У проаналізованих документах, таких як Закон України «Про дошкільну освіту», «Концепція дошкільного виховання в Україні» та ін. вказано, що гра є засобом виховання і навчання. У Концепції дошкільного виховання в Україні, «роль гри в педагогічному процесі зумовлена її функцією – творчою інтеріоризацією дітьми власного досвіду пізнання навколишнього середовища. Гра сприяє формуванню у дітей ієрархічної структури мотивів, які становлять основу морального спрямування особистості. Вона є ніби першим щаблем в досягненні моральних взаємин, підпорядкуванні мотивів, які продовжують діти і поза грою. Гру проводять для спонукання дітей до таких учинків, мотивів,

взаємин, які не використані в реальній дійсності, для невимушеного усвідомлення знань, моральних норм, для застосування способів їхнього пізнання й перетворення. Крім того, гра – найлегший ступінь для усвідомленого оволодіння надбанням культури, досвідом людських взаємин, знаннями, способами діяльності тощо» [1].

На перший погляд гра здається легкою, та насправді вона потребує, щоб дитина яка грається віддавала грі максимум своєї енергії, розуму, витримки, самостійності. В. О. Сухомлинський з цього приводу пише: «Тисячу разів сказано: навчання – праця, і його не можна перетворювати на гру. Та не можна поставити китайську стіну між працею і грою. Придивімося уважно, яке місце займає гра в житті дитини. Для неї гра – це найсерйозніша справа. У грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі здібності особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку» [4, с. 95].

Навчальна гра постійно стає напруженою працею і через зусилля веде до задоволення, вона є найприроднішою і найпривабливішою діяльністю для дітей. Саме в іграх розпочинається невимушене спілкування між дітьми. В. О. Сухомлинський підкреслює: «Дитина має справжнє емоційне й інтелектуальне життя тільки тоді, коли вона живе у світі ігор, казки, музики, фантазії і творчості. Без цього вона не краща за здавлену квітку» [4, с. 179].

У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно, розвивається увага, пам'ять, жадоба до знань. Задовольняючи свою природну невсипущу потреба в діяльності, в процесі гри дитина «добудовує» в уяві все, що недоступне їй в навколишній дійсності, у захопленні не помічає, що вчиться – пізнає нове, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює раніше набутий досвід, порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію. «Гра може полягати й у великому напруженні творчих здібностей, уяви. Без гри, розумових сил, без творчої уяви неможливо уявити повноцінного навчання», – пише В. О. Сухомлинський. Починається гра, на думку Василя Олександровича там, де є краса [4, с. 95].

Оскільки естетичне є провідною ниточкою будь-якої діяльності учня початкової школи, то воно, на думку В. О. Сухомлинського, поєднує гру й працю дитини. «Урочистий день початку збирання врожаю на шкільній ділянці – діти приходять святково одягнені; перші зрізані колоски стоять у вазі на столі, покритому скатертиною. У цьому – гра, сповнена глибокого змісту, – пише В. О. Сухомлинський, та гра втрачає виховну цінність тоді, коли вона штучно «прив'язується» до праці, і в красі не виявляється емоційна оцінка людиною навколишнього світу і самого себе» [4, с. 95–96].

У грі найповніше проявляється індивідуальні особливості, інтелектуальні можливості, нахили, здібності дітей. Гра належить до традиційних і визнаних методів навчання і виховання, дошкільників, молодших школярів і підлітків [2, с. 24]. Гра як метод навчання організовує, розвиває учнів, розширює їхні пізнавальні можливості, виховує особистість.

Отже, у системі сучасного навчання дидактичні ігри посідають чільне місце. Навчальна гра ефективно сприяє розвитку розумових здібностей школярів. У початковій школі ігрові форми навчання є досить ефективними,

якщо їх правильно організувати. Проблеми використання дидактичних ігор у розвитку розумових здібностей учнів початкової школи на сьогодні залишаються недостатньо вивченими, тому й потребують подальшого дослідження.

Бібліографія

1. Концепція дошкільного виховання в Україні (проект). К.: Освіта, 1993. 16 с.
2. Рижук В. І. Гра як метод навчання й виховання. *Початкове навчання та виховання*. 2005. №16. С. 20–25.
3. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. *Вибрані твори : в 5 т.* Т. 3. К. : Радянська школа, 1977. С. 281–582.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: в 5 т.* К.: Рад. школа, 1977. Т. 3. С. 95–98, С. 176–185.

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ І СУЧАСНА ШКОЛА

СІРЯК Олександра

(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Н. М. Андросова

Анотація. У статті наведено паралель ідеї роботи вчителя В. О. Сухомлинського й роботи вчителя сьогодення за програмою Нової української школи. Виділено аспекти реформованої школи й оновлені підходи до співпраці учасників освітнього процесу на засадах партнерства, гуманізму, розвитку творчості та демократії.

Ключові слова: В. О. Сухомлинський, школа, традиції, виховання, партнерство, творчість.

На сьогоднішній день активно працює реформа Міністерства освіти і науки із впровадження ідеї Нової української школи, або ж скорочено НУШ, яка почалася з 2017/2018 років. За основну мету взято створення школи, яку дітям хотітиметься відвідувати для навчання і яка формуватиме в учнів уміння застосовувати отримані знання у щоденному житті. До думки учнів тут прислухаються, навчають мислити різносторонньо, без страху висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами своєї держави. В той же час батькам подобається відвідувати школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння.

Подібні підходи В. О. Сухомлинський прагнув донести у своїх книгах, працях, які присвячувалися вихованню й навчанню молодого покоління, педагогізації батьків та під час викладання в середніх класах школи.

Відповідно до закону України «Про освіту» учні шкіл набуватимуть компетентностей, важливих для їхнього майбутнього, зокрема основні:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність.

Об'єднуючими факторами для всіх компетентностей є наскрізні вміння, які дадуть змогу в подальшому житті застосовувати в різних сферах життя:

- ✓ читання з розумінням,
- ✓ уміння висловлювати власну думку усно і письмово,
- ✓ критичне та системне мислення,
- ✓ здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність,
- ✓ вміння конструктивно керувати емоціями,
- ✓ оцінювати ризики,
- ✓ приймати рішення,
- ✓ розв'язувати проблеми,
- ✓ здатність співпрацювати з іншими людьми.

Василь Сухомлинський у своїх роботах доносив важливість гармонізації сімейного виховання учнів. Особливо те, що всебічний розвиток особистості можливий лише там, де два вихователя – школа й сім'я, які діють одночасно, поділяють одні й ті ж переконання, виходячи з тих самих принципів.

Робота вчителів сьогодні за програмою НУШ, як і вчителя Павлівської школи Василя Сухомлинського вибудована на співпраці з батьками, яка допомагає мамі й татові чи рідним дитини оволодіти основами батьківської педагогіки й мистецтва виховання.

У сьогоднішніх школах проводяться різноманітні заходи та свята, що допомагають розвинути дитячі якості, розважити вихованців та розгледіти в дітях потенціал до акторської гри, співу тощо. Так само й В. О. Сухомлинським були створені традиції, які передавалися з покоління в покоління у дитячому колективі (свято Весни, свято Зими, свята першого або останнього дзвоника). Це сприяє розвитку школярів як особистостей, без

жорстких рамок, проте у підтриманні одне одного, зменшивши кількість егоїзму у дітей.

Підводячи підсумок, зазначимо, що Василь Олександрович Сухомлинський, як і педагоги сучасних шкіл, використовують у роботі подібні методи: бесіди з вихованцями на різні теми, предметні гуртки (театральний, художній, спортивний та інші), свята, концерти, різноманітні ігри та інше.

Бібліографія

1. Про освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2018. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 15.09.2023).
2. Сухомлинська О. В. У пошуках справжнього. Х.: Атма, 2012. С. 5–22.
3. Сухомлинський В. О. *Вибрані твори: в 5 т.* К.: Вид-во «Радянська школа», 1977. Т. 4. 640 с.
4. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник. К.: Либідь, 2002. 560 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ І ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВУ

ТАМБОВЕЦЬ Ольга

*(студентка 3 курсу – молодший фаховий бакалавр
Спеціальність – 013 Початкова освіта)
Комунальний заклад «Жовтоводський фаховий
педагогічний коледж» ДОР*

Науковий керівник – канд. пед. н., викладач вищої категорії О. С. Рудчик

Анотація. У статті розглянуті основні положення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського про формування колективу з позицій можливостей їх практичного впровадження в сучасний виховний процес.

Ключові слова: педагогічна спадщина, В. О. Сухомлинський, виховання, педагог, колектив.

Теоретичні погляди і практичний досвід В. Сухомлинського з проблем виховання особистості в навчальному колективі найбільш повно відповідають вимогам сучасності, сприяють поглибленню гуманістичної спрямованості виховного процесу в загальноосвітній школі. Виходячи з цих міркувань, вважаємо, що цілісне дослідження цього аспекту педагогічної спадщини В. Сухомлинського є актуальною науковою проблемою, вирішення якої має велике значення для підвищення ефективності виховання в практиці Нової

української школи, оскільки концепція видатного педагога цілком вписується в процес гуманізації та демократизації сучасної української школи.

Метою дослідження є системний аналіз концепції виховання особистості в колективі та визначення шляхів його формування, відповідно до теоретичних поглядів і практичного досвіду В. Сухомлинського.

Дослідження творів педагога («Бачу людину», «Духовний світ школяра») дає змогу визначити, що важливим внеском у теорію та практику виховання в колективі і через нього є визначення педагогічної сутності та ознак дитячого колективу з позиції гуманістичної концепції виховання. Він розглядав колектив як складну, духовну, інтелектуальну, емоційну, організаційну спільність особистостей, що розвивається і діє на засадах поваги до кожної особи, визнання її самоцінності. У визначенні поняття «колектив» В. Сухомлинський пересуває політичні, діяльнісні акценти, які панували в його часи, на другий план, виходячи, насамперед, із його гуманістичної сутності. До специфічних ознак справжнього колективу педагог відносить наявність прагнення кожного його члена до спілкування з однолітками, їх інтелектуальну й духовну єдність; багатство стосунків; доброзичливість як домінуючу атмосферу, дух відповідальності за неї, співпереживання, спільну діяльність, яка спрямована на творення добра; гармонійне поєднання громадських і особистих інтересів.

Отже, виключно важливе значення має думка про необхідність виховання в учнів почуття поваги до інших, вміння співпереживати й співчувати товаришеві. В. Сухомлинський писав: «Як це важливо навчити маленьких дітей по очах, і за рухами, по розмові розглядати в оточуючих горе і радість, засмучення і тривогу, хвилювання і збентеження» [1, с. 21].

Аналіз педагогічних праць і досвіду видатного педагога дозволяє визначити теоретичні й практичні аспекти розробки ним головних шляхів створення виховуючого колективу. Це, передусім, спільна діяльність, праця, які збагачені духовними й моральними ідеалами. Виховний результат, на думку педагога, залежить від участі дітей у організації трудових справ, від злиття праці і духовного життя вихованців, від того, ким вони себе відчують – пасивними виконавцями чи активними діячами.

Як важливий шлях створення колективу педагог виділяє забезпечення добродійних відносин між дитячою спільнотою і довкіллям. Складний шлях формування колективу в його розумінні можна визначити так: взаємозв'язок розкриття сутності колективізму, стимулювання спільних емоцій і співпереживань, благородних вчинків. Фактично в цьому положенні концентруються кілька важливих шляхів створення колективу, але відповідно до того, як вирішує це питання В. Сухомлинський, їх розглядати один без одного неможливо. Педагог вважав за необхідне «позбавившись демагогії, точно визначити: за яких умов він (колектив) стає дійсно могутньою виховною силою» [2, с. 211].

Вагомим для створення колективу, за В. Сухомлинським, є індивідуальний педагогічний вплив на учнів із метою зміцнення їх стосунків з однолітками. Згуртування дітей, на думку педагога, залежить від уміння вчителя допомагати особистості усвідомити свої індивідуальні нахили та

виявити їх у практичній діяльності, збагатити колектив своїми ідеями, знаннями, справами, бути корисним для нього. В. Сухомлинський вважав особливо продуктивним шляхом створення колективу – розвиток традицій, пов’язуючи їх згуртовуючу роль з розвитком духовного життя колективу та особистою участю в них кожного учня.

У ході нашого дослідження ми дійшли висновку, що В. Сухомлинський зробив важливий внесок у розробку шляхів створення високоорганізованої, моральної, духовно багаті дитячої спільноти. Він позбавляє цю проблему авторитарних нашарувань, допомагає педагогам глибше бачити складний процес розвитку колективу і гармонійно, коректно спрямовувати його діяльність.

Бібліографія

1. Сухомлинский В. А. Вижу человека. *Литературная газета*. 1967. № 9. С. 19–27.
2. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра. *Вибрані твори: у 5 т.* К.: Рад. школа, 1976. Т. 1. С. 209-399.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

ТОМІЛЕНКО Юлія

*(студентка II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – д-р пед. наук, професор О. С. Радул

Анотація. *Висвітлено основні положення В. О. Сухомлинського про розвиток мислення молодших школярів. Проаналізовано невід’ємність мислення від пам’яті та основні складові: відчуття та сприймання. Описано важливість таких форм роботи у розвитку мислення за В. Сухомлинським: казка, музика, читання, мовлення, гра у шахи.*

Ключові слова: *мислення, розумовий розвиток, увага, когнітивні процеси, В. О. Сухомлинський.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та їх зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Складний і суперечливий процес оновлення сучасного суспільства, спрямований на пошук радикальних шляхів у політичній, економічній і духовній сферах, передбачає передусім зміни в освіті та вихованні. Необхідність створення суспільно-

активних і творчих особистостей вимагає наявності педагогів нового покоління, готових до впровадження інноваційних проєктів і застосування продуктивних, але гуманних методів роботи.

Особливе значення у формуванні мислення молодших школярів відводиться В. О. Сухомлинському, чий вплив відчутний не лише на теренах нашої країни, а й за її межами. Відомо, що розвиток мислення починається з розвитку культури відчуттів і сприймання. За словами Василя Олександровича, сприймання є ключовим психічним процесом, який дозволяє нам відтворювати образи предметів і явищ навколишнього світу у своїй свідомості, викликаючи відповідні почуття і емоції. Тому вчитель намагався навчити дітей ретельно спостерігати за найдрібнішими змінами в природі [2, с. 122]. Чим більше дитина зможе осмислити і запам'ятати, тим легше їй розуміти взаємозв'язки у навколишньому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню мислення та розвитку пізнавальних здібностей учнів початкової школи В. О. Сухомлинський присвятив ряд своїх праць. Серед найбільш відомих та провідних: «Серце віддаю дітям», «Як вчитись читати і писати», «Дайте дитині радість розумової праці», «100 порад учителю» (поради №21, 22, 23) та ін.

Педагогічну спадщину з розвитку пізнавальних здібностей учнів В. О. Сухомлинського досліджували та доповнювали численний ряд науковців. Зокрема: К. Нор, С. Падалка, П. Сікорський, Д. Герцюк, О. Сумченко та багато інших українських та зарубіжних науковців.

Формулювання мети статті. Провідною метою статті є визначення основних засад та особливостей розвитку мислення у відповідності положень В. О. Сухомлинського

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням здобутих результатів. Зміни, які спостерігаються в сучасному українському освітньому середовищі, відповідають загальним світовим тенденціям розвитку освіти. Вони вимагають від учителів переосмислення освітнього процесу та створення ефективних умов для розвитку критичного мислення учнів, як це передбачено в Концепції Нової української школи.

Ці зміни відображають і глобальні зміни у світовій освітній системі, які включають в себе більший акцент на розвиток критичного мислення, самостійності та творчості учнів. Учасники освітнього процесу, зокрема вчителі, мають адаптуватися до нових вимог і надавати студентам – майбутнім учителям можливість активно вивчати та аналізувати інформацію, розвивати власний підхід до розв'язання педагогічних завдань та проблем [2, с. 92].

У педагогічних працях В. О. Сухомлинського існує низка педагогічних поглядів і вимог до виховання та освіти молодого покоління. Він ставив перед учителями завдання формувати учнів, які не просто запам'ятовують факти, а й здатні мислити, аналізувати та розв'язувати проблеми виховання та навчання. Виховання таких особистостей, здатних до мислення, ставало однією з головних цілей та орієнтацій освіти.

Основна ідея полягає в тому, що організація освітнього процесу має спрямовуватися на розвиток мислення учнів. Це допоможе їм володіти

ключовими компетентностями, які необхідні для соціалізації та формування індивідуальності. У цьому контексті важливо навчити учнів аналізувати інформацію, критично оцінювати факти, розв'язувати завдання та приймати обґрунтовані рішення [4, с. 102].

Розвитку мислення В. О. Сухомлинський відводить особливе місце у своїх роботах, оскільки педагог вважає його одним із найбільш важливих процесів людини. Провідними складовими мислення педагог вважає сприймання та відчуття. Процес сприймання відображає, як предмети і явища навколишнього світу впливають на нашу свідомість і викликають у нас почуття та переживання.

У вихованні учнів початкової школи В. О. Сухомлинський спонукав їх бачити в звичайному щось незвичайне, шукаючи та відкриваючи причинно-наслідкові зв'язки. Він розумів, що розвиток органів чуття та сприймання впливає на рівень уваги учнів. Важливою була здатність дітей зосереджувати увагу та підтримувати її на певному рівні емоційного піднесення та інтелектуального натхнення [3, с. 88].

Для розумового розвитку дитини В. О. Сухомлинський рекомендує проводити спеціальні уроки мислення вже на дошкільному етапі, у дітей шестирічного віку, які незабаром стануть учнями. Ці уроки мислення включають в себе живе та безпосереднє сприймання образів, картин, явищ і предметів навколишнього світу, а також логічний аналіз, здобуття знань, розвиток розумових навичок та розв'язування завдань, які допомагають дітям з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки [3, с. 156].

Один із способів навчити дітей мислити – це використовувати природні об'єкти як засіб навчання. Наприклад, В. О. Сухомлинський рекомендує проводити екскурсії в природу протягом дня. Він акцентує, що в цьому навколишньому середовищі можна побачити два яскраво виражених типи мислення. Одні діти можуть спрямовувати увагу та зосереджуватися на окремому предметі чи явищі природи, ретельно аналізуючи його деталі та характеристики. Це вказує на логіко-аналітичне, або математичне мислення. Інші діти можуть бачити картину в цілому, сприймаючи всю красу та гармонію природи як одне ціле. Це є художнім, або образним мисленням [1, с. 43].

Крім того, В. О. Сухомлинський приділяв велику увагу ролі музики та казки у розвитку дітей. Він підкреслював, що музика є важливим джерелом розвитку розуму, а естетичні та інтелектуальні почуття, які виникають у дітей під впливом казок, стимулюють їхнє мислення та розвивають словесний аналіз. Казки відіграють важливу роль у формуванні абстрактного мислення дітей та надихають їх до активної діяльності та творчості [1, с. 45].

Василь Сухомлинський наголошував на тісному зв'язку між розвитком мислення та навичками читання. Він стверджував, що невміння розуміти й аналізувати текст, нездатність відокремити логічно завершені частини речення і недостатнє уявлення про зміст тексту позначаються не лише на успішності учнів, а й на їхньому розвитку мислення.

У «Школі радості», створеній В. О. Сухомлинським, велике значення приділялося грі в шахи. Він вбачав у цій грі засіб для гармонізації мислення, розвитку зосередженості та пам'яті. В. Сухомлинський рекомендував впроваджувати гру в шахи в життя початкової школи як складову розумової культури [3, с. 298].

Розвиток мислення за В. О. Сухомлинським також був тісно пов'язаний з розвитком пам'яті. Він вважав, що зберігання необхідних знань у пам'яті є важливою передумовою творчого мислення. Дитина з поганою пам'яттю має складності у мисленні та розв'язанні завдань. Тому відкладання основних знань у пам'яті на молодшому віці може призвести до неуспішності та відставання в подальшому навчанні [3, с. 303].

Василь Олександрович Сухомлинський наголошував на тому, що успішне навчання та розвиток мислення пов'язані зі створенням позитивних емоційних ставлень до знань і навчання. Емоції, такі як інтерес, захоплення, радість і задоволення, відіграють важливу роль у навчальному процесі. Вони можуть мотивувати учнів активно займатися навчанням, бути цікавими та відкритими до нових знань і ідей [4, с. 151].

Висновки і перспективи подальших розвідок напряму. Отже, наголосимо, що у відповідності положень В. Сухомлинського, основними складовими мислення є відчуття та сприймання. Також, педагог зауважував про невід'ємний зв'язок між розвитком мислення та навичками читання, підкреслюючи, що читання стимулює розумову активність. Гра в шахи рекомендувалася науковцем як інструмент для розвитку мислення, дисципліни та пам'яті. Зберігання знань у пам'яті було важливою передумовою розвитку мислення. Важливим аспектом у розумовому вихованні, на думку видатного педагога, є позитивні емоції, такі як захоплення та радість, які мотивують учнів до активного навчання та сприяють розвитку мислення. Гармонія розуму і серця допомагає сприймати навчання з радістю та розумінням. Використання природи та мистецтва, зі свого боку, сприяє розвитку образного та аналітичного мислення.

Бібліографія

1. Нор К. Ф. В. О. Сухомлинський про розумовий розвиток учнів молодшого шкільного віку. *Вип. 130. Педагогічні науки*. Миколаїв. 2018. С. 41-46
2. Реалізація ідей В. О. Сухомлинського в практиці роботи сучасних освітніх закладів: зб. мат. регіон. пед. читань / Відп. за випуск: І. М. Лапшина, Л. В. Любчак, Н. Ю. Родюк. Вип. 14. Вінниця: ТОВ «Ландо ЛТД», 2018. 268 с.
3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. *Вибрані твори: в 5 т.* К.: Радянська Школа, 1976. Т. 2.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості *Вибрані твори: в 5 т.* К.: Радянська школа, 1976. Т.1. 376 с.

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ТРИФАНОВА Крістіна

*(студентка II курсу другого (магістерського рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Н. М. Цуканова

Анотація. У статті розглянуто та охарактеризовано важливість набуття загальнокультурної компетентності учнів початкових класів як основи формування культури почуттів, збагачення емоційно-естетичного досвіду, розвиток універсальних якостей творчої особистості.

Ключові слова: компетентності, культура, творчість, дитина.

Важливими компетенціями загальнокультурної компетентності є низка мовних умінь, здатність до творчої діяльності, розвиток і формування їх в учнів початкових класів. Тому для вивчення цієї проблеми ми звертаємося до багатой педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського.

«Творчість у прямому розумінні цього слова, – писав видатний педагог, – створення духовних і матеріальних цінностей високої суспільної значущості – є вершиною духовного життя людини, показником найвищого ступеня розвитку її інтелекту, почуттів, волі» [3, с. 278]. Завдяки творчості, як зазначає В. О. Сухомлинський, збагачується емоційне життя, розкриваються задатки, здібності, нахили особи. Творча діяльність, яка відповідає прагненням і нахилам вихованця, сприяє тому, що в його моральному обличчі переважають позитивні якості і, що особливо важливо, особистими моральними зусиллями усуваються негативні.

У кожного учня важливо розвивати творчі здібності. «У кожної людини, – пише Василь Олександрович у статті «Людина неповторна», – є задатки, обдарування, талант до певного виду або кількох видів (галузей) діяльності» [5, с. 88]. Він повертається до цієї думки в різних працях і акцентує увагу на необхідності розвивати здібності і таланти всіх без винятку дітей, що прийшли до школи; критикує тих вчителів початкових класів, які залучають до творчості окремих дітей. Він пише: «Забуває наша педагогіка, що учень добру половину всіх років навчання в школі залишається насамперед дитиною. Втокмачуючи в голови дітям готові істини, узагальнення, висновки, учитель часом не дає їм можливості навіть наблизитися до джерела думки й живого слова, зв'язує крила мрії, фантазії, творчості. З живої, активної, діяльної істоти дитина іноді перетворюється ніби в запам'ятовуючий пристрій» [6, с. 67].

Розвиток творчих здібностей, на думку В. О. Сухомлинського, тісно пов'язаний з естетичним вихованням. Адже завданням естетичного виховання є навчити дитину бачити та цінувати красу, а також прищепити, виховати у дитини бажання творити цю красу власноруч. Таким чином, у формуванні креативності як здатності до творчості в молодших школярів особливе місце відводиться естетичному сприйманню та естетичній творчості, які тісно взаємопов'язані. Успіх естетичного виховання залежить від того, як дитина сприймає красу довкілля, навколишнього, адже «чим більше в природі предметів, олюднених емоційним сприйманням, пережитих як краса навколишнього світу, тим більше краси бачить людина навколо себе, тим більше хвилює, зворушує її краса – і створена іншими людьми, і первозданна, нерукотворна» [4, с. 378].

В. О. Сухомлинський застерігає вчителів від нехтування виховним потенціалом природи та мистецтва, музики, образотворчого мистецтва, зокрема літератури, з цього приводу пише: «Ми забуваємо, що працюємо з дітьми, для яких музика, природа, малювання, казка, гра має стати джерелом натхнення до творчої діяльності. Ми думаємо, що йдучи лише одним шляхом сухих знань нам вдасться створити високорозвинену та культурну людину, не розуміючи, що розвиток творчих сил нерозривно пов'язаний з розвитком розумових сил» [3, с. 280]. Залучення дітей до творчості під час навчання, на його думку, сприяє вкладанню в дитячі серця жаги знань.

Велике значення для естетичної творчості має сприймання художніх творів різних видів мистецтва, зокрема літератури. «Багаторічний досвід, – наголошує В. О. Сухомлинський, – переконав нас, що літературними спробами – складанням віршів, оповідань, нарисів – у роки отроцтва і ранньої юності захоплюються ті, на кого в дитинстві великий вплив справила краса, передана словом у творах видатних письменників» [4, с. 378]. У здатності творити словом приховане велике багатство. Вміння володіти словом, а саме правильно висловлювати свої думки, почуття, переживання, повинно стати надбанням кожної культурної людини. Чим більш розвинене це вміння, тим вища естетична і загальна культура людини, тонші її почуття, глибші переживання, яскравіше естетичне сприймання нових художніх цінностей.

Сприймання творів різних видів мистецтва, прекрасного в навколишньому світі породжує в дитини бажання творити, тому що «переживання почуття насолоди від прекрасного – перше спонукання до творчості. Чим глибше пережив учень красу, відбиту в поетичному творі, тим більша в нього потреба передати в слові власну думку, почуття», – пише Сухомлинський [4, с. 383].

Чільне місце у навчальному процесі, організованому Василем Олександровичем, займають уроки розвитку зв'язного мовлення, де діти вчаться творити словом на основі побаченого, почутого та пережитого. Чим більший життєвий досвід, багатство пережитого, тим більше дитині хочеться про це говорити, висловлювати свої враження та почуття. Основним джерелом для натхнення дошкільнят та молодших школярів є природа. Тому педагог

радить роботу над літературними творами починати саме зі спілкування дитини з природою.

Природа знаходить своє відображення в найцікавішому для дітей виді «поетичної творчості» – створенні казок. Казка, при умілому її використанні, має велику стимулюючу до творчості та фантазування властивість. Казка формує правильне уявлення про відносини між людьми, норми поведінки, розкриває красу та засуджує нехтування чеснотами. Все це накладає відбиток на формування естетичних почуттів учнів, без яких неможливе благородство душі, щира чуйність до людського нещастя, горя, страждань.

Поряд із казкою, чинне місце займає гра, яка так само супроводжує дитину з самого малечку і відіграє значну роль у розвитку творчих здібностей, розумових сил, естетичних смаків та моральних якостей. З приводу цього В. О. Сухомлинський зазначає: «Казка, гра, фантазія – животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Багаторічний досвід переконує, що естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються в душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення» [1, с. 176].

Могутнім засобом естетичного виховання є музика. Уміння слухати і розуміти музику – одна з елементарних ознак естетичної культури, без якої не можна уявити повноцінного виховання дитини. «Сфера дії музики, – пише Василь Олександрович, – починається там, де закінчується мова; те, що неможливо сказати людині словом, можна сказати музичною мелодією, бо музика передає безпосередньо настрої, переживання» [4, с. 382]. Уміння знаходити в музиці засіб вираження своїх почуттів, переживань є ознакою естетичної та загальної культури людини. «Створювати нові музичні твори можуть лише окремі люди, але розуміти мову музики, користуватися скарбами музики в духовному спілкуванні під силу всім» [4, с. 385], – вважає Сухомлинський. Музика в усіх її виявах є важливим засобом морального і розумового виховання дитини, вона є джерелом благородства серця та чистоти душі. З допомогою музики людина вчиться бачити красу в природі, моральних стосунках, праці. Музика пробуджує у людині уявлення про високе, величне, прекрасне не тільки у навколишньому світі, а й у самому собі.

Реалізація такого підходу у вихованні дитини забезпечить її розумовий, мовленнєвий розвиток, сприятиме самовдосконаленню, розвитку творчих здібностей, а отже – формуванню загальнокультурної компетентності молодших школярів.

Перспективами вивчення проблеми може бути узагальнення досвіду відомого педагога в застосуванні окремих видів мистецтва в процесі формування загальної культури школярів початкових класів.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Виховання почуттів. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 3.* К.: Рад. школа, 1977. С. 176–195.

2. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 1.* К.: Рад. школа, 1977. С. 209–403.
3. Сухомлинський В. О. Елементи творчості в діяльності молодшого школяра. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 1.* К.: Рад. школа, 1976. С. 278–281.
4. Сухомлинський В. О. Естетичне сприймання і естетична творчість. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 4.* К.: Рад. школа, 1977. С. 377–385.
5. Сухомлинський В. О. Людина неповторна. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 5.* К.: Рад. школа, 1977. С. 80–96.
6. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 4.* К.: Рад. школа, 1977. С. 7–393.
7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 3.* К.: Рад. школа, 1977. С. 7–283.

ВИКОРИСТАННЯ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ВИХОВАННІ ЛЮБОВІ ДО ПРИРОДИ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

ФІЛАТОВА Олена

*(студентка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка,*

м. Суми

*Науковий керівник – канд. біол. наук, доцент **О. І. Гаврило***

***Анотація.** У статті розкрито особливості використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського у вихованні дітей середнього дошкільного віку. Окреслено, що природа є необхідною умовою для вивчення властивостей предмета та неодмінною умовою розвитку любові, чуттєвого досвіду.*

***Ключові слова:** педагогічна спадщина, В. О. Сухомлинський, виховання, природа, спостереження, діти середнього дошкільного віку.*

Постановка проблеми. Найактуальнішими проблемами сьогодення є необґрунтоване ставлення людини до природи, що ставить під загрозу майбутнє людства. Усвідомлюючи цю істину, сучасна практика виховання все частіше звертається до осереддя духовного життя народу – педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського, який черпав його з необмежених джерел народної мудрості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідні принципи української системи дошкільної освіти задекларовано в низці загальнодержавних

нормативних документів, а саме: в Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Законі «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Базовому компоненті дошкільної освіти. В означених документах законодавчо закріплено прогресивні зміни, що відбулися в освітній політиці держави в період становлення незалежної України, а також прописано нові пріоритетні завдання подальшого розвитку системи дошкільної освіти.

Історіографічний пошук засвідчив, що безпосередньо дотичним до розробки змісту дошкільної освіти є досвід відомого педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського.

Наукові дослідження зазначають, що людина, спілкуючись із природою, виховується духовно, оскільки природа є сильним фактором розвитку особистості. У різний період на це вказували К. Ушинський, Н. Лисенко, Г. Пустовіт, П. Саморукова та ін.

Мета статті – проаналізувати педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського з метою її використання у вихованні любові до природи у дітей середнього дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. У закладі дошкільної освіти, відповідно до вимог Базового компонента, одним з завдань є виховання у дошкільників інтересу і любові до природи, бережливе й турботливе ставлення до рослин і тварин. Важлива передумова цього є засвоєння дітьми норм і правил поведінки стосовно об'єктів навколишнього середовища, вироблення в них умінь, необхідних для включення у природоохоронну діяльність. Свідоме й бережне ставлення до природи маємо формувати з дитинства в сім'ї, закладі дошкільної освіти та школі за умови активного формування любові до неї та накопичення системних знань у цій галузі. Природа є важливим засобом гармонійного всебічного розвитку дитини.

В. О. Сухомлинський вважав, що у вихованні немає головного і другорядного, тут все головне. Звідси і всеохоплюючий обсяг питань, які відображені у працях педагога. Любити природу слід навчати дитину з перших років життя. Як озброїти дитину потрібними знаннями, навчити не лише помічати, милуватися, а й зберегти красу рідного краю? Це можливо лише тоді, коли дитину буде оточувати розмаїття природи щодня.

Активне спілкування та спостереження в природі народжує і зміцнює в дитини безцінну якість, властиву людській особистості, – доброту. Але як же дати відчутти дитині радість перших відкриттів, коли вона входить у дивний світ, що навколо неї? Як перетворити природу в могутній засіб виховання гуманних почуттів? І чи зможе дошкільник засвоїти причинні зв'язки між явищами, зрозуміти залежність між природними об'єктами? Виявляється, може, і найпростіший шлях до цього – спостереження. Особливо подобається дітям спостерігати за тваринами. Тут, як дуже тонко зазначав В. О. Сухомлинський, треба розвивати в дитини любов та дбайливе й турботливе ставлення до безпомічних істот, яких так легко образити, але, захистивши яких, відчуєш себе добрим і сильним. «Необхідно так виховувати дітей, щоб вони дивилися на світ добрими очима, вміли берегти життя. Тільки

тоді вони, змужніючи та прозріючи розумом і серцем, стануть справжніми людьми» [4, с. 23-24].

Будуючи свою «школу радості» для дошкільнят на основі безпосереднього спілкування з природою, В. О. Сухомлинський справедливо вважав за необхідне вводити дітей у навколишній світ так, щоб вони кожен день відкривали у ньому щось нове, щоб кожен їхній крок був «подорожжю до витоків мислення і мови – до чудової краси природи», щоб кожна дитина зростала мудрим мислителем і дослідником, щоб кожен крок пізнання облагороджував серце і гартував волю [5, с. 249].

В. О. Сухомлинський підкреслював, що природа – найкращий вихователь дитячої душі. Тому заняття «Школи радості» він проводив на зеленій траві під грушею, на шкільній садибі, в лісі, полі або на березі озера. Пізнавальна частина «уроків мислення серед природи» обов'язково чергувалася з грою. Їх мета – ознайомити дітей з навколишньою дійсністю, з явищами природи, тваринним і рослинним світом. Як відомо, в дошкільному віці переважає образне мислення, тому перед дітьми і відкривається прекрасний світ у живих барвах, яскравих та трепетних звуках, у казці та грі, у власній творчості, красі, що надихають дитячі серця, в прагненні робити людям добро.

Природа забезпечує необхідні умови для вивчення властивостей предмета, оскільки надає можливість сприймати його на зір, дотик, слух. Експериментування з природним матеріалом – неодмінна умова розвитку любові, чуттєвого досвіду, мисленнєвої діяльності як основи творчої діяльності, конструювання. Отже, світ природи у В. О. Сухомлинського нерозривно з'єднаний із світом творчої дитячої праці.

У процесі виховання любові до природи провідна роль належить дорослим – батькам, вихователям, які виступають не лише як носії знань, а й як зразок для наслідування способів, дій, прийомів, функцій. Працюючи за В. Сухомлинським, педагоги повинні вчити дітей любити природу, вчити жити за законами природи [5, с. 24].

В. О. Сухомлинський у своїй роботі часто проводив спостереження, коли природа ледь прокидалася. Тому дуже важливо зацікавити дітей зранку об'єктом спостереження, замилуватись ним. Бо тільки зацікавлення викликає допитливість, тільки милування породжує найдобріші почуття, бажання зберегти, допомогти, примножити. Хвилинки милування дають змогу закласти позитивний стан душі на весь день.

Першоджерелом знань для дітей середнього дошкільного віку, на думку В. О. Сухомлинського, має стати природа рідного краю. Входячи в життя дитини з її найпершими відчуттями, вона стає для неї безпосереднім мірилом цінностей, багатим джерелом емоційних, естетичних і духовних багатств. Вивчаючи педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського та досвід роботи закладів дошкільної освіти, які впроваджують у своїй діяльності гуманістичні ідеї великого педагога, вихователь повинен усвідомити необхідність занять милування як ефективного засобу роботи з дітьми середнього віку. З групами дітей середнього дошкільного віку можна проводити хвилинки милування, які

поєднанні з класичною музикою, образотворчою діяльністю, пробуджують в серцях дітей вічне, добре і прекрасне. Ці форми роботи не потрібно проводити щоденно, бо вони втрачають свіжість, природність. Такі форми роботи проходять раз-двічі на місяць.

В. О. Сухомлинський завжди підкреслював, що треба навчити дітей розуміти природу, піклуватися про збереження і примноження її багатств. Найважливіші умови виховання бережливого ставлення до природи – це пізнання та вивчення рідного краю, розвиток в дітей позитивних емоційних виявів до навколишніх об'єктів, активна практична діяльність. Пізнання та вивчення природи слід починати зі спостережень у природі. Видатний педагог сформулював низку порад щодо організації спостережень для підвищення їх ефективності: спостереження мають викликати почуття радості, супроводжуватися короткими, емоційно насиченими розповідями про даний об'єкт, необхідно звернути увагу на красу довкілля.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, робота над вихованням любові дитини до природи та формуванням ставлення до неї у закладі дошкільної освіти має незавершений характер. Деякі з понять, що лежать в основі почуттів, поглиблюються і стають конкретнішими у період шкільного навчання; інші, моделюючись у процесі розвитку й удосконалення, переливаються одне в одне, взаємодоповнюються і взаємозбагачуються з досвідом дитини. Однак саме в дошкільному віці закладаються їх основи, розвиваються суттєві ознаки. Це передбачає подальшу роботу вихователя в такому напрямі: неодноразове повернення до попереднього засвоєного матеріалу з метою його закріплення; поглиблення і розширення змісту та збудження позитивного ставлення до нього; встановлення його зв'язків з іншими поняттями на основі емоційних переживань та пізнавальних інтересів.

Бібліографія

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція». Авт. група під кер. Т. О. Піроженко. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Лисенко Н. В. Організація пошуково-дослідної роботи в дитячому садку. К.: 2021. 240 с.
3. Деркач В. Ф., Гришина Р. М., Явтушенко Л. С. Павлиська школа імені В. О. Сухомлинського. Кіровоград: Поліграф-Терція, 2021. 304 с.
4. Тимофєєва О. О., Пензилик М. Є. Зошит дошкільника: крапка, риска, завиток – ще один до школи крок. Тернопіль: Мандрівець, 2021. 123 с.
5. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибрані твори: У 5 т.* К: Рад. шк., 1976. Т. 1. 502 с.

ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ФІЛІМОНОВА Анастасія

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету української філології,
іноземних мов та соціальних комунікацій)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **Т. В. Бабенко***

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі взаємодії школи та сім'ї у вирішенні завдань всебічного розвитку особистості та у вихованні школяра. Проаналізовані педагогічні ідеї видатного педагога В. О. Сухомлинського, який зробив значний внесок у розробку теорії і практики взаємодії школи і батьків.

Ключові слова: батьківська педагогіка, сімейне виховання, школа, педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського.

Нова українська школа працює на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – взаємодія та співпраця між учителем, учнями та батьками. Учителі разом із батьками об'єднані спільними цілями та прагненнями, є рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Значний внесок у розробку теорії і практики взаємодії школи і батьків зробив видатний педагог В. Сухомлинський. Він у своїх працях неодноразово наголошував на тому, що «правильне сімейне виховання – це той благодатний ґрунт, на який педагог буде сіяти добре, розумне, вічне» [2, 5]. Це твердження дає нам підстави вважати, що ця взаємодія надзвичайно важлива. Рівень вихованості учнів напряду залежить від атмосфери вдома, від поведінки батьків, від їх слів та дій, їх моралі та принципів. Адже діти не лише глибоко переживають всі емоційні стани дорослих, а й «відбивають моральне життя матері і батька» [1, 29]. Велике значення має ставлення батьків до школи та вчителя, адже висловлюючи негативні думки та критику, вони підривають авторитет педагога. Цими діями вони завдають шкоди не тільки вчителю, а ще й власній дитині, тому що так погіршується процес виховання [2, 5].

Школа має продовжувати родинно-сімейне виховання, працювати в тісному контакті з батьками, налагоджувати взаємозв'язок між школою і родиною, бо це – основа, передумова успішного навчання та виховання. В. О. Сухомлинський наголошував, що для учнів на момент перших візитів до школи, світ довкола починає невпинно змінюватись і розділятись на два різні боки з різними моралями. Тому важливо аби вдома закріплювався та

посилювався виховний процес школи. Школа в свою чергу корегує та підкріплює принципи та цінності сім'ї [2, 5].

Ми поділяємо думку видатного педагога, що «...родинно-шкільне виховання не тільки дає змогу добре виховувати молоде покоління, а й одночасно є дуже важливою умовою вдосконалення морального обличчя сім'ї, батька і матері. Без виховання дітей, без активної участі батька і матері в житті школи, без постійного духовного спілкування і взаємного духовного збагачення дорослих і дітей неможлива сама сім'я як первинний осередок суспільства, неможлива школа як найважливіший навчально-виховний заклад і неможливий моральний прогрес суспільства. Ідейність, цілеспрямованість, як принципи, що визначають сутність системи родинно – шкільного виховання, міцно утвердилися в практиці роботи вчителів нашої школи» [3].

Єдність сім'ї і школи відіграє важливу роль у вирішенні завдань всебічного розвитку особистості та у вихованні школяра. Саме родина вкладає світоглядну базу та норми поведінки, а школа, спираючись на це, завершує формування свідомого громадянина. Проте результат буде відсутнім без співпраці батьків та вчителів, тому що «гармонійний всебічний розвиток можливий лише там, де два вихователі – школа та сім'я» [2, 1].

Отже, аналіз педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського дає змогу стверджувати, що його ідеї про взаємодію сім'ї та школи залишаються актуальними. На сьогодні сім'я відіграє визначальну роль не лише у формуванні особистості дитини, а й суспільства в цілому. Саме співпраця вчителя і батьків дає позитивні результати у вихованні та навчанні дитини, створює сприятливі умови для її особистісного зростання та самореалізації.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. [редкол.: О. Г. Дзевєрін та ін.]. Київ: Рад. шк., 1976. Т. 3 : Серце віддаю дітям ; Народження громадянина ; Листи до сина. 1977. 668 с.

2. Сухомлинський В. О. Консультація для батьків: «В. Сухомлинський – про сімейне виховання»: вебсайт. URL: <https://zs.zp.ua/wp-content/uploads/2020/02/Sukhomlyns-kyu-pro-simeyne-vykhovannia-sayt.pdf> (дата звернення 19 вересня 2023)

3. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю. *Вибрані твори: у 5 т.* Т.2. К., 1976.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

ХОЛОПЕНКО Мар'яна

*(магістрантка II курсу спеціальності Початкова освіта)
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ
Науковий керівник – д-р пед. наук, професор А. В. Струк*

***Анотація.** Інтерактивне навчання нині набуло широкого поширення на всіх рівнях навчальних закладів, оскільки є важливим засобом активізації навчально-пізнавальної взаємодії і, головне, розвитку її суб'єктів (учнів початкової школи, учителів тощо). Однак, інтерактивне навчання, на думку Н. Руденка, має бути для вчителя не самоціллю, а інструментом, засобом досягнення стратегічних цілей навчання і виховання, заснованих на особистісно-орієнтованому, діяльнісному, суб'єкт-суб'єктному підході до навчання, принципах гуманізації, гуманітаризації, демократизації, послідовності, технологізації, диференціації виховання тощо.*

***Ключові слова:** технології, інтерактивні технології, молодші школярі, початкова школа.*

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної взаємодії всіх учнів, що базується на засадах співпраці, взаємонавчання. При цьому вчитель і учень – рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання.

Ефективність впровадження інтерактивних технологій залежить від чіткої структури уроку в початкових класах: мотивації діяльності; оголошення, презентації теми та очікуваних результатів навчання; надання необхідної інформації; інтерактивна вправа; рефлексія; оцінка результатів уроку. Зазначено, що інтерактивні методи та прийоми можна застосовувати не лише на практичних заняттях, експериментальних (інноваційних) програмах та курсах. Їх доцільно використовувати у навчально-виховному процесі з урахуванням певних психолого-педагогічних умов.

На уроках у початкових класах ці методи та їх елементи доцільно включати в різноманітні форми занять: традиційні уроки слід доповнити бесідами, диспутами, роботою в малих групах, ігровими методами, тренінговими вправами тощо. Використання інтерактивних методів навчання наповнює уроки в початковій школі новим змістом, оскільки вони відкривають широкий простір для творчості, самостійної роботи учнів, підвищення їх соціалізації. Водночас слід зазначити, що нові інтерактивні методи навчання не можна абсолютизувати.

Інтерактивні методи навчання мають недоліки. При використанні деяких методів викладач мало контролює рівень підготовки та глибину знань кожного

студента, тому не може точно оцінити зусилля кожного учасника групи. Усвідомлення суперечливості витрачених зусиль на отриману оцінку, не обов'язковість перевірки вчителем кожного виконаного завдання нівелює інтерес до роботи в цілому та групової. Немає впевненості, що кожен учень правильно зрозумів тему.

Найбільш доцільними та ефективними технологіями є: «Мозковий штурм», метод «Незакінчене речення», «Криголам», «Мікрофон», «Синтез думок», метод «Прес», «Ажурна плитка», «Мозаїка», «Асоціативний куш», «Дерево рішень», «Коло ідей». Ці методи є важливими для використання на уроках початкової школи. Оскільки учень перебуває в тісній взаємодії між учнем і учнем та вчителем і учнем. За нового освітнього середовища такі методи навчання допомагають дитині адаптуватись та щасливо жити в нестабільному суспільстві, навчитися самостійно вирішувати життєві завдання [4].

Для роботи з інтерактивними технологіями вчителю необхідна певна підготовка (дидактична, моральна), до якої і учні, і вчитель, повинні звикнути. Роботу можна розпочинати із простих інтерактивних технологій – робота в парах, малих групах, а в подальшому вже переходити до більш складних. Якщо використовувати інтерактивні технології, то уроки ставатимуть набагато легшими, цікавішими, а підготовка до них не займе багато часу [2].

У процесі проведеного дослідження було встановлено, що інтерактивні навчальні уроки «Я досліджую світ» дають учням можливість розвивати базові когнітивні та громадянські навички, а також навички та моделі поведінки в суспільстві. Інтерактивні форми роботи сприяють розвитку ініціативи, самостійності, уяви, самодисципліни, співпраці з іншими учнями. Вони стимулюють розвиток пізнавальних процесів, залучають до активної участі в навчальному процесі, заохочують учнів працювати разом, висловлювати свої думки, виражати почуття та використовувати свій досвід, брати відповідальність за навчання та розвивати вміння вчитися.

Інтерактивні методи, хоча й не є чимось новим, однак недостатньо широко застосовуються в реальному навчальному процесі, а деколи взагалі випадають з арсеналу педагогів. Разом з тим ці методи мають виняткову важливість під час вивчення складних тем з курсу початкового навчання, які потребують спілкування, розміркування тощо.

Обґрунтовано, що інтерактивні методики дають змогу задіяти не тільки свідомість людини, але й її почуття, емоції, вольові якості, тобто залучають до процесу навчання «цілісну людину». Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

У дослідженнях нами враховувалися положення, що використання інтерактивних методів один із шляхів реалізації особистісно-орієнтованого навчання.

Щоб подолати труднощі застосування окремих інтерактивних технологій на уроках «Я досліджую світ» і перетворити їхні слабкі сторони у сильні, треба пам'ятати:

– інтерактивна взаємодія потребує певної зміни всього життя класу, а також значної кількості часу для підготування як учням, так і педагогу. Варто

починати поступового включення елементів цієї моделі, якщо ви або учні з ними незнайомі. Як педагогу, так і учням треба звикнути до них. Можна навіть створити план поступового впровадження інтерактивного навчання. Краще старанно підготувати кілька інтерактивних занять у навчальному році, ніж часто проводити наспіх підготовлені «ігри».

– можна провести з учнями особливе «організаційне заняття» і створити разом із ними «правила роботи в класі». Налаштувати учнів на старанну підготовку до інтерактивних занять. Використовувати спочатку прості інтерактивні технології – робота в парах, малих групах, мозковий штурм тощо. Коли у вчителя і в учнів з'явиться досвід подібної роботи, такі заняття будуть проходити набагато легше, а підготовка не потребуватиме багато часу.

– використання інтерактивного навчання не самоціль. Це лише засіб для досягнення тієї атмосфери в класі, яка найкраще сприяє співробітництву, порозумінню і доброзичливості, надає можливості дійсно реалізувати особистісно-орієнтоване навчання [1].

Встановлено, що інтерактивна навчальна діяльність сприяє розвитку тих особистісних якостей, які не можуть розвивати вербально:

- уміння працювати в колективі;
- брати відповідальність за свій вибір;
- аналізувати результати своєї діяльності;
- відчувати себе членом команди.

Інтерактивні методи роботи сприяють розвитку в учнів ініціативи, незалежності, уяви, самодисципліни, співпраці з іншими учнями. Вони стимулюють в учнів когнітивні процеси, залучають до активної участі у процесі навчання, заохочують учнів працювати разом, висловлювати свої думки, виражати почуття і використовувати свій досвід, брати на себе відповідальність за своє навчання і розвивати вміння вчитися. Для цього вчитель має бути обізнаним з проблемами психології учнів молодшого шкільного віку. Тільки за цих умов підбір та використання інтерактивних методів навчання буде більш раціональним.

Бібліографія

1. Бондарчук Є. Інтерактивні технології шлях до створення ситуації успіху у навчальній діяльності молодшого школяра. *Початкова школа*. 2017. № 11. С. 1-3.

2. Воронцова Т. Вчимося жити разом: Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я». К. : Видавництво «Алатон», 2017. 376 с.

3. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання як засіб формування творчої особистості. *Історія України*. 2002. № 37. С. 7-9.

4. Карасик А. Структура і методика інтерактивного уроку у початковій школі. *Початкова освіта*. 2005. № 7. С. 2-5.

5. Савченко О. Дидактика початкової школи для студентів педагогічних факультетів. Київ, 2002. 368 с.

СПАДЩИНА В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО – ФУНДАМЕНТ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

ХУДИК Валерія

*(студентка 3 курсу рівень вищої освіти – молодший бакалавр
Спеціальність – 013 Початкова освіта)*

КЗ «Жовтоводський фаховий педагогічний коледж» ДОР

Науковий керівник – канд. пед. н., викладач вищої категорії О. С. Рудчик

Анотація. *Робота присвячена аналізу та оцінці важливого внеску видатного українського педагога В. О. Сухомлинського в розвиток сучасної педагогіки. Сухомлинський відомий своєю глибокою гуманістичною педагогічною філософією та інноваційними підходами до навчання та виховання дітей. У статті розглядаються ключові ідеї, концепції та методи, які були розроблені Сухомлинським і які вплинули на сучасну педагогіку. Стаття підкреслює, що спадщина В.О. Сухомлинського залишається актуальною й сьогодні, оскільки його педагогічні підходи сприяють створенню сприятливого навчального середовища, де діти можуть розкрити свій потенціал та стати гармонійними особистостями.*

Ключові слова: *В. О. Сухомлинський, педагогіка, сучасність, гуманізм.*

Усі роки незалежної України науковці й практики активно реформували педагогічну освіту, глибоко розуміючи її роль у розвитку суспільства. В. Сухомлинський є унікальним представником як глибокого теоретика, так і учителя та директора, котрий роками створював свою авторську, експериментальну школу. І не тільки педагогічним досвідом, але й усім своїм способом життя він намагався показати, яким повинен бути вчитель. Для нього вчитель не тільки транслятор знань (носій компетентностей), не тільки професіонал-предметник, а й носій інтелігентності у високому розумінні цього слова. Він одним з перших педагогів нашого часу писав про те, що учитель має бути людиною, яка не тільки організовує процес пізнання та виховання, а, в першу чергу, супроводжує процес самопізнання і саморозвитку дитини з урахуванням задатків кожного окремого учня. Він дуже багато писав про одну з головних навичок учителя – учитися все життя самому і навчити учитися школяра [7].

Творчість Василя Сухомлинського, починаючи з 1950-х років, привертала увагу не тільки освітян, а й усієї громадськості. Про масштаби вивчення й розповсюдження творчого доробку педагога-новатора свідчать матеріали трьох бібліографічних покажчиків, підготовлені дружиною Ганною Сухомлинською і донькою Ольгою Сухомлинською [6].

Аналізу складових педагогічної системи В. О. Сухомлинського, виділенню етапів їх становлення і розвитку присвятили свої праці М. В. Богуславський, Б. Ф. Кваша, В. Г. Кузь, М. І. Мухін, В. Г. Риндак, А. Я. Розенберг, О. В. Сухомлинська та інші.

Особистість В. О. Сухомлинського, окремі аспекти його педагогічної спадщини стали предметом вивчення науковців як в Україні (М. Я. Антоненко,

І. Д. Бех, В. І. Бондар, І. А. Зязюн, В. Г. Кузь, О. Я. Савченко, М. Л. Сметанський та ін.), так і поза її межами (А. М. Борисовський, Б. Ф. Кваша, М. І. Мухін, В. Г. Риндак, С. Л. Соловейчик та інші).

Метою статті є висвітлення особливостей досвіду Жовтоводського педагогічного фахового коледжу щодо впровадження спадщини В. О. Сухомлинського у сучасну педагогічну освіту.

Василь Олександрович Сухомлинський, видатний український педагог і письменник, відомий своїм великим внеском у розвиток педагогічної науки та практики. Його педагогічна спадщина, яка налічує понад 200 педагогічних творів, є надзвичайно цінною для сучасної педагогічної науки та викладання. Василь Олександрович, відомий своєю непересічною любов'ю до дітей та великою вірою в їхній потенціал. Сухомлинський розробив унікальний підхід до навчання та виховання, який став фундаментом сучасної педагогіки.

Однією з найважливіших концепцій, яку В. О. Сухомлинський вніс у світову педагогічну практику, є ідея індивідуального підходу до кожної дитини. Він вважав, що кожна дитина - унікальна індивідуальність зі своїми особливостями та потребами. Тому вчителю слід адаптувати методи навчання та виховання до конкретної дитини, враховуючи її можливості та інтереси. Цей підхід став основою сучасної диференційованої та інклюзивної освіти.

Ще однією важливою ідеєю Сухомлинського була акцентуація на вихованні моральних цінностей. Він наголошував на важливості формування в дітей чесності, справедливості, толерантності та співчуття. Сухомлинський вірив, що виховання характеру має переважати навчання і є основою успішної соціалізації дітей [1].

Окрім того, В. О. Сухомлинський покладав особливий акцент на розвиток креативності та самовираження учнів. Він вважав, що школа повинна сприяти розвитку творчого потенціалу кожної дитини, а не обмежувати його. Це сприяє розвитку креативної особистості та підготовці молодого покоління до вимог сучасного світу.

Нова українська школа, безперечно, увібрала в себе ідеї Василя Олександровича Сухомлинського. Однак, необхідно зазначити, що механічне копіювання та використання його педагогічного досвіду та рекомендацій є неприпустимими [2]. Важливо пам'ятати, що кожен вчитель є особистістю і має власні педагогічні погляди та переконання, особливе світосприйняття, працюючи в різних умовах і в різні історичні періоди. Їм потрібно розуміти і застосовувати загальні ідеї та принципи, а не конкретні факти, методи і моделі поведінки і застосовувати їх, виходячи з власних здібностей, можливостей, зовнішніх умов і соціального середовища.

Спадщина Василя Сухомлинського також надає сучасним педагогам приклад високої моральної стійкості та відданості своїй справі. Він пройшов через важкі випробування в часи війни та сталінських репресій, але залишався вірним своїм ідеалам та цілям. Ця рішучість та стійкість викликають захоплення та надихають сучасних педагогів на подібні досягнення [3].

Крім цього, Василь Сухомлинський відзначався високим рівнем творчості та інноваційності у своїй педагогічній діяльності. Він не боявся впроваджувати

нові методи та підходи до навчання і виховання, завжди активно вивчаючи потреби і можливості своїх учнів. Його підхід до навчання на основі практичного досвіду та індивідуального підходу залишається цінним джерелом натхнення для сучасних педагогів, які шукають інноваційні рішення для вдосконалення освітнього процесу.

Навіть у сьогоднішніх умовах швидкої зміни технологій та суспільства, ідеї Василя Сухомлинського про активну взаємодію між вчителем і учнем, підтримку індивідуальних потреб і розвиток креативності лишаються актуальними [3].

Особливе значення має педагогічна спадщина вченого-новатора, дослідника, педагога-гуманіста у підготовці вчителя. Його книги, щоденники це справжній скарб для професійного розвитку і саморозвитку майбутнього вчителя будь-якої спеціальності. В.О. Сухомлинський є автором дидактичних, методичних, школознавчих робіт, оригінальних книг з виховання. Його діяльність перш за все можна охарактеризувати як психолого-педагогічне дослідження, в якому він виступає і як теоретик, і як практик.

Результати життєдіяльності Павлівської школи надавали йому сили вільно висловлювати свої погляди, обстоювати у полеміці власні переконання, всупереч офіційним вказівкам. «У ці роки особистісне, предметне стає визначальним у науковій біографії Василя Олександровича. Він не служить своєму часу, а живе в ньому, навіть випереджає його» [5].

Основна робота проводиться в межах професійної підготовки майбутнього вчителя колективом циклової комісії спеціальних дисциплін спеціальності 013 Початкова освіта. Навчальний процес збагачений ідеями, досвідом педагога, які уважно вивчаються в курсах «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи», «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та інших.

Для студентів першого курсу навчальний рік починається лекцією «Внесок видатного педагога В. О. Сухомлинського». Одне з практичних занять з курсу «Педагогіка» проводиться у формі диспуту «А. С. Макаренко і В. О. Сухомлинський – майстри виховного процесу» [4].

В ході навчання конспектуються, аналізуються та обговорюються на семінарських заняттях педагогічні твори «Серце віддаю дітям», «Сто порад вчителю», «Як виховати справжню людину» та інші. Частина семінарських занять проводиться у вигляді круглих столів «Біонетика в гуманістичних засадах педагогіки В. О. Сухомлинського», «Система педагогічної майстерності В. О. Сухомлинського».

Проводиться заняття у формі круглого столу «Вчителі – генератори ідей в галузі початкової освіти» (вивчення досвіду навчання і виховання шестирічок у «Школі радості» В. О. Сухомлинського).

Щорічно проводяться спільно з бібліотекою коледжу читацькі конференції «Педагогіка відомого вченого В. О. Сухомлинського», «Моральні заповіді дитинства та юності, «Дидактичні цілі педагогічної системи В. О. Сухомлинського». Також разом із працівниками бібліотеки проводяться

огляди-презентації сучасної літератури, в якій висвітлюються останні дослідження педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського.

Під час педагогічної практики студентів входить проведення бесід з учнями та батьками за наступною тематикою: «В. О. Сухомлинський про виховання особистості», «В. О. Сухомлинський і сучасність», «Гуманна педагогіка В. О. Сухомлинського», «Як виховати справжню людину», «Серце, віддане дітям» та інші. Рекомендовано до виступу на батьківських зборах включити питання «Взаємодія школи і сім'ї в контексті педагогічних ідей В. О. Сухомлинського».

Позааудиторна робота з педагогічних дисциплін проводиться у формі ток шоу: – «Покарання чи докори сумління (Як пробудити совість людини? Яку позицію слід обрати вчителю?)»; – «Кого я вважаю взірцем для наслідування»; – «Людський ідеал та ідеальна людина»; – «Моральність і краса людини».

У закладі проводяться конференції до Дня В. О. Сухомлинського, змагання «Твори Сухомлинського», обмін досвідом (залучення досвідчених педагогів міста), організація поїздок до Павлиша, виготовлення студентами лепбуків «Вислови Сухомлинського».

Спадщина В. О. Сухомлинського є важливою частиною науково-дослідної роботи студентів, тому була сформована тематика курсових досліджень з проблематики. В якості апробації за результатами курсових досліджень готуються статті для збірок та доповідей на студентських наукових конференціях.

Багато уваги приділяється цій роботі при організації виховних заходів: фотовиставка «Серце, віддане дітям», виставка малюнків студентів до творів В. О. Сухомлинського та іншої художньої творчості.

У всіх напрямках наукової діяльності колектив викладачів та студентів звертаються до ідей і досвіду В. О. Сухомлинського. Сучасні педагоги можуть навчитися від Василя Сухомлинського, як створювати стимулююче навчальне середовище, яке сприяє розвитку кожної дитини як учня і як особистості. Отже, спадщина Василя Сухомлинського не лише інформує нас про його педагогічні ідеї, але й надихає сучасних педагогів на подальший розвиток освіти та виховання. Його приклад високої моральної стійкості, творчості та інноваційності залишається дорогоцінним джерелом для всіх, хто прагне внести позитивні зміни у сферу освіти та виховання.

Бібліографія

1. Цибульська С. М. Інноваційні погляди В. Сухомлинського у контексті нової української школи. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. № 2 (121), 2018.
2. Любар О. О. Видатний український педагог В. О. Сухомлинський *Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб.* К. : Знання, 2003.
3. Актуальні питання сучасної педагогіки : зб. наук. Пр. / За заг. ред. проф. О. В. Кузьміної. Спец. вип. Слов'янськ : Вид-во Б.І. Маторіна, 2018.

4. В. О. Сухомлинський – майбутнього педагогу: Наук.-метод. посібник / В. Д. Будаєв, О. М. Пехота та ін. Миколаїв : Вид-во «ЛПОН», 2004. 260 с.
5. Сухомлинська О. В. Василь Олександрович Сухомлинський – наукова біографія. *Українська педагогіка в персоналіях: у 2 т.* К. : Либідь, 2005. Т. 2. С. 380–386.
6. В. О. Сухомлинський [Текст] : біобібліографія : 1987–2000 рр. / уклад. : Г. І. Сухомлинська, О. В. Сухомлинська; за ред. : Н. О. Гажаман, Л. І. Ніколюк. К. : КНЕУ, 2001. 128 с.
7. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Минск : Нар. асвета, 1982. 288 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ ЗАКЛАДАМИ

ЧОРНОМОРЕЦЬ Марія

*(студентка 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Д. Ж. Завітренко

Анотація. У статті розкривається значення провідних педагогічних ідей Василя Сухомлинського та їх втілення в сучасну освіту. Основні ідеї, які стали основою концепції, Василь Олександрович розвинув у своїх працях, зокрема: любов до дитини; розвиток творчих сил кожної окремої особистості в умовах колективної співдружності на основі етико-естетичних цінностей, інтересів, потреб, який спрямований у кінцевому підсумку на творчу працю; культ природи, природа як найважливіший засіб виховання почуття прекрасного і гармонії; розробка демократичних педагогічних засобів і методів навчання й виховання (повага, заохочення, опора на позитивне, моральне покарання); звернення до внутрішнього світу дитини, опора на її сили, внутрішні потенції, підтримка і розвиток того здорового, що є в кожній особистості; розвиток ідеї «радості пізнання», тобто емоційне сприйняття процесу навчання; демократизація структури управління навчально-виховним процесом у школі.

Ключові слова: сучасна освіта, спадщина В. О. Сухомлинського, образ вчителя, навчальні заклади.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою реформування системи дошкільної освіти в державі є успішна реалізація Базового компонента в роботі з дітьми різновікових категорій у закладі дошкільної освіти. Саме

В. Сухомлинський сформулював сучасну парадигму в освіті – гуманне, демократичне і особистісно-орієнтоване виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До вивчення педагогічної концепції педагогановатора звертається багато сучасних та вітчизняних дослідників, зокрема В. Антонєць, О. Сухомлинська, С. Білецька, Г. Біушкін, М. Богуславський, Н. Карпова, В. Ликов, М. Мухін, С. Соловейчик, Л. Подольна, Т. Челпаченко та ін. У їхніх наукових роботах розглянуті гуманістичні ідеї вченого, його методологічні принципи виховання дітей різних вікових груп; питання, пов'язані зі співвідношенням особистого і громадського в дитячому колективі; проблеми дидактики; підвищення психолого-педагогічної майстерності вчителів.

Мета статті полягає у впровадженні головних ідей В. О. Сухомлинського в сучасну освіту.

Виклад основного матеріалу. Присвятити життя дітям і «віддати їм своє серце» чи до снаги це сучасному вчителю? Чи кожен хто набрав необхідну кількість балів може бути вчителем? Чому немає спеціального тесту про професійну відповідність? Реформуючи освіту в цілому, варто розпочати з реформи свідомості кожного, хто причетний до виховання дитини. Школа – це не місце, куди ходять на роботу і заробляють гроші, це власне спосіб життя і саме життя. Вчителем не стають, вчителем народжуються. Можна бути архірозумним, володіти надсучасними технологіями, але так і не стати справжнім вчителем, людиною, «яка веде». У роботі вчителя немає дрібниць. Лише «справжній вчитель» знає з яким настроєм його учень переступив сьогодні поріг школи, чи готовий він сприймати той потік інформації, що підготували йому ми. Чи це реально? Так. Але варто бути, як і В. Сухомлинський, фанатом своєї справи. Життя заради інших маленьких життів. У кого з сучасних вчителів окрім мультимедійних дошок, планшетів і т.д. є записник, як у Василя Олександровича?»...Три тисячі сімсот сторінок в записниках, які я веду все своє вчительське життя... Кожна сторінка присвячена одній людині – моєму учневі. Три тисячі сімсот навчальних доль. Тут майже все доросле населення нашого села. Нещодавно мені захотілося погортати ці сторінки... Кожна дитина була світом особливим, унікальним», – пише В. Сухомлинський [1, с. 16].

Василь Олександрович у своїх творах і особистим прикладом утверджував образ учителя, до якого нині прагне Україна. Адже учитель — не тільки носій «компетентностей», регулятор «інтерактивності», вузький фахівець-предметник, а професіонал у високому розумінні цього слова. Він не може бути і в принципі не є абсолютним носієм знань. Він має бути фахівцем, який супроводжує процес самопізнання і саморозвитку дитини, скеровує й динамізує його відповідно до конкретних сутнісних задатків кожного школяра, навчає його вчитися, застосовувати здобуті знання та інформацію. Саме такий Учитель допомагає дитині зрозуміти і навколишній світ, і глибини власної душі, гармонізувати мікро- та макрокосмос людського існування, підносячи їх до тієї універсальної єдності, про які писав наш великий філософ Григорій Сковорода.

Важливою компетентністю вчителя є готовність, викладаючи конкретний предмет, органічно поєднувати навчальний і виховний процеси, адже це найважливіша діяльність, що сприяє цілеспрямованому розвитку особистості. Учитель також має бути підготовленим до сучасної соціальної ролі – виховувати людину, ефективну в національному і глобальному просторі. Тому акцент зміщується на формування самодостатньої людини, на перехід від авторитарної до толерантної педагогіки, на надання всьому процесу суб'єктної взаємодії з учнем конструктивно-позитивного змісту.

Основні компоненти формули НУШ ґрунтуються на положеннях В. Сухомлинського. Розглянемо ці положення:

1. Новий зміст освіти заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві.

У Концепції «Нова українська школа» визначено нове соціальне замовлення: компетенізація освіти шляхом реалізації компетентнісного підходу, орієнтація її на «вихід» – у формі розвинутих ключових компетентностей учнів, структури знань, поглядів, ціннісних орієнтирів, їхньої успішної самореалізації в професії і житті, формування особистості, патріота, інноватора, здатного конкурувати на ринку праці, розвивати економіку, навчатися неперервно впродовж життя.

Зокрема, В. Сухомлинський одним із перших у світовій педагогіці звертається до принципу наступності у процесі формування компетентності «учити – вчитися», саме цим підтверджуючи її надпредметність та життєву значущість. Василь Олександрович казав, що «ось тут і виникає розрив між початковими класами і дальшими ступенями навчання. У початкових класах ми дуже боязко, несміливо даємо в руки дитині інструмент, без досконалого володіння яким неможливо уявити її інтелектуальне життя, її всебічний розвиток, а потім у середніх класах учителі вимагають, щоб інструмент цей у руках дитини діяв швидко і безвідмовно.

Функція педагога Нової української школи полягає в його вмінні організувати компетентнісне навчання, забезпечити інтегрованість змісту (внутрішньопродметної і міжпредметної) на основі ключових компетентностей, не шляхом механічного об'єднання предметів, а наближення змісту освіти до сенситивних періодів навчання, особливостей сприймання нової інформації тощо. Компетентнісний підхід – це місток, що поєднує школу з реальним світом і тими потребами, які ставить перед людиною життя, здатний забезпечити життєвий успіх у суспільстві знань» [2, с. 154]. Системний підхід до процесу виховання, який формує цінності.

У працях ученого ми знаходимо багато його висловів, обґрунтувань і описів методики багатогранного підходу до дитини: і в аспекті її розумових здібностей, і психічного, і фізичного стану. Він не розглядав дитину лише як учня, а ставився до неї як до гідної поваги і підтримки особистості в усіх її соціальних виявах. У суспільстві починають дедалі більше утверджуватись реалістичні цінності, і серед цих цінностей перші місця мають посідати цінності знання, освіти, значущість кожної людини. Надзвичайно важливим свідченням зміни ставлення до освіти є те, що у перші роки незалежності

України в суспільстві була помітною психологічна установка на легкий і швидкий заробіток, нині превалює цінність високотехнологічної освіти. Це, може, навіть більш важливо, ніж зрушення в економічній сфері, хоча все є взаємопов'язаним.

У ціннісному й системному підході до дитини ми ставимо на перше місце його гуманістичну складову як систему світоглядних орієнтацій, центром яких постає дитина. Гуманістична складова є засадничою у формуванні загальнолюдських цінностей, цивілізаційних вимірів і стандартів якості життя. У сучасній гуманістичній концепції В. Сухомлинського ми приймаємо ідею милосердного й дбайливого ставлення до дітей та молоді, позбавлених можливості жити повноцінно через порушення фізичного й психічного розвитку, втрату сім'ї. Нині розвиток спеціальної освіти іде шляхом інклюзивної освіти, спрямованим на забезпечення якісної освіти, методико-соціальної реабілітації, інтеграції у суспільство дітей, які потребують особливої уваги від суспільства, як рівних серед рівних. Адже за тим, як ставиться суспільство до таких дітей, оцінюють у світі його демократизм.

Завдання освітян – максимально педагогізувати суспільство, сім'ю, з тим, щоб забезпечити педагогічно грамотне, турботливе ставлення батьків до дітей, адже в сім'ї дитина абсолютно незахищена, і лише відповідальне батьківство допоможе здійснити цей захист. Тільки підвищення психологічної і педагогічної культури, розуміння дитини, гуманізація стосунків батьків і дітей дасть змогу створити сприятливі умови для розвитку дитини в кожній сім'ї та, відповідно, у школі.

Прийнявши новий Закон про освіту та розпочавши такі кардинальні реформи української школи, нам всім варто ще раз перечитати праці видатного педагога. Я переконана, що саме в них ми знайдемо відповіді та рішення багатьох сучасних освітянських проблем. Варто бути лише хорошими читачами і мати бажання втілити дані нам поради в життя. І тоді «школа радості» стане не гарно казкою, а реальністю [3, с. 152].

Висновок. Отже, в нашому сьогоденні ідеї В. О. Сухомлинського не втрачають тенденції. Вони досі залишаються перспективними для педагогів. Великі досягнення видатного педагога увійшли до скарбниці світової педагогіки й досі використовуються в світовій освіті.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Підготовка учнів до трудової діяльності. К.: Радянська школа, 1957. 23 с.
2. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. *Вибрані твори: в 5 т.* К.: Радянська школа, 1976. Т.2. С. 419-656.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: в 5 т.* К.: Радянська школа, 1977. Т. 3. С. 7-279.

ЗНАЧУЩІСТЬ ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО «ОЛЕКСАНДРІЯ»

ШЕВЧЕНКО Аліна

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету української філології, іноземних мов
та соціальних комунікацій)*

*Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,*

м. Кропивницький

*Науковий керівник – д-р пед. наук, професор **О. В. Філоненко***

***Анотація.** Ми знайомі із Сухомлинським-педагогом та письменником, але мені розкритим постає перед нами Сухомлинський-поет. Вірш «Олександрія» – один з найвідоміших у доробку Василя Сухомлинського, де автор описує прекрасне шахтарське містечко у центрі України, в якому йому доводилося бувати, де жили його друзі. У поданій статті ми досліджуємо значущість даного вірша.*

***Ключові слова:** поезія, Олександрія, В. Сухомлинський, учитель, література.*

Василь Сухомлинський – обдарований учитель, письменник, який народився у с. Василівка Олександрійського повіту, нині Онufріївський район, Кіровоградщина. Наразі у Олександрії працює педагогічний коледж ім. В. Сухомлинського, який виводить у життя вчителів початкових класів, вчителів фізичного виховання та кваліфікованих фахівців своєї справи.

На сьогодні НВК «Павлиська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів — ліцей імені Василя Олександровича Сухомлинського» є одним з провідних у районі, звідки сам письменник і педагог. Все життя у рідній школі на рідній Кіровоградщині – багатьом сучасникам, котрі виїхали закордон з метою пошуку роботи, варто було б повчитися у Педагога простої мудрості любові до рідної землі. Він не чекав, поки хтось створить можливості і перспективи. Він творив їх сам для багатьох і на десятки поколінь уперед.

На базі школи та музею нині у Павлиші проходять міжнародні конференції, а їхніми архівами користуються науковці з Китаю, Австралії та інших країн. За час свого існування державний педагогічно-меморіальний музей В. О. Сухомлинського відвідало понад 380 тисяч осіб – наших співвітчизників і гостей з Білорусії, Грузії, Прибалтики, Молдови, Росії, Австралії, Болгарії, Греції, Італії, Канади, Китаю, Монголії, Польщі, Словаччини, США, Туреччини, Швеції, Японії та інших країн [2].

Отож, який зв'язок Василя Сухомлинського та Олександрії і чому я обрала саме цю тему? В Олександрії 1944 року з'явилося відділення «Початкової освіти». Відтоді функціонує освітній заклад як фундамент справжнього педагога. Більшість зауважить, що коледж – це все, що пов'язує легендарного педагога з нашим містом (сама я з Олександрійського району).

Та чи багатьом знайомий вірш Василя Сухомлинського «Олександрія»? Саме він став предметом мого дослідження.

С. Я. Єрмоленко у книзі «Українська мова. Енциклопедія» за редакцією В. М. Русанівського подає кілька тлумачень поняття «поетична мова». По-перше, це «мова віршованої поезії, або віршована мова (у протиставленні поняттю «мова прози»)). По-друге, «мова художньої літератури із визначальною естетичною функцією». По-третє, «система мовно-виражальних засобів, орієнтованих на досягнення ефекту високого стилю, незвичного для буденного спілкування» [3, 462]. Важко визначити, яким із поданих тлумачень найбільш оперує Василь Сухомлинський у своїй поезії. Чи, радше, якого поняття він зумисне цурається у своїх поезіях. У вірші «Олександрія» Сухомлинський уникає несподіваних асоціативних словотворень, натомість семантизує звукову будову «...Рідний бо дим нам солодкий, мовляв...» – губні приголосні гармонійно співзвучні один з одним, попереднім та наступним словом. Кожне слово, репліка є близьким читачеві, тому, хто з славного міста Олександрії на Кіровоградщині.

Стосовно символіки та топонімічної значущості поезії В. Сухомлинського «Олександрія», зауважимо, що у окремих рядках живе історія про тоді ще шахтарське містечко. Молодість і активна педагогічна діяльність письменника пов'язані з Олександрією, де він мав друзів, колег, знайомих.

*«...Здрастуйте, друзі мої однолітки!
Кожен із вас по сторінці вписав
В скромний літопис шахтарського міста,
Щоб розцвіла його юна краса...»*

Ці рядки про внесок не просто людей у життя і розвиток міста, ці рядки про глибинне осмислення історії шахтарського містечка і внесок у його розвиток наших пращурів, батьків. Згадує Сухомлинський і поїзди з вугіллям, які з маленького містечка їхали у простори всієї країни та за її межі.

Отже, літературна палітра Олександрійщини й Кіровоградщини уславлюється ще одним майстром-літописцем великої своєї історії. У нескінченних потоках поетичних рим фільмувалася шахтарська історія міста, оприявленого у вірші В. Сухомлинського.

Бібліографія

1. Волошина В. В. Мовні особливості поезій В. О. Сухомлинського та виховний потенціал поетичного слова: вебсайт. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2326/38_Voloshyna.pdf (дата звернення 18 вересня 2023).

2. Газета «Вісник Кіровоградщини»: вебсайт. URL: <https://vk.kr.ua/putivnyk/tourist-objects/museums/4266-nvk-pavliiska-zagalnoosvtnya-shkola-stupenv-lcey-men-vasilya-oleksandrovicha-suhomlinskogo.html> (дата звернення 18 вересня 2023).

3. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. К.: Укр. енцикл. 2000.

4. Іванисенко В. П. Народження стилю. К.: Наукова думка. 1964. 300 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

ШЕВЧЕНКО Христина

*(студентка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Л. В. Кашуба

***Анотація.** У статті розглянуто проблему управління сучасним закладом освіти в контексті педагогічної спадщини Василя Сухомлинського. На основі аналізу наукового доробку видатного педагога окреслено пріоритетні напрями впровадження його ідей у сучасну управлінську практику закладу загальної середньої освіти.*

***Ключові слова:** система управління, заклад освіти, В. О. Сухомлинський, професійний стандарт, Нова українська школа.*

Постановка проблеми. Питання стратегії розвитку освіти – досягнення нової якості освіти, створення моделі школи майбутнього. Їх вирішення вимагає суттєвого корегування професійних стандартів, освітніх стандартів, системи оцінки якості освіти, державно-громадської системи управління школою тощо. Реалізація ідеї забезпечення якості освіти безпосередньо залежить від рівня професіоналізму керівників закладів освіти. Нова концепція управління у сфері освіти зорієнтована на нове управлінське мислення, що ґрунтується на гуманістичних та інноваційних засадах теорії менеджменту.

Реалії управління сучасною школою та підготовленість керівників до управлінської діяльності, мимоволі повертають до творів В. О. Сухомлинського, і кожного разу відкриваються нові ідеї. Думки видатного педагога про директорство набувають гострої актуальності саме тепер, коли країна в умовах війни й затяжної економічної кризи взялася до масштабних освітніх реформ. Вона «торкається найважливіших педагогічних проблем і допомагає їх вирішенню на рівні вимог сучасної педагогіки» [4, 8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення педагогічної творчості В. Сухомлинського дозволяє інтегрувати погляди вченого-практика в управлінську діяльність керівників Нової української школи. Управлінські аспекти наукового і творчого доробку В. Сухомлинського розглядали М. Антонєць, Ю. Грищай, Н. Єрмак, Н. Калініченко, Л. Кравченко, А. Постельняк, Т. Сорочан, Б. Хижняк та ін. Зазначимо, що А. Постельняк вважає, що «В. Сухомлинському як досвідченому керівникові було властиве системне бачення школи як складної динамічної системи, що постійно розвивається та вдосконалюється за умови компетентного управління» [2, 10].

Мета статті – виокремити й проаналізувати твори В. Сухомлинського з погляду реалій сучасного менеджменту освіти.

Проведемо два виміри професійної діяльності керівника у професійному стандарті та в поглядах Василя Сухомлинського за трудовими функціями.

Для управління навчальним закладом потрібно керуватися нормативно-правовими документами в галузі освіти. Так, у книзі «Розмова з молодим директором школи», В. О. Сухомлинський підкреслює: «Добре керувати навчально-виховним процесом – це означає досконало володіти наукою, майстерністю і мистецтвом навчання і виховання». Не менш важливим є проєктування і розробка документів щодо управління закладом. Важливою в менеджменті В. Сухомлинського була організаторська функція, зокрема, щодо формування та розвитку педагогічного колективу на засадах партнерства, взаємної доброзичливості, творчої співпраці. Цю стратегію управлінських дій він зорієнтовував на раціональну організацію роботи педагогічної ради, уміле визначення змісту її роботи.

Відповідаючи на запитання: «Як спланувати роботу педагогічної ради, як добитися того, щоб педагогічна рада була колективним органом керівництва школою?», наставник радив керівникам шкіл: «Починайте з найпростішого. Нехай усі вчителі – і початкових, і середніх, і старших класів – подумують над питанням: яка залежність мислення, думки школярів від уміння читати? Нехай думають про це всі вчителі, спостерігаючи за розумовою працею школярів. Нехай усі заглиблюються думкою в цю цікаву залежність» [4, 404].

На здатність визначати стратегію розвитку закладу освіти, у тому числі стратегію цифрової трансформації, та здійснювати стратегічне планування Сухомлинський мав своє бачення. Педагог уважав за доцільне розробляти перспективний план роботи школи на тривалий період – 10 років, розрахований на повний цикл навчання дитини, а перспективний план роботи класного керівника – на чотири-шість років його виховної роботи з класом. Розробити план – це означає спроектувати комплекс заходів, спрямованих на покращення освітньої роботи та її результативність [4, 453].

Щодо інноваційного управління розвитком закладу освіти, актуальними є поради вченого-педагога: «Без наукового передбачення, без уміння закладати в людині ті зерна, які зійдуть через десятиліття, виховання перетворилося б у примітивний нагляд, вихователь – у неграмотну няньку, педагогіка – у знахарство. Треба науково передбачати – у цьому суть культури педагогічного процесу, і чим більше тонкого, вдумливого передбачення, тим менше несподіваних нещастя», – зауважує він у «Народженні громадянина» [6, 327].

«Вдумайтесь в те, як вам, керівникові школи, стати натхненником, душею педагогічної творчості» [4, 603]. «Суть керівництва сучасною школою полягає в тому, щоб у найважчій справі виховання на очах учителів створювався, визрівав і утверджувався кращий досвід, який втілює в собі передові педагогічні ідеї. І той, хто є творцем цього досвіду, чия праця стає зразком для інших вихователів, – той і повинен бути директором школи. Без такого директора – кращого вихователя – не можна собі уявити в наші дні школу» [5, 12–13].

«Я глибоко переконаний, – зазначає вчений, – що якби в усіх школах вдалось побудувати на науковій основі управління процесом навчання, були б

ліквідовані ті, що здаються непереборними, труднощі, які так хвилюють наше суспільство: перевантаження школярів навчальними завданнями» [1, 120].

Отже, унікальний досвід вченого-практика відповідає провідним тенденціям формування і розвитку професійних компетентностей керівника Нової української школи відповідно до професійного стандарту. Характерні особливості творчої управлінської лабораторії Василя Олександровича актуальні й для сучасного керівника закладу освіти:

- чітке визначення мети і завдань управління;
- уміння прогнозувати і забезпечувати розвиток школи на основі науково-педагогічних досліджень, творчого впровадження досягнень психолого педагогічної науки і педагогічного досвіду;
- науково-обґрунтоване стратегічне і оперативне планування роботи школи і власної управлінської діяльності на основі глибокого педагогічного аналізу;
- висока ефективність організаційно педагогічної та адміністративної діяльності, творчість у прийнятті і реалізації оптимальних конструктивних управлінських рішень;
- мистецтво формування педагогічного колективу як творчої співдружності однодумців;
- продумана система роботи з педагогічним колективом щодо формування і збагачення педагогічної культури вчителів, стимулювання їх ініціативи і творчості;
- конструктивна взаємодія з вчителем;
- організація колективного пошуку, експериментальної, дослідницької роботи.

Висновки. Актуальною в умовах сьогодення є пересторога В. О. Сухомлинського: «Із стін школи не повинні виходити невдахи – люди, які не знайшли свого покликання» [3, 341] і його тверда переконаність у тому, що школа покликана дати людині пізнати щастя праці і сьогодні, і в майбутньому, а це означає допомогти їй знайти серед безлічі життєвих шляхів той, на якому найяскравіше розкриваються індивідуальні творчі сили і здібності її особистості.

Бібліографія

1. В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів: монографія / упоряд. : О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, В. С. Курило, І. Д. Бех та ін. Луганськ, 2012. 504 с.
2. Постельняк А. І. Проблеми управління школою у спадщині В. Сухомлинського. *Управління школою*. 2013. № 10/12. С. 8–24.
3. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи. *Вибрані твори: в 5 т.* Т.4. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 4. 626 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: в 5 т.* Т. 3. Київ, 1977. Т. 3. С. 587.

МАЙСТЕРНІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

ШИТИК Яна

*(студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **Н. М. Андросова***

***Анотація.** У статті розкривається досвід Василя Сухомлинського, який застосовують педагоги у сучасних школах. Зіставлено його поради, приклади та настанови із сьогоденням.*

***Ключові слова:** учитель, викладання, гуманність, самоосвіта, В. О. Сухомлинський.*

Сучасний розвиток українського суспільства вимагає формування освічених, оптимістичних, практичних і здатних до співпраці людей, із глибоким почуттям відповідальності за долю країни. Головним у цьому процесі є вчитель. Прикладом для майбутніх педагогів виступає Василь Олександрович Сухомлинський та його досвід. Образ учителя зазнає значних змін у сучасних умовах і залежить від соціальних та культурних змін, що відбуваються в нашому суспільстві [1].

Василь Сухомлинський розробив систему розвитку та вдосконалення педагогічної майстерності вчителів у своїх книгах «Сто порад учителю», «Серце віддаю дітям» та в інших працях. Сухомлинський пропонує поради тим, хто збирається обрати нелегкий шлях становлення вчителем. Він описує завдання, можливі труднощі та невдачі і допомагає із виробленням власної організації роботи [4].

Людяність – один із найважливіших аспектів нашого світу, а для вчителів, як учасників освітнього процесу, це просто невід’ємна характеристика. Гуманна позиція вчителя полягає в тому, щоб приймати дитину такою, якою вона є, разом із тим життям, яким вона живе. Тому, якщо між учителями та дітьми існують довірливі стосунки, засновані на любові та взаємоповазі, процес навчання й засвоєння знань відбувається набагато краще ніж зазвичай, що ми і спостерігаємо в роботі компетентних учителів наших шкіл. У книзі «Сто порад учителям» В. Сухомлинський пише: «...щоб стати справжнім вихователем, треба пройти школу сердечності – протягом тривалого часу пізнавати серцем усе, чим живе, що думає, з чого радіє й чим засмучується ваш вихованець. Це одна з найтонших речей у нашій педагогічній справі. Якщо ви наполегливо оволодієте нею, ви будете справжнім майстром» [2].

Усі вчителі повинні добре знати свій предмет і методику його викладання. Знання дитячої психології та педагогіки є дуже важливими. Це допомагає сучасним педагогам краще розуміти психологію дітей та будувати довірливі стосунки зі своїми учнями.

На думку Сухомлинського, ще одним важливим аспектом хорошого викладання є самоосвіта, тобто читання. «Удосконалення педагогічної майстерності кращих учителів, якраз і зумовлене тим, що систематичне читання безперервно наповнює море їхніх знань». Це є чи не найважливішим, адже слово є головним інструментом діяльності вчителя, основним засобом, за допомогою якого реалізуються всі завдання [4].

Поєднуючи теоретичні знання з елементами дослідження, вчителі розкривають власні здібності та здібності своїх учнів. У процесі дослідження певної теми вчителі розкривають власний творчий потенціал. Вони дивляться на проблеми під різними кутами, знаходять нові нестандартні рішення, надихаються успіхами дітей, що стимулює розвиток їх власної творчої діяльності.

Педагогічна техніка означає, що вчитель повинен досконало володіти собою, мати високий рівень знання мови, дотримуватися певного стилю одягу, манери поведінки, керувати класом і зосереджувати увагу учнів на процесі навчання. Байдуже ставлення викладача до матеріалу відразу відчувається учнями, а поданий матеріал стає ніби стіною між ними [3].

Отже, розвиток педагогічної творчості вчителя можливий завдяки об'єднанню професійної компетентності, педагогічних здібностей, педагогічної техніки та гуманістичної спрямованості.

Діяльність Василя Сухомлинського виступає помічником для сучасних учителів у вирішенні важливих педагогічних питань. Для тих, хто обирає професію вчителя, найважливішим є наявність педагогічної компетентності та можливість їх всебічного постійного розвитку.

Бібліографія

1. Гриньова В. М. Педагогічна майстерність учителя: навч. посібник. Вид. 2-е, випр. і доп. Харків : «ОВС», 2006.
2. Луцюк А. М. Василь Сухомлинський про педагогічну майстерність учителя початкової школи. *Педагогічний дискурс : зб. наук. праць*. Хмельницький : ПП Балюк І. Б., 2011. Вип. 10. С. 297.
3. Половенко О. В. Розвиток творчості вчителя у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Педагогічний вісник*. 2013. № 2/3. С. 56–58.
4. Сухомлинський В. О. Лист про педагогічну етику. *Вибрані твори: в 5 т.* Т. 5. Статті. К.: Рад. школа, 1977. С. 600.

Папір офсетний. Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 10,5.

ВІДДРУКОВАНО: ФОП Піскова М.А.
м. Кропивницький, вул. Тараса Карпи, 17–11.
СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
№ 2444000000027816 від 18.08.2016.